Háy János

Napra jutni

Háy János

Napra jutni

1.
APÁK

Apa felemel, feldob, nyakába ültet, hatalmas tenyerével megtámasztja a hátad, és biztonságban vagy ott a nyaka magasában. A kutyák szűkölve menekülnek az utatokból, a rosszemberek kalapot emelnek, s úgy köszönnek, ahogy a jóemberek is szoktak, mert ők is tudják, hogy ki ez az apa, hogy egy ekkora emberrel nem érdemes ujjat húzni.

Apa megszerel, megemel, arrébbrak, átalakítja, amit át kell alakítani, felújítja, amit fel kell újítani. Minden szerszámot ismer, minden hibára talál megoldást. Nem kell hívni hetedhét országon túlról szerelőt, hogy a fele királyságért javítsa meg a tetőt. Nem, apa mindezt megteszi, s neked is a kezedbe nyom egy kis kalapácsot, na, üss rá a szögre, és te ütsz, a szög elgörbül, de az apa nem mérges, kiegyenesíti, és egy ütéssel beleveri a fába, mert ő az apa, neki ez a tudás ott van a birtokában.

Apa nevet, mert jókedve van, és az anya is nevet, mert neki is jókedve lesz az apától. Neked is akkor örülnek, ha örülnek egymásnak. Az anyának nem elég, ha te vagy. Mért nem elég, hogy én, gondolod, de máris elfelejted, amit gondoltál, mert megérkezik az apa. Leül enni, és úgy eszik, ahogy csak egy apa tud enni, minden falatba belefeledkezik. Azt érdemes szeretni, amit ő szeret, mert az a jó. És az anya örül, hogy eltalálta megint, hogy az apának mi a jó.

Telnek-múlnak az évek. Az apa egyszercsak szól, hogy mennyire nehéz neki, hogy minden a hátán van. Hogy ott van ezen a háton a gyerek meg az anya. Hogy egyre nehezebb neki ezt a zsákot cipelni. Az anya nem mond semmit, s az apa hangosan mondja, hogy legalább azt mondhatnád, hogy tudod, hogy ez nekem mennyire nehéz. Nekem is nehéz, mondja az anya, én mégsem panaszkodok. De neked nem kell azon törnöd a fejed, hogy miből veszünk a gyereknek… és felsorol számtalan dolgot, amit venni kell minden évben, mert iskola meg tél meg tavasz.

A gyerek már nem került föl az apa hátára, mert az a hát már tele volt. Nem volt az, hogy az apa boldogan nevetett és az anya is, s a gyerek

becsúszott a nevetések közé. Amikor az apa elment továbbképzésre, három napra egy messzi városba, akkor olyan volt, hogy minden könnyebb lett. Az anya nevetett, és a gyerek is. Nem volt rendbontás, mert nem volt mit megbontani. Az apa volt a rend, s ez a rend most épp nem tartózkodott otthon. Akkor érezte a gyerek, hogy valójában nem csak az apa cipekszik, ők is cipelik az apát azokkal a böhömnagy súlyokkal a hátán.

Az apa végül hazajött, mert harmadnapra visszaáll minden világokban a rend. Éppolyan komoly arccal érkezett, mint ahogyan elment, talán még komolyabbal, mert a továbbképzés során méginkább rájött, hogy az eddigieknél is nagyobb feladatokkal kell megbirkóznia. Mondta a gyereknek, hogy neki is meg kell a feladataival birkóznia, mert a gyereknek is ez a birkózás a dolga, s amikor hazahozta a bizonyítványt, nem azt mondta, hogy de jó, hogy majdnem mindenből ötös, hanem azt kérdezte, mért van földrajzból négyes. Az apa, akinek a nyakában olyan biztonságos volt valaha, most elvárásokat fogalmazott meg, hogy mit kéne tenni, és milyenné kéne lenni. Most nem győzte kérdezgetni, mi lesz belőled, ha ezt vagy azt nem csinálod meg, mert most főleg azt látta a gyerekből, amit nem csinál meg, az nem tűnt fel neki, amit megcsinált. Nem látta a gyerek nehézségeit, nem tudott örülni az örömeinek. Nem voltak már együtt. Az apa az apában volt, a gyerek a gyerekben. Mondta is az apa az anyának, hogy nem hasonlít rá ez a gyerek, teljesen másmilyen, mintha idegen lenne, nem úgy öltözködik, nem olyan dolgokat szeret, hiába tett meg érte mindent, teljesen más lett. Az apának fájt, hogy más lett a fia, s a fiúnak is fájt, hogy idegen lett neki az, hogy apa. Egy idegen erő, amivel meg kell küzdenie, s e küzdelemben úgy látszik: alul fog maradni.

Apa aztán megbetegedett. Leállt a veséje, a gyerek ment a kórházba, és mondta a férfi, hogy nem tudja, mikor, de belátható időn belül… itt egy szót mondott, amit a gyerek eddig nem tudott az apa kapcsán elképzelni. Végül mégis kijött a kórházból, mert a belátható idő néhány évre nyúlt. Ebben a belátható időben rendbehozta a tetőt, a csatornát, a kerítést, kicserélte az elöregedett háztartási gépeket. Nem akarom, mondta, hogy anyádnak ezekkel gondja legyen. A gyerek nem tudott mit szólni, hiszen soha nem volt még ennyire közel neki az, hogy halál.

Túl fiatal voltam, amikor meghalt az apám. Úgy ment el, hogy rajtam maradtak az elvárásai, az elégedetlensége. Nem értünk még bele abba az időbe, amikor apa és fia összeölelkezik, s azt mondják egymásnak, hogy na,

voltak hülyeségek, de valójában én jót akartam, hogy legyen belőled valami, és mennyire jó volt, hogy ezt meg azt megtetted, ha nem ezt teszed, semmi nem lett volna belőled. Igen, mondja a fiú, most már megértem, hogy minden az apai szeretetből fakadt, még az is, ami nem volt jó, hogy fakadt. Túl korán volt, éreztem, valami kicsúszik mögülem, egy támasz, aminek nehéz helyzetekben nekivethettem volna a hátam. Kicsúszott a támasz, de lecsúszott rólam egy súly is. Legördült rólam az apai elvárások nehezéke. Apátlan lettem, de szabad.

Én azt hoztam az apámtól, hogy olyan apa, mint ő, nem akarok lenni. Nem akarom a fiamat terhekkel, elvárásokkal sújtani. Olyannak akartam maradni, amilyen volt az én apám is, amikor még apa volt és nem egy hatalmas nehezék az életemen. Azt hiszem, jól ment egy ideig. Bármit csináltam, mindennel örömet okoztam a gyerekeimnek, minden ötletem jó volt, minden viccem vicces volt, még az is, ami nem. Ám pár év múlva mintha megbomlani látszott volna ez az egység. A másik oldalon megjelent a kedvetlenség. Mért menjünk kirándulni. De hát eddig szerettél. Már nem. Akkor mondd meg, mit csináljunk. Semmit, mondta a gyerek. Egyre nagyobb küzdelem lett, hogy vacsorakor némi nevetést kicsikarjak, de még küzdöttem. Aztán egyszer azt mondta a gyerek, hogy apu, jönnek a barátaim, s ha itt lesznek, nem kell humorosnak meg vicces apukának lenni, csak legyél olyan normális, mint minden apa. Unalmas.

Ettől a naptól éreztem, olyan apa lettem, amilyen lenni nem akartam. Egyre többször hivatkoztam a nehézségekre, amivel nekem ezért a családért meg kell küzdeni, egyre többször fogalmaztam meg elvárásokat, hogy mit kéne a gyerekeimnek tennie, és hogyan, egyre többször ütköztem a fiammal. Nem szerette, amit én szeretek, azt mondta, elmegy az étvágya attól, ahogy eszem. Mondom, örülök annak, hogy finom, és jóízzel… Nem, mondja, ez habzsolás. Idegesítette, hogy megszerelem, amit meg kell, hogy az anyjához érek, amikor úgy érezte, nem kell. Veszekedésből vitába, vitából veszekedésbe futottunk, amit, azt mondta, én provokálok, mert engem belőle semmi nem érdekel, csak hogy milyen a teljesítménye. Örökösen elvárásokat fogalmazok meg, s hiába mondom, hogy én ilyet nem mondok soha, mert olyan vagyok, mondja, hogy nekem ki sem kell mondanom, már a hallgatásomból is érzi, hogy teljesítenie kell valamit. Nem mer semmire nemet mondani, mert tudja, hogy amit ő nem akar, azt én akarom.

Hibáztam, mert ebben a helyzetben nem lehet nem hibázni. A fiam legyártotta belőlem az agresszort, az elnyomót, azt az erőt, amivel érdemes birokra kelni. Amilyen nem voltam, de kicsit mégis voltam, mert apa voltam. Tehetetlenül, ügyetlenül mozogtam ebben a szerepkörben, soha nem készültem rá, s néztem, amint a felnövő fiú küzdelmet folytat ezzel az ügyetlen türannosszal, s láttam, amint az idő halad, egyre többször éli meg a győzelmet. S ahogy a győzelmeket begyűjti, egyre csak nő az ereje. Én erőt vesztek, bele meg erőt pakol a küzdelem. Árnyékban harcol, az én hatalmas testem árnyékában, s ahogy telik az idő, egyszercsak a szeméhez kap, érzékeny kék szeme van: kiért a napra. Még lett volna módom visszarántani, de nem tettem semmit, csak néztem utána, hisz apa csak az lehet, aki egyszer megválik fegyvereitől és hagyja a fiát a napra jutni.

2.
AZ APA FIA

A senák

Hárman voltak, de csak egy volt a faluból való, a másik kettő gyári munkás volt Pestről. A párt küldte, hogy segítsenek a falusiaknak dönteni, miért is érdemes belépni a téeszbe. De a falusiak nagyon lassú gondolkodású emberek voltak, csak hallgatták a két gyári munkás előadásait a mezőgazdaságról, nagyüzemi módszerekről, aztán hazamentek, és nem léptek be a téeszbe. Mondta akkor a faluból való ember, hogy hármat a fontosak közül akár erőszakkal is, a többi majd megy utánuk. Így kerültek a gangra, hogy rávegyék a férfit: be kell lépnie.

Este lett, és a férfi azt mondta: nem, és bement a szobába, ahol a kiságyban aludt már a gyerek, s az asszony is ágyban volt, várta, hogy bejön a férfi. Hogy bejön-e egyáltalán, vagy esetleg elviszik, mint másokat a szomszéd faluból, vagy megverik.

Nem bántottak, kérdezte. Még ébren vagy, szólt vissza a férfi. Igen, mondta az asszony. Nem olyanok, rendesebbek.

Közben a három férfi a gangon valamit beszélt, hogy mit kéne csinálni. Nem akarták megverni a férfit. De be kell léptetni, mert ha nem sikerül…

Bele sem mertek gondolni, hogy mi lesz, amikor hazamennek, s a gyűlésen mindenki mondja, hogy én ötven embert, én meg százat, s amikor rájuk kerül a sor: csak hallgatnak, hogy ahol ők voltak, ott nem akartak az emberek, hiába próbáltak bármit, azt mondták: nem. De olyan nem lehet. Nem tudtátok a célokat érthetően közvetíteni, mondja a párttitkár. Azt fogja mondani a Bakonyi elvtárs, mondta az egyik, azt fogja mondani, hogy a közösség nem lehet velünk elégedett.

A férfi fülelt a szobában, de nem hallotta pontosan, miről beszélnek, most lejjebb vették a hangot, s már foszlányokat sem csípett el. Nem bírt elaludni. Az asszony, mint egy falióra, pontos időközökben fújta ki a levegőt, s marta fel az újabb adagot. Még mindig suttogtak. Nem akarnak zavarni, gondolta a férfi, s hogy mégis, akkor ő is elalszik. Ahogy engedett

a szorítás benne, zuhant az álomba. Kimerült volt. Az álmot nem látta, hogy mi is az, mert álmában is olyan fáradt volt, hogy nem tudott figyelni arra, mi történik ott, benne az álomban. Hogy volt-e előzmény, esetleg hatalmas felhők gyűltek belül, csak nem figyelt rájuk, hogy készülődött-e egy óriási vihar, hogy az zajlott-e az álmában, nem tudta. Nem látta a vihar gyülekeztét, hogy jön és várja a pillanatot, hogy elseperje a földjeit, a lovakat, s a szekeret is, hogy ez a vihar lesz a vége az ő életének. Az álom talán mindent előkészített, csak nem figyelt rá. Akkor riadt, amikor a vihar kitört, hatalmas robajjal csapkodtak a villámok, hasadt a föld, veszett a vagyon, és a gyerek már zokogott a kiságyban, s az asszony kiabált: János, János, kelj föl! És akkor a férfi látta, hogy csak ő volt belül, a hangok, azok kint vannak.

A gyerek üvölt, a redőny zörög, a férfi káromkodik, aztán az ablakhoz rohan, az egyik gyári munkás karóval verte a redőnyt. A kurva anyádat, kiabált a férfi, s hogy hagyja abba. És csend lett, a gyerek még sírt, aztán elaludt újra, mikor a férfi kint megint elkezdte verni a rolót, és a vihar újfent kirobbant, s az asszony már zokogott, mint a gyerek, vagy még jobban, mert nagyobb volt a szeme, amivel tudott, meg nagyobb volt neki a szíve, amivel tudott. S ahogy elcsöndesedett a kicsi, a gyári munkás megint kirobbantotta az egek háborúját. Az asszony végigzokogta az éjszakát, a gyerek remegett a félelemtől.

A rohadékok, ezt mondta a férfi, a rohadékok, micsoda állatok, s az asszony, hogy mondj igent, írd alá a belépést. Nem baj, hogy a lovak, nem baj a föld, nem baj semmi, mondj igent. Nem, mondta fojtott hangon a férfi, nem tudnak ilyen könnyen, nem. A gyerek miatt, mondta az asszony, ha másért nem, a gyerekért, kikészítik, nem téged, a gyereket, kikészítik. Nem, kiabálta a férfi, és hátat fordított. Az asszony ölelte a gyereket, három hónapos volt, átvörösödött az arca az üvöltéstől, nyálat böfögött rá az ingére. Kisfiú lett. Elsírta magát, amikor meglátta: annyira lányt szeretett volna.

A következő éjszaka tovább folyt a zörgetés, félóránként megcsapkodta a gyári munkás a rolót. Akkor a gyerek már a zörgések közötti szünetekben sem bírt megnyugodni. Végigüvöltötte az éjszakát. Az asszony az ölében ringatta, járt a szobában ágytól szekrényig és vissza. Rásírt a kisgyerek fejére. Nem volt neki még haja, csak kicsi pihék, lüktetett a kutacsnál a bőr. Az asszony nem mondta többször, hogy mit csináljon a férfi. A férfi reggel kiment a gangra, hogy aláírja. A gyári munkások megmutatták a helyet,

hogy hová, s a férfi, hogy a lovakért küldjenek valakit, nem volna szíve neki vezetni le őket a szövetkezet istállójába.

A Senák kapta meg a lovakat, mondta az asszony ebédnél. Tudom, válaszolta a férfi. Milyen lovakat, kérdezte a gyerek. A mi lovainkat, válaszolta a férfi. Az apád lovait, pontosított az asszony. Nekünk vannak lovaink, kérdezte a gyerek és örült, mert ez annyira nagy dolog volt, hogy lovai vannak az embernek. Nem is értette, mért nem mondták neki eddig.

Egyszer a férfi kölcsönkérte a téeszből a lovait, s elment velük fát szállítani az erdőről. Télre tüzelő és olcsó, mert a nagyját már elvitték, csak a karvastagságú ágak maradtak, de jó lesz az a sparheltba. Amikor lepakolta a fát, fogta a gyereket, és feltette a ló hátára, hogy üljön egy kicsit a lovon, könnyű volt odatenni, a ló sem érzett terhet. Kicsi volt még. A gyerek odasimult az állat bőréhez, hogy milyen meleg és mennyire szelíd, a ló horkantott egyet, a gyerek megriadt. Ne félj, mondta a férfi, nem bánt, örül neked.

Mért pont a Senák kapta a lovainkat, kérdezte az asszony. Mert kocsis, mondta a férfi. Örökösen veri, azt mondják. Veri, kérdezte a férfi. Igen, mondta az asszony, ostorral meg ággal.

A férfi nem szólt semmit. Fölállt az asztaltól, hogy még dolga van, és kiment. Az asszony nem szerette a Senákot, s haragudott a férfira, hogy nem tesz semmit azért, hogy ne a Senáknál legyenek a lovak. Van más kocsis is a téeszben. Egyszer biciklivel ment a boltba, és ő is látta, hogy a Senák áll az útkereszteződésben, a patakhíd után a szekérrel, és üti a lovakat. Az én uram ezt soha nem csinálta, mondta az asszony a Senáknak, s hogy mennyire szelíd állatok voltak ezek a lovak, míg náluk voltak. A Senák meg hogy nem akarnak a téesz felé menni, mindig csak felétek, mondta az asszonynak, hogy mindig vissza akarnak menni a régi helyükre. Ha veri, akkor ne is várja, hogy arra mennek, amerre ő akarja, mondta az asszony. A Senák meg hogy mit csináljon velük, csak így tudja, a kurva anyjukat, kiabálta, és ütötte a lovakat. Az asszony nem bírta nézni, felszállt a biciklire, és továbbment a bolt felé. Este a férfinak elmondta, hogy most már ő is látta.

Hogy a mi lovainkat veri, kérdezte a gyerek. A férfi azt mondta, igen. Mért nem hozzuk haza őket, kérdezte a gyerek. Nem lehet, mondta a férfi, és elhallgatott. A lovakra gondolt, meg a Senákra. Vasárnap mindig ott alszik a misén fönt, a kóruson. Elalszik, s csak akkor ébred, amikor a „Szent

vagy, szent vagy, szent vagy, mindenség Ura, Istene”, amikor ebbe fognak bele a parasztok. Felriad, és a fejéhez kap, mint-ha valaki belülről bakanccsal belerúgott volna az agyába. A férfi nézte a Senákot a kóruson. Nézte, ahogy meg akarja tartani kézzel a fejét, nehogy leszakadjon a nyakáról.

Megint veri, kiabált be az udvarba a Herda Pityu. A férfi kint volt az udvaron. Járdát betonozott, keresztül az udvaron, hogy ne kelljen sárban hátramenni. Kis, vékony járda, tényleg csak akkora, amekkora kell. Volt még az a maradék cement meg egy rakás sóder, legjobb ilyesmire elhasználni, gondolta a férfi, amikor hozzáfogott. A gyereknek mutatta, hogy kell beállítani a zsalukat, és hogyan kell megkeverni a betont, amikor bekiabált a Herda Pityu. A kisgyerek rábámult a férfira, cementporos volt a szemöldöke.

Veri, kérdezett vissza a férfi. Igen, mondta a Herda Pityu.

A férfi felegyenesedett, belevágta a friss betonba a vakolókanalat.

Hol, kérdezte. A kereszteződésnél, a híd után, mondta a Herda Pityu. A kurva anyját, kiáltotta a férfi, és kirohant az utcára. Az asszony utánakiáltott, hogy hagyja az egészet, hagyja azt a marha Senákot, nem éri meg, biztosan nem éri meg odamenni. Azt gondolta, ezt kell mondani. Amíg a férfi nem cselekedett, örökösen piszkálta, hogy tegyen már valamit, most meg épp ellenkezőleg, hogy ne menjen. Mintha csak az kellett volna neki, hogy szülessen meg az elhatározás, de ne történjen utána semmi. Elég lett volna annyit mondania, hogy megölöm a Senákot, az asszonynak csak ennyi kellett volna, ez a mondat. Több nem. De a férfi nem hallotta már az asszonyt, kirontott az utcai ajtón, s elindult lefelé.

A híd után ott állt a Senák, és üvöltözött a lovakkal, meg verte. Egy vastag akácággal ütötte őket. Az erős bőr alól kiázalgott a vér. Nem voltak mély sebek, csak horzsolásszerűek. Messziről nem is látszott a barna állatokon, hogy itt-ott vérfoltosak.

Mit csinálsz a lovaimmal, kiabált a férfi már messziről, mi az istent csinálsz velük, téged kéne agyonverni azzal a kibaszott rúddal! Téged! Nem mennek arra, a lófaszba, nem mennek arra, üvöltözött a Senák, a férfi meg elkapta a Senák kabátját és rángatni kezdte, hogy ne verje a lovakat, ne verje, mert itt fogja szétloccsantani az agyát. A Senák meg csak, hogy nem mennek arra, nem mennek a lófasznak se. A férfi kicsavarta a botot a Senák kezéből és a földre hajította, a Senák meg nyúlt volna érte, és lehajolt, de már nagyon részeg volt. Ilyenkorra mindig teleissza magát. Ha nem lett

volna részeg, akkor persze nem, de a Senák ilyenkor már részeg. Nézte a botot, arrafelé indította magát, hogy fölveszi, s valahogy nem tudta már bemérni, hogy a testsúlyából mennyit enged előre, s mennyit hagy a másik oldalon. És nem maradt egyensúlyban, mert a mérleg túloldalára sok futott, vagy a fej volt megnehezülve az italtól. Mindenesetre elrántotta a Senákot ott, a lovak előtt. És valahogy a lovaknak már az a hely, ahol álltak, nyugtalanító volt, régen álltak ott, hisz a Senák vagy húsz perce verte őket, hogy induljanak, s most már tényleg nem akartak éppen ott lenni.

Fél óra múlva jött ki a körzeti orvos, s mondta, hogy nem kell mentőt hívni. A ló hátulról szakította be a Senák testét, három tört borda is belefúródott a tüdejébe, s a pata alatti részek, mint például a szív, szinte kilapultak, úgyhogy a Senák nem élt utána.

Mire a férfi hazaért, a beton megkötött, alig lehetett a vakolókanalat kifeszegetni belőle. Nem szabad, mondta a gyereknek, félbehagyni a betonozást.

Nagyapa meséi

Az anya és az apa között feküdt, nem volt külön ágya. Az összeérő ágyak deszkájára rátették a régi pólyát, hogy ne nyomja a testét a kemény, politúrozott fa. Micsoda csemege lett volna ez egy pszichológusnak, de vidéken akkor még nem éltek pszichológusok. Tél volt, az anya felforrósított téglát dobott a dunyha alá. A gyerek odadugta a lábát, aztán az anya combjához csúsztatta. Az anya érezte a hideg talpacskákat, de nem szólt. Majd átmelegszik, gondolta. Az öregek a másik szobában aludtak. Sokszor átküldték. Nem tudta, miért, de szívesen ment, mert az apa nem tudott olyanokat mesélni, mint a nagyapa. Az apának csak az volt a mese, ami valóban megtörtént, hogy például amikor katona volt, elmentek a kocsmába, aztán ott ittak, és egy nő miatt kitört a verekedés. Hát ez milyen rossz mese, gondolta magában a gyerek, s már várta azt a napot, amikor átküldik újra az öreghez. És ez a nap hetente kétszer el is jött.

A gyerek becsúszott akkor az öreg mellé az ágyba, jól elfért ott, mert kicsi ember volt a nagyapa, meg nem is mozgolódott éjszaka, annyira fáradt volt. A gyerek alig odabújt, a tappancsait az öreghez nyomta, s mondta, hogy akkor várja a mesét. A mese a háborúról szólt, hogy hogyan harcoltak az oroszok ellen, meg hogy mi volt a fogságban, hogy például volt egy

német őrnagy, aki megtörülte az orrát, és ottmaradt az a nagy, bibircsókos orr a zsebkendőben. Annyira hideg volt, hogy véletlen lefagyott, mondta a nagyapa, meg hogy neki is le van fagyva egy lábujja. A gyerek is mondta, hogy az ő lába is tiszta jég. Az nem olyan, mondta a nagyapa. De olyan, mondta a gyerek. Jó, akkor olyan, egyezett bele az öreg. Egyre több dolog olyan lett a gyereken, mint a nagyapán, de főleg a fejében történtek radikális változások. Egyik reggel, mikor az anyja valamit kérdezett, hogy tegnap ezt vagy azt megcsinálta-e, hogy például hozott-e be tojásokat, a gyerek mondta, hogy dehogy hoztam. Szívesen behoztam volna, de nem tudtam. Mért nem tudtad, kérdezte csodálkozva az anya. Mert a nagyapával voltam a háborúban, vágta rá a gyerek. Hol, kérdezte az anya. A háborúban, mondta a gyerek, s rögvest belekezdett a hadműveletek ecsetelésébe. Hogyan vágtak át golyózáporban a frontvonalon, s hogy mennyi bajtársa ottveszett. Nem tudták őket menteni, mert az ellenség a vöröskeresztes autókra is lőtt, olyanok, nem ismernek se istent, se embert. Kegyetlen küzdelem volt, patakokban folyt a vér, vagyis folyt volna, pontosított a gyerek, ha nincs mínusz húsz, és nem fagy meg rögtön a havon. Az anya tovább kavarta az ételt a sparhelton, nézett a gyerekre, arra a kicsi, elszánt hősre, aki ott állt tőle kétlépésnyire, lángoló szemekkel. Azt hitte, azt mondja neki, hogy az nem úgy volt, de nem mondott semmit, kicsit elmosolyodott, majd csak visszajön egyszer, gondolta. Csak az apa erősködött mindig, hogy az nem igaz, itt voltál a konyhában meg az udvaron, nem a háborúban. De ez a gyereket nem zavarta, mert egy olyan ember szavát, akinek az a mese, hogy elmentek a kocsmába, egyáltalán nem tudta komolyan venni.

Egyik este mondta az apa, hogy cseréljen helyet az anyával. Miért, kérdezte a gyerek. Hogy ne nyomjon az ágy, mondta az apa. De már megszoktam, mondta a gyerek. Akkor is, mondta az apa. Inkább átmegyek a nagyapához. Jobb lenne, ha nem, mondta az apa. De megyek, mondta a gyerek. Nem, mondta újra az apa. Engedd, szólt közbe az anya. Jó, mondta az apa, belenyugodott, mert valamit várt ettől az estétől, s ez a várakozás megtörte az apai szigort. A gyerek átment, s immáron együtt meséltek az öreggel. A nagyapa is hallott néhány olyan eseményről, amiről korábban nem, amit csak a gyerek élt át, mert az öreg akkor épp egy másik bevetésen volt.

Az apa mondta egyszer a nagyapának, hogy ne mondjon többet semmit a háborúról, mert minek kell a gyerek fejét telehordani minden szarral, ami

nem is volt igaz. De igaz volt, mondta az öreg. Akkor se mondja a gyereknek, kiabált az apa. Az öreg hallgatott. Nem tudta, hogyan lesz majd ezzel az új férfivel az élet, akit a lánya hozott a házba.

A háború napokon, sőt heteken át tartott, átlábolt egy egész évszakon, tavasz lett, elolvadt a hó, amin a legendás események játszódtak, ázalgott a hólé a föld erein befelé. Délelőtt volt, a férfiak mind dolgoztak, csak az anya volt otthon, meg a gyerek. A konyhában voltak, kint még hideg, de a konyhaablakot már át tudta melegíteni a nap. A múlt héten, mondta a gyerek, a Matyi, így hívták a kutyájukat, öreg kutya volt, egy hírhedt politikusról kapta a nevét, akinek senki nem mert ellentmondani, s most jó érzés volt ennek a kutyának azt mondani például, hogy Matyi, takarodj. Szóval a Matyi, mondta a gyerek, elkapta a kopasznyakú tyúkot, ha nem vagyok ott, akkor annak a tyúknak vége. Mikor volt ez? – kérdezte az anya. Egy hete vagy kettő, mondta a gyerek. Tényleg? És te láttad? Hát persze, pont ott voltam. Nem a háborúban? – kérdezte az anya.

A gyerek állt, elpirosodott az arcbőre. Nem, mondta, én nem voltam a háborúban. Állt, a szégyen tovább színezte az arcát, meg a fájdalom, hogy egy olyan világba tért vissza, ahol nincsenek nagy hősök, ahol nem élnek indiánok, pont olyanba, amilyenről az apa mesélt, amiben semmi különös nem fog történni vele, legfeljebb az, ami minden kisfiúval, hogy felnő.

Zsír

Egyedül hagyták otthon. Az anyja mondta, hogy mindjárt jön, de az a mindjárt nem akart bekövetkezni, a többiek meg nem ígértek semmit. Azt se mondták a gyereknek, hogy egyáltalán még ezen a napon haza fognak jönni. Nyár volt, mintha minden megállt volna a levegőben. Így képzelte a gyerek. Meg valami hang, hogy hangja van a levegőnek, annak a melegnek, amitől az állatok is kitikkadva állnak a diófa árnyékában. A kutya a fal mellett, a veszélyesebb szárnyasok, a kakas meg a gúnár, akik pisálás közben veszélyeztették a gyerek épségét, ezek az ijesztő állatok is most valahol hátul húzódtak meg az ölfák mellett. Mehetett volna hátra pisálni nyugodtan, de nem volt kedve kilépni a nyárikonyha hűvöséből, meg nem is kellett. Ilyenkor, amikor épp az van, hogy nyugodtan lehetne, pont nem kell, mert minden víz, még a húgy is kifolyik a bőrén át. Bezzeg télen. Pizsamában kell kimászni mínusz húszban, és alighogy visszaér, alighogy

újramelegedik a dunyha alatt, rögtön elkezdi érezni, hogy megint kell, hogy vissza kell menni újra abba a rettenetes hidegbe. Irigyelte az orvos gyerekeit, akik a lakásban hugyozhattak, mert bent volt a vécé, nem harminc méterre a verandaajtótól. Most nem kellett.

Ült bent a nyárikonyhában. Földdel volt kiverve a talaj. Minden évben háromszor. A nagymama fogott egy lapát lószart, elkeverte sárral, azzal kente le a talajt. A macskák erről a lószaros földről nyaldosták fel, ha valami lepotyogott, meg a nagyapa is felvette a kenyeret, ha leesett, megfújta és megette. A gyerek szeretett ott enni, bár nem lett volna kedve a lószaros földről felvenni, mindig mondta, hogy kell a macskáknak is, hogy egyenek, mire a nagyapa, hogy fogjanak egeret a nyomorultak, tele a padlás, megeszik a búzát, ezek meg itt tartanak hízókúrát az asztal alatt. A nagymama mondta, hogy nem kell felvenni. Szeretett ott enni, mert lehetett olyat, amit a rendes konyhában az apja miatt nem. Olajos halat, penészes sajtot, mindent, amit az apja nem tűrt a rendes konyhában, mert undorodott a szaguktól.

A gyerek gondolkodott ezeken az ennivalókon, meg hogy majd biztos hazajön ma is a nagyapa és hoz valamit az erdőből vagy a határról, mert mindig hozott, ha mást nem, a maradék kenyérhéjat, hogy madárkalátta, ezt mondta, s ez a gyereknek tetszett, hogy olyan kenyeret eszik, ami a nagyapa hátizsákjában végigutazta a földeket, ott volt, amikor kaszált, amikor fát döntött ki az erdőn, amikor szántott a földeken, amikor a többi öregemberrel együtt ittak egy nagy fa alatt a hűvösben. Megette.

Nézte vagy hallgatta ezt a meleg levegőt, minden állt, a kutya somfordált be, most szabad, hisz csak a gyerek van itthon. Matyi, mondta a gyerek, menj ki, aztán többször nem mondta. Jó volt, hogy ott volt, ebben a rekkenő hőségben, amikor semmi nem mozdult, csak a parasztok mozogtak most is, ahogyan százévek óta a határban.

Éhes vagyok, gondolta a gyerek, mikor jön már haza az anyja, mikor telik le a mindjárt? Nézte az órát, ment körbe egy mutató, gyorsan ment, de nem tudta, hányszor kell mennie, ahhoz, hogy az anyja hazajöjjön. Tudott számolni, de csak az ujján, az órán nem. Hogy most mikor épp mennyi van, meg mi az, hogy negyedóra, hogy kell azt elképzelni, fél óra, egy óra, hogy vannak ezek a dolgok, mennyi az, mihez kéne hasonlítani. Nem telik le a mindjárt, gondolta a gyerek, még a végén éhen fogok halni. Mit lehet enni. Nézte a tálakat, mind üres volt, ami meg nem, abban olyan volt, amit nem akart megenni. Babfőzelék. Ki látott már olyan gyereket, aki a babfőzeléket

szereti. Bőre van, amikor kihűl, és lisztíze. A babfőzeléket csak azért eszi meg az ember, mert mást nem tesznek elé, nem tesznek például palacsintát, vagy lekvárosbuktát, vagy lecsót. Babfőzelék. Persze mindig marad is belőle, még a kutya is utálja, csak köröz mellette, a nagymama meg kiabál vele, hogy milyen finom, és mit képzel, hogy válogat, a szomszédban vízben áztatott kenyeret adnak a kutyáknak, és az is jó nekik, de ennek a dögnek hús kellene mindig. Hát nem kapsz, babfőzelék az van. De a kutya inkább nem evett egész nap.

Egy kiskosárban tojások voltak. A szekrényen kenyér. Be volt tekerve konyharuhába. Azt szeretem, gondolta a gyerek, az nagyon finom, a bundáskenyér, és azt én tudom, hogyan csinálják. Elővett egy serpenyőt, a zsír ott volt a konyhaszekrényben egy edényben, abból mert egy kanállal, alumíniumkanál volt benne, csupa zsír. Fuj, mondta, meg hogy mi minden lesz a malacból, mennyi undorító dolog, ami egyáltalán nem emlékeztet arra, hogy valamikor egy malac volt. Mert még a hurka a beleire, de a többi, főleg a zsír egyáltalán nem. Meggyújtotta a gázt, palackos gáz volt, mint mindenütt a faluban, mondta az anyja, hogy ezt nem szabad neki csinálni, de nem fog érte szólni, mert végülis ennivalót csinál. Feltört két tojást, villával fölkeverte, és belehempergette a kenyeret, ügyetlen szelet volt, épp olyan, amilyet vágni tudott, egyik része vékony, szinte kiszakad, a másik részénél meg kétujjnyi vastag. Nem baj, gondolta, ez így is csak finom tud lenni. A zsír már izzott a gázon. A gyerek glottgatyában volt, próbálta megközelíteni a gázt. Lépegetett volna közelebb, de a serpenyőből forró zsírcseppek permeteztek a levegőbe, és ahogy közeledett, a hasát érték, a hasát csipkedték, szurkálták.

Ez nem jó így, gondolta, nem lehet közel menni, mert az fáj. Beledobom, gondolta, és már cselekedett is. Meglendítette a kenyeret, és hupsz, bele a zsírba. Pontosan célzott, nem volt hiábavaló a sok kődobálás a patakparton. Placcsant a zsírba bele a kenyér, a gyerek ámulva nézte a zsír és a kenyér találkozását. A serpenyőből kiloccsanó zsír ebbe az ámulatba fröccsent bele, s terítette be a gyerek hasát. Ahogyan egy pohár vizet loccsant az ember a betonjárdára. Először olyan volt a fájás, hogy nem fájt, nem azt érezte, hogy fáj, hanem hogy nem érez semmit, hogy nincsen, azt érezte, hogy megszűnt az a gyerek, aki az előbb még éhes volt, akinek az előbb még melege volt, aki az előbb még bundáskenyeret akart sütni. Aztán, ahogy visszatért újra létezni, akkor hasított bele az éles, égő fájdalom, hogy

elkezdett hangosan sírni, olyan hangon, amit már egy éve is szégyellt volna, pedig azóta sokkal öregebb lett.

Ömlött ki a hang belőle, egészen ki a kamraajtón kívülre és ott elnyomta a hőség hangját, a nyári csendet. A kutya vakkantott, az anya épp ekkor tolta be a biciklijét az udvarra. Rohant, hogy mi történt. Rohant, és a gyerek ott zokogott a kiskonyhában, a gázon égett a zsír, a kenyér. Mit csináljon, előbb a gáz, a gyerek sírt, az anya mondta, hogy elmúlik, elmúlik, kisfiam, és tekerte el a gázon a gombot. De nem akar, mondta a gyerek. Mindjárt elmúlik, mondta megint az anya, kicsit mintha múlt volna, de hamarosan újra. Az anya nézte a fájást a hasán, és mondta, hogy zsírt kell rá kenni, hogy attól lesz jó. Attól lett rossz, üvöltötte a gyerek, az anya mondta, hogy fájni fog, de be kell kenni, mert örökre megmarad különben. A gyerek nem akart örökre égett lenni, hagyta az anyját, remegett a fájdalomtól.

Amikor az anya végre abbahagyta, kicsit enyhült a fájás, talán a zsír miatt, talán mert az anya ölébe bújt, talán mert az anya nem piszkálta a hólyagosra égett sebet. Éhes voltam, mondta a gyerek. Tudom, mondta az anya. Ott volt a babfőzelék, mondta az anya. Azt nem kértem, mondta a gyerek. De az az ennivaló ma. De én beteg vagyok, mondta a gyerek, mert megégett a hasam, akármit nem lehet beletenni, mert akkor majd fájni fog kívül a seb, ha belül valami nem finom van. Az anya nézte a gyereket, és haragudott magára, hogy elment, hogy megállt beszélgetni a szomszédban valakivel, meg a boltban is kicsit, hogy nem sietett, s hogy akármi is történhetett volna, és milyen jó, hogy utána már senkivel nem beszélt, mert ha pár percet késik, akkor felrobbanhat a gázpalack, ezt látta, ezt a vészt, amit elkerültek most. De jó, hogy csak ez történt mondta, s odalépett a konyhaszekrényhez, hogy palacsintát keverjen, majd párat elront, gondolta, hogy a gyerek előbb ehessen, mert az van neki mondva, hogy ami elromlik, az rögtön az övé.

Ovi

Egyedül volt a szobában, mikor felébredt. Minden reggel ugyanazon gondolkodott, hogy kimenjen-e pisilni. Hideg volt kint. Nem használhat bilit, mert ő már nagy. Bilit csak a kisgyerekek és a nagyon öregek használnak, például a dédnagymamája. Nem értette, hogyan tud abban a sok szoknyában ráülni a bilire. Furcsa, hogy ilyen egyszerű dolgokat sem tud az

ember elképzelni. A nyúlól mögé járt. Mire odaért, már átfagyott a pizsamája és a pizsama alatt a teste.

Megyek, gondolta, mikor benyitott az anya. Felébredtél, kérdezte. Igen, mondta a gyerek. Az anya odament az ágyhoz, megsimogatta a gyerek haját. Rövid, tüskés haja volt, olyan jó érzés volt, ahogy az anya ujjai megkapirgálták a fejbőrt. Az asszonynak is jó volt, a kicsi erős haj megcsiklandozta a tenyerét. Ritkán simogatta. Fiú volt. Nem volt szabad túlzottan szeretni. Bezzeg ha lány lenne, mennyit fésülgetné, gondolta az asszony, de fiú lett. Eszébe jutott, amikor született, épp abban az ágyban, amiben most feküdt. Akkor még nem vitték be a várandós anyákat a zebegényi szülőotthonba. A bába késett, a gyerek kint volt, csúnya kék és veres, a nyakában, mint valami sál, a köldökzsinór. Nem adott hangot, hogy él. A nagyanya kapott észbe, s a forró vízbe mártott ollóval elvágta a véres, latyakos vezetéket. Egyszerre sírtak fel a gyerekkel, a gyerek a levegővétel miatt, az asszony azért, mert fiú lett.

Valamit mondanom kell, mondta az anya. Mit, kérdezte a gyerek. A dédnagymama, mondta az anya. Mi van vele, kérdezte a gyerek. Meghalt, mondta az anya. Meg, kérdezte a gyerek egykedvűen. Nem lepődött meg. Az öregasszony már évek óta halottnak volt öltözve. Inkább azon csodálkozott, hogy él. Nem gondolt arra, hogy ez a haláleset bármilyen hatással is lehetne az ő életére. Akkor közvetlenül nem is volt, csak tavasszal, amikor az anya azt mondta, elkezdődtek a nagyobb munkák, nincs, ki vigyázzon rá, úgyhogy hétfőn oviba kell menni. Oviba, kérdezte a gyerek. Nem hagyhatunk itthon egyedül, mondta az anya. Mindenki dolgozik. A gyerek korábban azt hitte, oviba csak az árvagyerekek járnak, meg azok, akikkel nem törődnek a szülei. Soha nem gondolta volna, hogy egyszer vele is ez történik, hogy összezárják napszám a többi elhagyott gyerekkel.

Másnap az anyja odavitte biciklivel. Késtek. A többi óvodás már az udvaron focizott. Az óvó néni köszönt neki. Csókolom, mondta a gyerek, aztán megállt a falnál. Nézte, hogyan gurul a labda gyerektől gyerekig. Nem mondta, hogy játszani szeretne. Azt várta, hogy szólnak, hogy hé, te, gyere, ebben a csapatban kevesebben vagyunk, mert tényleg az egyikben eggyel kevesebben voltak. Tudott már számolni. De nem szóltak. Aztán egyszer, az egyik, a legnagyobb hangú, akiről mindenki úgy gondolta, a legjobb játékos, csak a gyerek látta, hogy nem, mert ő kívülről nézte a viadalt. Szóval ennek a nagyhangúnak a lábán megperdült a labda, mert

rosszul adták át, legalábbis azt állította. Ha így rúgod, akkor nem tudom lefogni, üvöltött, míg a labda repült a pályáról kifelé épp arra, ahol a gyerek állt.

Ha kéri, biztos nem kapja ilyen pontosan, épp az ölébe. Ösztönösen rákulcsolta a kezét. Gumiból volt, de olyan mintája volt, mint az igazinak. A labda megállt, a hangos fiú még kiabált valamit, aztán mindenki felnézett. Éppen rá. Persze csak a labda miatt, hogy dobja már vissza. A gyerek dobta volna, amikor valami gépezet belülről más utasítást adott. Hirtelen sarkon fordult, és teljes erőből a kapu felé rohant. A gyerekek mereven bámultak utána, nem értették, mi történik. Már az utcán volt, mire észbe kaptak. Elvitte, a gyerek elvitte, kiabáltak, aztán utánavetették magukat. Próbálták behozni a gyerek előnyét, de nem sikerült. Végül a leggyorsabb fiú lába elérte a gyerek sarkát és kigáncsolta. A gyerek repült a levegőbe, úgy érkezett, hogy teljes testével rágömbölyödött a labdára. A többiek körbeállták, nagyokat rúgtak a megmarkolt labdába, hátha kigurul onnan, de nem. Tompán puffantak a rúgások a belső szerveken, felfogta a gumiba tömött levegő, aztán kirángatták a hasa alól, végül a labdától megürült résen át párszor még belerúgtak a hasába. Az óvó néni akkor ért oda, amikor a gyerek már porolgatta a mackónadrágját. Visszakísérte, közben mondott valamit arról, hogy nem szabad kiszökni az udvarból, ez egy szabály, s hogy majd ő is fog játszani, csak várni kell, de nem játszott. Ott állt tovább is a falnál, senki nem szólt hozzá.

Az anyja délután jött érte. Az óvónő nem szólt semmit, hogy a gyerek rosszat csinált. Az anya felültette a gyereket a biciklire, és elindultak. Jó volt, szólt hátra az anya. Jó, mondta a gyerek. Aztán az anya feltette az összes kérdést, amit ezután mindennap épp ebben a sorrendben feltett. Mi volt az ebéd? Nem tudom, mondta a gyerek. Megetted? Meg, mondta a gyerek. Aludtál délután? Nem, mondta a gyerek. Mit csináltál? Néztem a falat, mondta, de arról nem mesélt, hogy mit látott a falon, hogy ott focizott egy csomó másik gyerekkel, mintha a moziban nézné a filmhíradóban. Jobbra húzta a labdát, aztán balra az ellenfél egyik játékosát ezzel a csellel maga mögött hagyta, felnézett, hogy érdemes-e még passzolni, van-e elég távolság arra, hogy visszakapja, és gólt lőjön. Van, gondolta, passzolt jobb szélre, a jobbszélső cselezett egyet. Passzold vissza, ne önzőzz, kiabált át, a jobbszélső visszarúgta, és pont jól, éppen úgy, hogy óvatosan el tudta a labdát gurítani a kapus mellett. Gól, kiabáltak.

Tedd szét a lábad, mondta az anya, nehogy a küllőbe akadjon. A csomagtartón ült. Nyomták a vasrudak, de nem akarta, hogy párnát vagy pokrócot tegyen oda az anyja, mert azt csak kisgyerekeknek szokás, ő meg már nem volt kicsi. Ült ott, összeszorította a fogát, s csak néha, mikor nagyobb zökkenőn mentek át, csordult ki a könnye.

Olvasás

Milyen betű ez, kérdezte a gyerek, és rámutatott egy nagybetűre az újság elején. Az anya nem szólt semmit, úgy csinált, mintha ezt nem kérdezte volna meg a gyerek. Milyen, kérdezte megint. Az anya odanézett, látta, hogy milyen betű, és mondta, hogy nem mondhatja meg. Miért, kérdezte a gyerek. Mert az oviban is mondták, hogy nem szabad iskola előtt megtanulni a betűket, akkor unatkozni fogtok az iskolában, meg a tanítónéni is tartott egy értekezletet, hogy ezt ne csinálják a szülők, mert neki elege van az olyan gyerekekből, akik megtanulnak otthon olvasni, ráadásul hibásan, aztán csak rosszalkodnak az órákon, nem hagyják a többi gyereket tanulni, ha ezt teszik, csak ártanak a gyereknek, s ő, mármint az anya, nem akar ártani a gyereknek. De én meg szeretném tudni, mondta a gyerek. Nem, mondta az anya, már csak fél év, aztán mindent megtudsz.

Szeptemberben elkezdődött. Beültek a padokba. Nem mertek megszólalni. A táblát nézték, amit részben eltakart a tanítónéni. Valamit mondott, hogy ez nem olyan, mint az ovi. Hát nem, morogta a Dányi Jóska, aki másodszor járta idén az elsőt. A tanítónéni odanézett, mérgesen, nem akarta megörökölni ezt a gyereket, harcolt az osztályozóértekezleten, hogy átengedjék másodikba, de nem sikerült. Nem olyan, mint az ovi, mondta újra, és elkezdte felsorolni azokat a szabályokat, amelyeket, ha megsért valaki, akkor számíthat a büntetésre. A gyerek nézte a tanítónénit. Nagyon szigorú arca volt, de ő megszerette. Nem szerethetett meg más tanítónénit, mert neki ez jutott. Nem gondolkozott azon, hogy mért nem fiatalabb egy évvel, s akkor egy másik tanítónéni lett volna az ő tanítónénije, vagy öregebb, mint az egyik osztálytársának a testvére, aki most megy másodikba. Meg tudta szeretni ezt a tanítónénit. Magas volt, karcsú, rövid szoknyában járt, mint a táncdalénekesek, és olyan kontya volt, mint egy külföldi filmben a női szereplőknek, olyan kucsmaszerű, szóval jól nézett ki. Most, hogy nem annyira kedves, az csak a látszat, gondolta a gyerek,

mert nem mindenkin látszik az, hogy mennyire kedves. Sokszor aki nagyon kedves, az lehet, hogy nem is olyan belül. Eszébe jutott az a kutya, amelyiket minden reggel megsimogatott, mikor oviba ment, s úgy tűnt, hogy ő a legjobb barátja, de egy reggel ez a kutya mégiscsak belemart a karjába, épp abba, amelyikkel meg akarta simogatni. Biztos kicsit később ment a szokásosnál, s a kutya csak a korábban arra járó gyerekekhez tudott kedves lenni, akik teletömték olcsó édességekkel, hozzá már nem. Hozzá már olyan volt, amilyen valójában volt: egy dühös, harapós dög. Amúgyis hallotta otthon erről a tanítónéniről, hogy van miért rosszkedve legyen, mert olyan férje van, aki csak éjjel jár haza, akkor is részegen. Üvöltözik az asszonnyal meg felveri a gyereket, mondta az apa egyszer ebédkor, aki alig négyéves.

Már október volt, ő még mindig szerette. Olvasás-óra. A tanítónéni mondta, hogy nyissák ki a könyvet ott, ahol tegnap, és lapozzanak. A következő lapon egy ló volt. Szép ló, nem olyan, amilyenek a téeszben vannak. Vidéken még a lovak is mások. A gyerek sokat gondolkodott rajta, hogy vajon az emberek is ennyire különböznek-e, mint a vidéki lovak meg a városiak. Hogy épp akkora a különbség, csak az ember nem látja, mert a vidéki lovak is azt gondolják, hogy jól néznek ki, nem gondolják, hogy mekkora böhömnagy testük van, oszlopszerű lábuk. Biztos ők is azt hiszik magukról, hogy olyanok, mint a versenylovak, nyurgák, karcsúak, a szőrük sima, csillogó, csak nem versenyezhetnek, mert be vannak fogva egy rohadt nagy szekér elé.

Akkor ezt a mondatot mondta a tanítónéni: te fogod elolvasni, és rámutatott a gyerekre. A gyerek látta a betűket. De valahogy nem álltak össze, csak betűk voltak, nem szavak. Három egységből állt a mondat, egy egybetűsből, egy kétbetűsből meg egy hosszabból. Kezdd már el, mire vársz, kiáltott rá a tanítónéni, amikor még nem kezdte el. Összerezzent. Olvasom, mondta. Akkor olvasd, mondta a tanítónéni, nem várta meg, míg a gyerek levegőt vesz. A, olvasta a gyerek. Lö ó, á lö a tö. A gyerekek nevettek, a tanítónéni ráförmedt, olvasd össze, hallod. A gyerek újra belefogott: a lö ó, á lö a tö. Ez mit jelent, ez micsoda, kiabált a tanítónő, mi ez, nem látod a képet? Legalább azt nézd meg. A lö ó, kezdte megint a gyerek, a többiek meg odasúgtak, hogy mondd már ki: a ló állat, hallod, mondd már, hogy a ló állat, de a gyerek nem akarta mondani, azt akarta, hogy a könyvben lássa meg ezt a mondatot, de a könyvben csak betűket

látott. Te vagy egy nagy állat, mondta végül a tanítónő, és felszólított valaki mást.

A gyerek egész délután focizott. Jól játszott, gólt is rúgott. Nem gondolt a tanítónénire, sem az olvasásra. Este lefekvéskor megint érezte, hogy fájnak a lábai. Szólt az anyjának, hogy megint. Nagyon, kérdezte az anya. Igen, mondta a gyerek, az ágyon feküdt. Az anya a kályha felé nézett, abból az irányból vett nagyobb levegőt, hogy a gyerek ne lássa, hogy nagy levegőt kell vennie. Már vitte a gyereket az orvoshoz, hogy mondja meg, mi a baja, de az orvos csak azt mondta, hogy a növekedés miatt. A növekedés miatt, gondolta az anya, mindenki növekszik, mégsincsenek ilyen fájdalmai, s hogy mért olyan orvosok vannak vidéken, akik a náthán kívül semmit nem tudnak meggyógyítani, s hogy mi lesz ennek a vége, az nem lehet, hogy egy gyerek ne szaladgáljon, nem tilthatja meg neki. Nagyon fáj, mondta megint. Hozok vizesruhát, mondta az anya, és kiment a konyhába, bevizezett egy régi inget, azt tekerte a gyerek lábára, fölé egy vastag törülközőt, hogy ne legyen vizes az ágy. El fog múlni, mondta, de nem múlt el, a gyerek a fájdalomtól kimerülve aludt el. Álmában fehérköpenyes orvosok jöttek, ott volt közöttük a körzeti orvos is, nézegették a lábát, aztán egy kis kocsit húztak be, tele fényes orvosi eszközökkel. Fáj még, kérdezték. Fáj, mondta a gyerek. Akkor levágjuk, mondta az egyik orvos, és szikével a láb fölé hajolt. Az jó lesz, mondta a gyerek. Az orvos kanyarintott egyet az éles pengével, és hirtelen megszűnt a fájás. A gyerek örült, hogy mégiscsak sokat tudnak az orvosok, képesek voltak elmulasztani ezt a kibírhatatlan fájdalmat, egy életre elmulasztották, mert nincs neki többé, mi fájjon.

Kelj fel, simogatta meg az anya, reggel van, iskolába kell menni. Iskolába, kérdezett vissza a gyerek. Mindjárt hét óra. De én nem tudok, mondta a gyerek. Hogyhogy nem, kérdezte az anya. Levágták éjjel a lábamat. Hogyhogy, hát ott van a dunyha alatt. Nincs ott, mondta a gyerek, jöttek az orvosok, és levágták, hogy ne fájjon. Az anya nézte a gyereket. Levágták? Le, mondta a gyerek. Az anya nézte a gyereket, s arra a sok-sok fájdalomra gondolt, amit ez a gyerek érzett minden este. Nem baj, mondta, majd holnapra biztos kinő. Biztos, mondta a gyerek, de az már olyan lesz, ami nem fáj. Olyan, mondta az anya, és kifordult a szobából.

Másnapra tényleg kinőtt a gyerek lába. Mondta reggel, mikor az anyja keltette, hogy teljesen olyan, mint régen, csak az a különbség, hogy nem fáj. Akkor ma már tudsz iskolába menni? Igen, mondta a gyerek, és elindult úgy, ahogy szokott. Lassan ment, lassabban, mint ahogy az idő telt. Egy

mágnes volt a zsebében, az apja hozta a téeszből. Azt markolászta, aztán elővette, és tapasztgatta az utcán a kerítésekre, meg a csatornákra, rengeteg dolog van vasból egy utcán, erre csak most jött rá. Nagyon érdekes kísérlet, hogy ezt ellenőrizze az ember. Elmentek mellette biciklivel. Csókolom, mondta. Szerbusz, mondták, meg hogy kinek a gyereke vagy. Az egyik asszony, akinek mondta, hogy kinek, épp a házuk előtt ment el, amikor az anyja tolta ki a biciklit. Te, tudod, hol a gyerek? Iskolában, mondta az anya. Hát nem, mondta az asszony, és nevetett, a posta előtt vacakol a vaskerítéssel. A posta előtt, kérdezte az anya. Ott, ott, mondta az asszony. Az anya felpattant a biciklire, hogy minél előbb odaérjen. A gyerek még ott volt, és tényleg a kerítéssel vacakolt. Az anya nézte hátulról, ahogyan a hátán lóg az új táska, szép világosbarna, bár itt-ott már megkopott és a kicsi kezeivel ragasztgatja a mágnest a kerítésre, meg motyorászik hozzá. Mindig lányt szeretett volna, de ez a fiú kárpótlás volt a lányért. Nem olyan volt, mint a többi fiúgyerek, hogy hallgatott, vagy enni kért. Amikor vasárnap sütött neki, azt mondta, hogy ez nagyon finom, hogy ennyire finomat még soha nem evett, és odafeküdt az anya ölébe, és mesélt az anyának valamit egy Vicuska nevű lányról, akit még a török korból ismer.

Ilyenkor azt kell tenni, hogy, gondolta az anya, amit. De a kezével nem tudta volna. Egy vesszőt tört le a posta előtti bokorról, a gyerek még mindig nem vette észre. Nem iskolában volna a helyed, kiáltott rá. A gyerek megijedt. Oda megyek, mondta. Nem mész, hanem itt üldögélsz, mondta az anya, és megsuhintotta a vesszőt. A gyerek összerándult, mint akit mindig vernek, úgy érezte, hogy a hátára csapódik a vesző, hogy hatalmas ütések érik, mint Jézust a jeruzsálemi börtönben. Fájtak nagyon az ütések, holott az anya nem csapott, csak suhogtatta a vesszőt. Nem volt szíve. Indulj már el, hallod, kiabált. A gyerek elindult, hátán a fájásokkal az iskola felé, a sebeket nyomta a táska, mért kell ennyi könyvet cipelni, gondolta magában. A Senák hajtotta el mellette a lovakat. Az ő lovaikat, amit a téesz elvett. A lovaknak is milyen nehéz, gondolta, húzni az ölfákkal megpakolt szekeret le az erdőből, persze ők állatok, gondolta a gyerek, s hogy mit mondott a tanítónéni két napja az olvasásórán.

Bal kéz

Az apa csak szisszent egyet, s a gyerek már pakolta is át a kanalat a jobb kezébe. Mert olyan náluk nincs, hogy ballal. Főleg a vasárnapi ebédekkor nincsen, mert ilyenkor az apa tud figyelni a gyerekre, hogy jó nevelést kapjon. A gyerek lefetyelte a levest, ügyetlenül, ahogyan jobb kézzel tudta. Amúgy is utálta a húslevest, a cérnametélt, ami finom volt benne, mindig lecsúszott a kanálról, a lének meg undorító tyúkíze volt.

Pisilnem kell, mondta, lecsúszott a hokedliről, és kiment. Hallotta, hogy az apja mondja, hogy ebéd közben nem hugyozunk, de gyorsan kiszökkent, nehogy visszatartsák. Hátrament az udvarban, a nyúlólak mögé. Ott szoktak. Nem kellett neki, de úgy csinált, mintha. Lehúzta a mackónadrágját, álldogált kicsit, várta, hogy bent eltűnjön az asztalról a leves. Pár cseppet kicsikart, húslevesszíne volt. Hess, mondta, meg legyezett a kezével a levegőben. A tyúkok meghátráltak, csak a kakas közeledett, hogy elbánjon a betolakodóval, rekedt hangot adott, és felborzolta a tollát. A gyerek megijedt. Félt, hogy kukacnak nézi, amit előpakolt a mackóból, mert egyszer a nagybátyja mondta, hogy volt ilyen, és lecsippenti. A kakastól való rettegés egy kis időre kitörölte a fejéből az apát, az apa szisszenését. Aztán hallotta, a kutya lohol felé, át a tyúkszarokon, és nekiveti magát a kakasnak, peregtek a tollak a levegőbe, a kakas átrohant a ganéjdombon túlra, onnét rikácsolt vissza. A kutya diadalmasan futott a gyerekhez, vakkantott néhányat, aztán odaállt a gyerek mellé, ő se pisilt, csak állt, mint a gazdája. Nagyon jó kutya, szinte olvas a gyerek gondolataiban.

Bement. A levese még az asztalon volt, a többiek már a húst ették. A tyúknak a részeit, amik a levesben főttek. A gyerek abból amúgy sem tudott volna, lábak, karmok, taréj, gusztustalan belsőrészek, zúza, máj. Odaült a leveshez. Kihűlt, mondta. Az anya mondta, hogy akkor ne edd meg, mert elrontod a gyomrod, majd a sülthúst. Az apa mérgesen nézett a tányér után.

Este, mikor már úgy hitték, a gyerek alszik, mert még mindig közöttük feküdt, nem lett neki külön ágya, mert korszerű háztartási eszközökre már jutott, de külön ágyra még nem. Porszívójuk volt, ezen nevetett a környék, hogy a port felszívni, amikor fel is lehet söpörni, és az ingyen van, legfeljebb rváripakodunk az asszonyra, hogy mostmár aztán seperj. Szóval ilyesmik voltak otthon, mert az apa kedvelte a korszerű dolgokat. Az ágy nem volt annak tekinthető. Ágy mindig is volt, ebből következett, hogy a gyereknek mégse lett. Azt hitték, a gyerek alszik, amikor vitatkoztak. Tudtak hangosan suttogni, mintha kiabálnának. Sisteregtek az ess betűk,

belekapartak a gyerek fülébe. A gyereket meg kell tanítani rendesen használni a jobb kezét, mondta az apa. De ha nem tudja, mondta az anya. Nem tudja, mert megengeded neki, hogy a balt használja. Nem azért, mondta az anya, mert ilyennek született. Nincs olyan, hogy ilyennek, mondta az apa, meg ki látott már balkezes szerszámokat, egy szöget nem fog tudni beverni. A gyerek nem mert mozdulni, most neki úgy kell viselkednie, mint aki alszik. Mindene elzsibbadt, a bal keze is, amit annyit szidtak, amiből örökösen mindent kicsavartak, hogy tegye át a másikba, a jobba, ami neki a rosszabb volt. Szinte élettelen volt a lába is, de tudta, hogy pár perc, és vége a beszélgetésnek, a szülők hamarosan elalszanak, mert annyira ki vannak fáradva. Nagyon nehéz ilyen körülmények között megteremteni a megélhetést, felnevelni egy gyereket, ráadásul olyat, aki eleve nem tökéletes, és lehet, hogy még harmincévesen is a nyakukon fog lógni azokkal az összevissza kezeivel.

Egyik nap felkeresték az orvost. Ezt az orvost senki nem szerette a faluban. Másik viszont nem volt. Budapestről jött, és állandóan hangoskodott, mintha itt is túl kéne üvölteni a buszok hangját, mint Pesten. Itt a csendben nagyon szokatlan volt, hogy azt kiabálja valaki, hogy kalmapirin. Meg ütögette az emberek vállát, mert azt hitte, ettől lesz közvetlen viszonya a helyi lakossággal. De a falusiak annyira féltek tőle, hogy rossz gyógyszert ír fel bosszúból, hogy épp az ellenkezőjét mutatták. Elhalmozták mindennel, a pénzen kívül terményekkel, szakajtószám hordták neki például a tojást, úgyhogy annyi volt belőle, hogy amikor az orvos berúgott, tojással dobálta meg a feleségét, az asszony úgy nézett ki, mesélte egy asszony, aki odajárt takarítani, mintha jelmezbálba készülne tükörtojásnak öltözve. Röhögtek ezen, akik hallották, aztán később az egész falu, mert elterjedt. Elmentek ehhez az orvoshoz, mert más orvos ugye nem volt, és megkérdezték. Az orvos nagyon tudott mindenre válaszolni, ez volt az egyik orvosi erénye, a gyors diagnózis. Balkezes, nevetett egyet, olyan nincs, hogy balkezes, az egy rossz szokás.

Ugye mondtam, mondta az apa hazafelémenve. Jó, lehet, hogy neked van igazad, mondta az anya. Nem lehet, hanem biztos, mondta az apa, a lehet csak eddig volt, az orvosig. Jó, akkor biztos, mondta az anya, bár ő mintha úgy emlékezett volna, hogy az orvos azt mondta: lehet, hogy rossz szokás, vagy hogy előfordul, hogy rossz szokás, s nem azt, amire az apa emlékezett. Ettől fogva az apa még szigorúbb lett. Bement az iskolába, és megmondta a tanítónéninek, hogy a gyerek csak a jobb kezét használhatja.

Írásóra volt. A gyerekek hatalmas újságlapon gyakorolták a betűformákat, ugyanazt a mintát írták újra és újra, hogy majd később kicsiben is meg tudják ismételni. A gyerek épp a századik fecskefarkat húzta, mikor a favonalzó koppant a kezén. Felnézett, a tanítónő azt mondta, hogy jobb kéz. A gyerek áttette a ceruzát, de hamarosan újra koppant a vonalzó, mert a ceruza, nem is vette észre, mikor, de visszakerült a balba. Már vöröseskék volt a keze.

A gyerek jegyei hamarosan leromlottak, leglátványosabban írásból. Hármas, de csak azért, mondott valamit a tanítónő, mert… A gyerek nem emlékezett, pontosan mit, hogy nem használod a bal kezed, vagy mert csak a jobbat használod, mert különben csak kettes lenne. Hazament, és mutatta az anyjának. Hármasok, mondta szomorúan az anya, nem baj, majd holnap kijavítod, az apunak csak akkor mutatjuk meg.

A gyerek másnap, tudta, hogy az a holnap, bár néha keverte, hogy melyik nap az, ami lesz a holnap vagy a tegnap. De ha gondolkodott, akkor rögtön rájött, hogy a tegnap már elmúlt, a holnap meg majd jön, mert csak így van értelme a tegnapelőttnek és a holnaputánnak. Tehát ripsz-ropsz holnap lett. Ballagott hazafelé a suliból. Egy újabb hármassal gazdagodott ma is. És az apa ma fogja megnézni. Lekuporodott a patikánál a lépcsőre, elővette az ellenőrzőjét meg a tollat, és kijavította a hármasokat. Persze bal kézzel, mert jobbal nem tudott volna belőlük szép puhos hasú ötösöket kerekíteni. Aztán otthon mondta az anyának, hogy akkor ma megmutathatjuk az apunak, mert kijavítottam. Tényleg, csillant fel az anya arca, és elkérte az ellenőrzőt, a gyerek azt gondolta, hogy tökéletes a javítás. Átírtad a hármasokat ötösre. Látszik, kérdezte a gyerek. Látszik, persze hogy látszik, meg tudom, hogy azok voltak itt, pedig bal kézzel csináltam, és nekem a bal kezem nagyon ügyes.

Az anya másnap bekísérte a gyereket az iskolába, és megmutatta a tanítónőnek, hogy mi történt. A tanítónő meg hogy ilyen eddig még vele sohasem, hogy ez csalás. Mire az anya, hogy nem, csak félreértés, a gyerek így gondolta javítani. A tanítónő nem értette, s hogy ezt ő nem engedheti meg, mert holnaptól mindenki átírja a jegyeket.

A gyerek az utolsó órán kapta meg az ellenőrzőt, osztályfőnöki intő volt benne, mert, s itt az eset leírása következett. De a gyerek nem olvasta el, nem is tudta még elolvasni a felnőttek írását, csak arra a pillanatra gondolt, amikor ezt az írást az apja olvassa, arra a tekintetre, amit az apa majd rávet, mielőtt megüti, mert az intőt azért küldik haza a tanárok, hogy a szülők

megverjék a gyerekeket. Ha nekik is szabad lenne, akkor ők is inkább megvernék, mert jobban szeretnek verekedni, mint beírni, de ezt már nem lehet, tiltja a törvény. És az ő apja is majd rá fog csapni valamelyik testrészére, csak azért, mert neki úgy sikerült, holott ő nem tehet róla, hogy fordítva vannak a kezei.

Cirkusz

És akkor lett az, hogy lett tévé. Tévé, amiről a rádióban mindenki hallott, de látni senki nem látta, bár a riporter próbálta rendkívül képszerűen leírni a kép-ernyőt, s hogy mit lehet látni benne, de mindig változott, amit látott, úgyhogy a rádióhallgatók teljesen összezavarodtak, hogy most egy ember beszél-e benne, vagy pedig állatok rohangásznak, hogy lehet, hogy mind a kettő.

Tévéje a faluban csak a nagyon korszerű embereknek volt, amilyen a gyerek apja volt, meg persze az orvosnak, aki nem volt ugyan korszerű, de rendkívül gazdag, s hallotta a volt csoporttársaitól, akik Budapesten laknak, hogy egy orvosnak, ha nagyon gazdag, kell legyen tévéje.

Az apa Pestre ment a tévéért. Vitte magával az anyát is, hogy az anya is lássa ezt az eseményt, amikor ő megvásárolja ezt a korszerű híradás-technikai terméket. Elmentek egy nagy boltba, ahol egy csomó más, a vidékiek számára értelmetlen dolgot lehetett kapni, porszívót, hűtőszekrényt meg villanybojlert, és persze lehetett kapni tévét. Hatalmas doboz volt, maga a készülék is nagy volt, de a dobozzal együtt óriási. Az eladók segítettek felrakni a négyszemélyes autó tetőcsomagtartójára. Az apa a dobozt alaposan bebugyolálta pokrócokkal, nehogy megsérüljön, az nagy baj lett volna, viszont azt sem volt egyszerű megoldani, amikor Zebegénynél kiszabadult a kötelek közül a pokróc, s ott lobogott az autó fölött, mint egy győzelmi zászló. Ezt az apa mesélte, mikor pakolták le a tévét. Ott lobogott, a zebegényi lakosok meg integettek, ő meg nem értette, mi a franc bajuk van, mert nem látott az autó fölé, csak előre, aztán egy fékezésnél végül a pokróc, mint egy hatalmas madár, rázuhant a szélvédőre. Na, akkor tudta, hogy már korábban meg kellett volna állni. Milyen szerencse, hogy nem jött épp arra egy gyalogos, azért a tévé miatt börtönbe kerülni, nagyon rosszulesett volna neki, megkérdőjelezte volna a modernségbe vetett hitét.

Becipelték a készüléket a szobába. Óvatosan, apu, szólt vissza az apa a nagyapának, amikor az ajtón haladtak át, nehogy beleakadjon a kilincsbe. Toporogtak ott, aztán rátették egy kis asztalkára, amit az anya már jó előre megszabadított a mezőgazdasági szaklapok kupacaitól. Úgy helyezték el, hogy az ágyból is lehessen nézni, vagyis az ágyakat úgy kellett fordítani, meg a foteleket is. Szóval a tévé átalakította a szobát. Az anya mondta is, hogy na, ehhez veszünk egy új bútort is, ha jövőre is jól hoz a málna.

Mikor a készüléket megcsodálták kívülről, sőt a nagyapa még mondta, hogy a tetejére lehet pakolni ezt-azt, szóval polcnak is lehet használni, az apa meg hogy nem szabad rápakolni, mert elromolhat a súlytól, a nagyapa még érvelt volna, hogy a súly csak a dobozra rakódna, de végül letett róla. Szóval, amikor ez a létre nem jött vita befejeződött, az apa felvitte a tetőre az antennát, amit jó előre a Szedlár Ferivel összedobtak vascsövekből meg lemezekből. Fogta a hatalmas szerkezetet, és egy bilinccsel hozzáerősítette a kéményhez meg a gerendákhoz, a vezetéket átfűzte egy lyukon, amit a plafonba fúrtak előző nap a nagyapával, sajnos nem a legjobb helyen, mert a padlásról nem lehetett pont kiszámítani, hogy hol lesz a tévé. Bassza meg, alulról kellett volna, kiabálta a nagyapa, mikor meglátta a fúró hegyét a plafonon. Akkor az egész szar az ember szemébe potyog, mondta az apa, mikor látta, hogy tényleg egy méterrel elszámolta magát. Kicsit hosszabb vezeték kell, mondta végül.

A vezeték a plafonon lógott. Az apa a végét bedugta a készülékbe, aztán újra felment a tetőre, hogy a legjobb vételirányba állítsa az antennát. Sorba állt a család. Az anya állt a képernyő előtt, az ajtóban a nagymama, a ház előtt meg a nagyapa. Milyen, kiabált le a tetőről az apa. A hír ment lefelé, milyen, milyen. Szar, mondta az anya, és a hír kanyarodott fölfelé. És most, és most, és most. Morzsás, morzsás, morzsás. Az a baj, mire az információ megtette az útját, addigra az apa fordított rajta, és jó lett, de a hír még csak arról szólt, hogy szar, mire a jó képről szóló hír megérkezett, a kép addigra megint szar lett. Az isten faszát, mondta az apa, mikor rájött a kommunikációs láncolatban rejlő késleltetésre, az isten faszát, mondta és megmozgatta kicsit a nyakát, amit már egy fél órája a gerendától féloldalt tartott, és teljesen bemerevedett, de nem adta fel, végül kicsi hangyázattal azért, de meglett a kép.

A gyerek odaült a készülék elé, hogy most akkor megnézi, mit adnak. Az alakok árnyképesek voltak, meg tényleg minden teljesen ragyás, de ez ahhoz képest, hogy korábban csak a politúros szekrényen nézhette a csillár

árnyékát, mégiscsak a világ jött be hozzájuk. Az apa mondta, hogy a gyerek menjen hátrébb, mert ha közel ül, az nagyon rontja a szemet, meg hogy még nincsenek készen, mert azt ő hallotta, mert nagyon különleges barátai vannak, akik sokmindent tudnak a világról, például ismer orosz katonatiszteket is Esztergomból, azok, hát, mindent tudnak, főleg technikai kérdésekben. Hallotta ezektől az ismerősöktől, hogy az az egy hiba van a készülékkel, hogy veszélyes, mert a képernyő sugároz, és sugárbetegséget lehet kapni tőle. A gyerek nem tudta, mi az, de semmiképpen nem akart olyat kapni. De tudunk ellene tenni. Hú, gondolta a gyerek, de jó, meg az ő apja, mégiscsak egy igazi apa, nem olyan, aki a kocsmapultot támasztja napszám, és még az ereszcsatornát sem tudja megjavítani, nemhogy egy tévét. Az apa kiment a kamrába, és hozott onnan egy sárgaszínű celofánpapírt, amiről mindenki tudja, hogy a sugár ellen a legjobb védelem. Azt még rátette a képernyőre, hogy biztonságos legyen a tévézés a családnak. Kicsit rosszabb a képminőség, mondta az apa, mikor látta, hogy a szeplők mellé még gyűrődések is bejöttek, de megéri.

Nézték a tévét, mikor volt adás, néha a szomszédok is átjöttek. Hazafelé menet mindig megbeszélték, hogy csak a hülyék költenek ilyen szar dologra, mint a tévé, mindig hülyeség megy benne, ráadásul mennyire rossz már, hogy örökösen ott kuksolnak a szobádban a szomszédok, s hogy ők aztán ilyen hülyeséget soha nem tennének.

A gyerek nem nézhetett mindent, néhány dolgot csak a ruhásszekrény politúrjából kísérhetett végig, a Belfegort például, de onnét is nagyon jól lehetett látni, még izgalmasabb is volt, mert nagyon nehéz volt kivenni, mikor jön a gyilkos. A Szaltó mortálét, na, azt nézhette. Cirkuszos film volt, tele sok-sok cirkuszi számmal, meg mindenféle szerelmi ügyekkel a cirkusz csillagai között, de ez a gyereket egyáltalán nem érdekelte. Tulajdonképpen nem szerette a cirkuszt. Utálta, hogy láncon vezetik az állatokat, meg olyan idétlen dolgokat kell csinálniuk, amiket amúgy soha nem csinálnának, csak mert mindig verték őket, azért, és azt gondolta, hogy az idomítás olyan, mint a nevelés, amikor a szülei azt akarják, hogy olyan dolgokat csináljon, amit nem akar.

Az egész család nézte a cirkuszos sorozatot, amikor egyik este az apa azt mondta, hogy akkor elmennek majd Pestre, a Fővárosi Nagycirkuszba, mert épp itt vendégszerepel a Moszkvai Nagycirkusz. Itt lesznek egész évben. És kik vannak ilyenkor Moszkvában, kérdezte a gyerek, de az apa nem tudott válaszolni, hogy netán a budapestiek kisegítik-e a szovjet főváros

cirkuszrajongó közönségét, vagy most zárva van a cirkusz, mert felújítás van, s épp azért vannak itt, mert ott nincs is hol lenniük, mint a szovjet katonák Esztergomban, hogy nekik sincs lakásuk otthon, csak itt Magyarországon.

A gyerek nem örült a cirkusznak, de azért azt gondolta, hogy nagyban, meg úgy, hogy nem morzsás a kép, biztosan jól fog kinézni. A Fővárosi Nagycirkusz a Városliget mellett volt, rengetegen érkeztek, az apa alig bírt leparkolni. Az anya mondta, hogy ott is jó, meg amott is, de az apa hol a kreszre, hol a biztonságra hivatkozott. Majdnem lekéstek az előadásról. Annyira rohantak, hogy az apa arcáról teljesen lekopott az a büszke ábrázat, hogy na, most én elhoztam a családomat a cirkuszba. Padszerű ülések voltak, alig tudtak betolakodni a helyükre. A gyerekre rálógott egy kövér nő, aki néha megkérdezte, hogy iskolás-e már, mondta, hogy igen, de a következő műsorszám előtt megint megkérdezte, hogy iskolás-e. A gyereknek eszébe jutott, hogy mondták a tévében, hogy vannak olyan állatok, például a halak, hogy mire az akvárium egyik oldalától a másikig érnek, elfelejtik, hogy az előbb az akvárium egyik oldalának ütköztek. Ezt a gyerek nem is tudta elképzelni, hogy ez hogyan lehetséges, és azt gondolta, hazudnak, mert ki a fene tudhatja, mit tud egy hal. De most itt ez a nő teljesen olyan volt.

Tetszik, kérdezte az anya, a gyerek nem mondott semmit, azt kellett volna, mondani, hogy tetszik, de nem tetszett neki, a bohócot nem tartotta viccesnek, az állatidomároktól eleve idegenkedett. Talán a lovasok, na, az nagyon különleges volt, hogy a kozák lovasok ugráltak egyik ló hátáról a másikra, ez azért valami, de ezt nem mondta az anyának, nem akarta, hogy azt higgye, alapvetően tetszik neki, mert nem.

Nehezen tudtak kikászálódni a nézőtérről, mikor vége lett, holott nekik sietniük kell, mert még haza kell hajtani, legalább két óra, de inkább két és fél, az apa hajnalban kel, hogy megkeresse a pénzt az efféle különös dolgokra, mint televízió meg nagycirkusz. Tetszett, kérdezte, mikor kiértek Budapestről, a Megyeri csárdánál. A gyerek megpróbált hazudni, mert látta, az apa annyira a tetszésre van beállva, hogy nem mondhatja azt, hogy nem, hátranyúlt a kezével, és rápaskolt a combjára. A légtornászok, hát ezek többet tudnak, mint a színészek a filmben, mondta az apa, mire az anya, jó, egy színésztől az is nagy dolog, amit abban a filmben megcsinálnak. Ezt én is meg tudnám, mondta a gyerek, vagy nem mondta, de ezzel a mondattal

aludt el, hogy most mi abban a nagy szám, hogy ugrálnak ide-oda, mindenki szeret ugrálni.

Másnap kiment a favágatóra, mert elhatározta, hogy igenis megcsinálja, először csak titokban, hogy ne lássák, aztán ha már jól megy, hív közönséget is. A fűrészbak bizonyult leginkább hasonlónak a trapézra. Feláll a fűrészbakra, ellendíti magát, elkapja a favágató szín gerendáját, aztán ott leng, majd megfordul, s visszaröppen a fűrészbakra. Többet is tudna ennél, gondolta, de az eszközök ennél többet nem tesznek lehetővé. Felmászott, ingott alatta a fűrészbak, hogy tudnak ezen még fűrészelni, gondolta a gyerek, már teljesen szét van szaródva. Megcsúszott, leugrott a földre. Ez már majdnem mutatvány volt, gondolta, ez lehetne a bevezetés. Visszamászott, most sikerült egyensúlyban maradni, rugaszkodott, na, most, nem, még kicsit várni kell, pörög a dob, mint a cirkuszban, pörög, de még most nem, pörög, még nem, pörög, na, most. Repült a kicsi test át a favágató levegőjén, alul hevert a sok fahasáb, hátul rakásban a téli tüzelő, a kéz nyújtva, a marok fogásra kész, a test ment a gerendához egyre közelebb, és most, épp most kell fogni, markol a kicsi tenyér, elkapja a gerendát, de a lendület továbbhúzza a testet egészen a farakásig, és ott zuhan bele a kupacba.

A kutya szalad oda és csahol, aztán az anya szalad oda és fehéredik, mikor látja a pirosuló fadarabokat. Mi történt, kisfiam, mi van veled, kiabált gondolatban, de az ijedségtől csak halk volt a hang, olyan halk, amin csak azt lehet mondani, hogy szeretlek, kisfiam, nagyon szeretlek, és a kisfiú ezt is hallotta, megemelte a fejét. Nincs semmi, mondta, csak a szaltó mortálét próbáltam. Az anya magához ölelte a gyereket, egy mély horzsolás volt a homlokán. De te nem vagy akrobata. De én akkor is tudom, úgy születtem, hogy tudom. De nem tudod, mondta az anya, most sem tudtad. Az eleje sikerült, mondta a gyerek, aztán elsírta magát, mert beletörült véletlen a homlokán a vérbe.

A másik nagyapa

A másik nagyapa egyáltalán nem volt olyan, mint az egyik, ezért is volt ő a másik. A másik nagyapával nem lehetett volna együtt élni. Ezt az apa mondta, s hogy ő épp előle menekült az egyik nagyapa házába. A másik nagyapa reggeltől estig a rádió mellett ült. Hallgatta a szabadeurópát, mert

azt hitte, egyszer be fogják mondani, hogy visszaadják a műhelyét, amit a nép nevében, azt mondták, akik jöttek, állami tulajdonba vettek. Van egy nagy állami raktár, így képzelte a gyerek, ahová az elkobzott vagyont elraktározták, és ott van a nagyapa műhelye is a sok-sok szerszámmal, meg esztergapad is van, meg féligkész bútorok. Szóval a rádióban bemondják, hogy oda mostmár elmehet a nagyapa, lehetőleg korán, hogy ne legyen tolakodás, és szögre pontosan visszaadnak neki mindent. Sokat kell egy ilyen hírre várni. A rádió örökké más dolgokról beszélt. Szidta az oroszokat, régi slágereket játszott, amit az ötvenhatban elmenekült magyar hazafiak küldtek haza az itthonmaradott szüleiknek, elhagyott családjuknak, összetört szívű szerelmüknek. A nagyapa, hogy várakozás közben ne unatkozzon, már reggel odakészítette a borosüvegeket meg a poharat. Vastagfalú üvegpohár volt. Ivott negyedóránként egyet, de hírekkor kettőt az izgalom miatt. Aztán este még elment a kocsmába is, hogy elmesélje a barátainak, akik szintén várták, hogy visszakapjanak valamit, földet, üzemet, orvosi rendelőt, de nem volt idejük a szabadeurópát hallgatni, mert dolgoztak valahol egész nap. Ezeknek a másik nagyapa elmesélte, hogy ma sem mondták be. Akkor nagyon szomorúak lettek mindannyian, és rettentő fáradtra itták magukat. Annyira fáradtra, hogy a nagyapát például talicskában kellett hazatolni, mert a lábai már nem bírták a testének a súlyát. A gyerek, mikor hallotta ezt a történetet, az apa mesélte mérgesen, elképzelte, milyen jó is lenne, ha az anyja néha nem azon az ócska biciklicsomagtartón vinné haza az iskolából, hanem talicskában, az mennyivel kényelmesebb. Elszundikálna ott, és hagyná, hogy a nap átsüsse a szemhéját, és ebben a nagy sárgaságban aludna, meg álmodna olyan boldog vidékekről, ahol van tenger vagy Balaton, és a gyerekek úgy nőnek fel, hogy egész évben nyaralnak.

Át kell menni hozzá, mondta az apa a gyereknek, a gyerek meg mondta, hogy átmegy, mégiscsak a nagy-apja. Valakinek rá kell nyitni az ajtót, magyarázott az apa, mert a másik nagyapa most egyedül van, a feleségét kórházba vitték, mert epekövei vannak. Epekövek. A gyerek ezen gondolkodott, hogy milyen lehet köveket cipelni a testedben, bár epét hordani, az sem hangzott túl jól. Az epét nagyon undorító dolognak képzelte, bár nem tudta, hogy valójában milyen. A másik nagyapa két utcával lakott arrébb, át kellett menni a patakhídon.

Amikor belépett, az öreg a szokott helyén ült, a rádió szólt, azon a torz hangon, amit csak az tudott érteni, akinek épp erre a rádióra kifinomodott

füle volt, mint például a nagyapának.

Csókolom, mondta a gyerek. Szerbusz, mondta a nagyapa. Bemondták, kérdezte a gyerek. Nem, mondta a nagyapa. Kár, mondta a gyerek. Éhes vagyok, mondta a nagyapa. Egyen, mondta a gyerek. Nincs mit, mondta a nagyapa, s ezzel utalt a nagyanyjára, aki ilyen ócska alibivel, hogy epekő, meglógott otthonról, reménykedve, hogy míg nem lesz otthon, az ura éhen hal, s akkor csak a temetésre kell hazajönnie. De kibírom, akár üres gyomorral is, mondta a nagyapa. Beteg, mondta a gyerek, azért nincs itt. Nagyon beteg, fel kell vágni a hasát. Bármire képesek, mondta a nagyapa. A gyerek nem értette, hogy mit akar ezzel. Tojás van itthon, kérdezte. Van. Akkor van mit enni. Nincs, aki megcsinálja, mondta a nagyapa. Mért, a nagyapa nem tud rántottát csinálni, kérdezte a gyerek. Nem, mondta a nagyapa. Te tudsz? Tudok, mondta a gyerek, bár még soha nem csinált, de nem akarta, hogy az ő nemtudása miatt tovább éhezzen a nagyapa. Hol a tojás? A kamrában. A gyerek kiment, kereste a tojást, nézte a falon a szerszámos polcokat. Azt hitte, nem maradt a nagyapának semmije, amikor elvették a műhelyt, de most látta, hogy sorban a falon egy regiment különleges szerszám, csak fúróból vagy tíz, meg gyaluk és vésők sorozata. Ezekkel lehetne ezt-azt összedobni, gondolta a gyerek, s nem értette, hogy mért nem használja az öreg ezeket a szerszámokat, mi hiányozhat közülük, ami miatt nem lehet elkezdeni a munkát. Megtalálta a tojást, egy kiskosárban volt. Ötöt vitt be belőle. A sparhelt égett, zsírt tett egy lábasba, aztán a tojásokat beletoccsantotta a forró lébe, keverte fakanállal, kicsit fröcsögött, ide-oda csöppent a meztelen karjára, de csak kicsi csöppek, azok nem fájnak. Gyorsabban kész lett, mint gondolta.

Kész van, mondta a nagyapának. Az öreg átült az asztalhoz. Vitte magával a borosüveget. Jó, kérdezte a gyerek. A sót kihagytad, mondta a nagyapa. Aztán meg arról beszélt, hogy neki még meghalni sincs ideje, mert nem hagyhatja, hogy akkor mondják be a rádióban, hogy visszakapta a műhelyét, amikor nem él. Az tényleg rossz lenne, mondta a gyerek, ha akkor kapná vissza, amikor már nem kaphatja vissza, mert minek egy halottnak műhely. Száraz a kenyér, mondta az öreg, mert tényleg száraz volt, hisz ez még abból volt, amit a nagymama vett a kórházbakerülés előtt. A tojás puha, mondta a gyerek. Az öreg nem szólt semmit, csak azt, hogy szerbusz, mikor a gyerek elköszönt.

Amikor hazament, az anya kérdezte, hogy mi volt. Mondta a gyerek, hogy mi. A végén a rántottát is elmondta. Az anya megsimogatta. Még ez a

gyerek is különb, mint az a részeges alak, mondta a nagymamának a másik nagyapáról. A gyerek kicsit szégyellte, hogy rosszat mondanak a nagyapjáról, neki mégiscsak a nagyapja, de aztán megfeledkezett róla, mert olyan jó volt azt érezni, hogy ő különb.

Mikulás

Utálta a népszokásokat, szemben azzal az emberrel, aki a tévében beszélt róluk. Neki ez volt a foglalkozása, hogy népszokásokat tanítson az egyetemen. Egy csomó budapesti diák ül, és hallgatja, hogy mennyire különleges kultúrát eszelt ki a nép, amihez a gyerek is tartozott. Persze nekik nem kellett ebben a kultúrában élniük, csak leutaztak nyáron két hétre népszokásokat, népdalokat meg kopott cseréptányérokat gyűjteni, de amint letelt a két hét, egész évre elfelejthették a falut. Nem voltak már ott ősszel, amikor nyakig sárosodtak az utcák. Nem látták, ahogy ebben a sárban tocsog a nép, fekete gumicsizmában, rossz ruhákban, hatalmas, szőrös fejet cipelve, amiben fáradtan, kiüresedve lötyög a két szemgolyó.

Utálta, hogy Luca-napkor oda kell menni például a Panni néniékhez, és le kell majd heveredni a földre, hogy aztán a tyúkok is, meg a ludak is így megheveredjenek, és sok-sok csirke meg liba szülessen, amit majd a Panni néni a férjével szépen megeszik évközben. Neki le kellett erre az ócska, zsíros kockakőre heveredni, a macska koszos tányérja mellé, amiben a tavalyi csirkék csontmaradványai bűzölögtek. Amikor felállt, az asszony a kezébe nyomott egy zacskó savanyúcukrot, az volt a fizetség.

De hol van még a Luca-nap, előtte jön a Mikulás. Abban az évben délután jártak iskolába. Kevés volt a terem, sok az osztály, meg kellett osztani. Ki reggel, ahogy kell, ki délután. A parasztok már átmentek az őszi sáron, és beleértek a hóba. A nap korán eltűnt, ha négy órájuk volt, akkor is vaksötétben kellett végigbaktatni a Dózsa utcán, át a patakhídon. Bátorságpróba a hazajutás. Akkor vagy már elég nagy, ha meg tudod húzni a nagyharangot a templomban, át tudod vinni a misekönyvet az oltár egyik oldaláról a másikra, és haza mersz menni rettegés nélkül vaksötétben.

A gyerek nagy akart lenni. Elindult az iskolából. Még sokan látták volna, ha fél, de nem félt, részben épp azért, mert az útnak ezen a szakaszán még sokan voltak. A postától ment egyedül. Épp onnan, ahonnét már közvilágítás is alig volt, pár lámpa, pontosan tudta, hol: a sarkon, ahol az

utca elfordul, a hídnál, és a házuk közelében. A három halvány fénypont közötti sötét szakaszokon kellett átjutnia. Hiába volt vaksötét, a vaksötétben is voltak sötétebb foltok, a fák mintha a sötétben is árnyékoltak volna, a házakból itt-ott maszatos fény szüremlett ki, de nem jutott tovább az utcaajtónál, a járda fekete maradt, és minden fekete volt rajta, fekete lyukak, fekete fűcsomók, fekete kövek, fekete gyerek. Kóborló kutyák vakkantottak, itt-ott a tyúkok riadoztak a hideg télesti csendben, talán épp patkány készülődött rájuk törni, hallották, ahogy rágcsálja az ól deszkáit.

Mikulás-nap van, a falu ilyenkor megtelik mikulásokkal, akik végre egyszer az évben számon kérhetik a gyerekeken, hogy hogyan viselkedtek. Nem olyanok, mint a tévében, hogy szép szánkón jönnek, díszes piros ruhában, aranyos puttonnyal a hátukon. Ezek szőrcsuhában járnak, a deréknál lánccal összekötve, a hátukon egy nagy szüretelőputtony, fejükön kucsma, az alól lóg ki a kócszakáll, a kezükben kolomp meg egy hatalmas bot. Mondta reggel az anya, hogy vigyázzon hazafelémenet, nehogy összetalálkozzon velük, mert nem szeretik, ha gyerekek kóborolnak este az utcán, és nem érdekli őket, hogy az iskola miatt, szó nélkül odacsapnak azzal a hatalmas mogyorófa bottal. De haza kell jönnöm, mondta a gyerek, s hogy nem ő találta ki ezt a délutáni iskolát. Minek született annyi gyerek, ha nem férnek be az iskolába. Az anya nem szólt semmit. A gyerek erre gondolt, mikor a patakhíd felé ment, a torkában lüktetett a szíve, próbált átlesni a fáradt olajra sűrűsödött levegőn, de nem látott semmit, nem szokott még hozzá a szeme a sötéthez. Hirtelen egy zörrenés, gyorsított, kutya húzott el mellette, mordult egyet, de továbbszaladt, aztán messze mintha egy mikulás imbolygott volna el, a híd felé, lassított, nehogy utolérje. Épp amikor visszatartotta a lépéseit, akkor érezte, vagy hallotta, nem is tudta, hogy melyik volt előbb, de buhant a télikabátján a bot. Mit keresel te ilyenkor az utcán, kiabált a hang, hasonlított a falusi férfiak hangjára, nem egy konkrétéra, hanem az összesére. A gyerek nem szólt semmit, futásnak eredt, de a botok még elérték, épp a hídra jutott volna, amikor a másik mikulás karjaiba szaladt. Az is kiabált valamit, meg káromkodott, hogy mi a lófaszt keresel te itt az utcán, apád tudja, anyád tudja, és ütött.

A gyereknek fájt a háta, amikor hazaért. Nem volt semmi útközben, kérdezte az anya. Nem, mondta a gyerek. Mikulással nem találkoztál? Nem, mondta a gyerek. Akkor vetkőzz gyorsan, mert hozzád is jön. Most, kérdezte a gyerek. Most van Mikulás, mondta az anya. A gyerek levetkőzött, leült a konyhába az asztal mellé. Várt. Az apa is ott ült, és

ijesztgette a gyereket, hogy most minden kiderül. A gyerek félt ettől a mindentől. Arra tanították, hogy ő bűnös. Eleve az. Ilyennek született. Teljesen átélte az eredendő bűnt például, hogy evett egy olyan fáról, amiről nem szabad, ráadásul tényleg evett tavasszal, a Turák Feri bácsi májusi cseresznyefájáról, csak neki volt ennyire korai, s hogy ez a bűn mindig megmarad, akkor is, ha mást nem követ el. Ebbe az ijesztgetésbe csörrent bele a lánc meg a kolomp. Itt van, mondta az anya. A kutyák vonyítottak, nem szerették a mikulásokat, a lépések egyre közelebb értek, aztán a bot koppant a konyhaajtón. Dicsértessék a jézuskrisztus, mondta a szőrök között. Az anya meg az apa köszönt, a gyerek nem emlékezett rá, hogy igen vagy nem. A mikulás közelebb csoszogott a gyerekhez, hatalmas botjával rávágott az asztalra, a gyerek összerezzent. Tudsz-e imádkozni, kérdezte. A gyerek nem tudta, mit mondjon, mert különben tudott, de most valahogy olyan érzése volt, hogy ez a tudása elszállt. Tudok, mondta, abban bízva, hogy nem ellenőrzi. Akkor kezdd el a miatyánkivagyamennyekbent. Mi atyánk, ki vagy a…, remegett a hangja. A mikulás újra az asztalra vágott, és megint, hogy hangosabban, hogy mért nem tudja rendesen, hogy az iskolában is, és hogy mennyire rendetlen, hogy széthagyja a könyveit, hogy elkésik az órákról, hogy nem csirkázta le a krumplit, nem szedte össze a tojást, amikor az anyja azt kérte, meg hogy apádat, anyádat tiszteld, meg hogy… és ütötte az asztalt. A gyerek egyre kisebb lett, húzódott össze minden ütésnél, hátha egyszercsak majd nem látszik. De látszott. A mikulás tovább verte a konyhaasztalt, az apa mintha nevetett volna közben, amikor az anya végre azt monda, hogy mostmár elég lesz, mert ennél azért jobb volt ez a gyerek, adja oda az ajándékot, aztán menjen. A mikulás még ütötte az asztalt, de végül elővett egy csomagot. Narancs is volt benne. Ebből tudta a gyerek, hogy ez igazi mikulás, mert a faluban soha nem lehetett narancsot kapni. Ahogy a csomag az asztalra került, az anya kitolta a szőrmók alakot a konyhából. Menjen már, biztos máshol is várják, mondta, aztán gyorsan becsukta a konyhaajtót, nehogy bejöjjön a hideg vagy vissza a mikulás.

A gyerek nem mert a csomaghoz nyúlni. Nem bontjuk ki, kérdezte az apa. A gyerek kapta, mondta az anya. De, kibontom, mondta a gyerek, és elővett egy tábla csokit, szép téli kép volt rajta, azzal a szánkós mikulással, aki városokban meg külföldön viszi a gyerekeknek a csokoládét. Megbontotta, az apa kért egy kockát, az anya meg hogy ez a Lajos mennyire nagy marha. Ja, mondta az apa. Mért marha a Lajos bácsi,

kérdezte a gyerek. Mert teliszopja magát. Honnét tudja az apa, kérdezte a gyerek, az apa meg hogy látta, hogy részeg. Sötétben nem is látszik, ha valaki részeg, velem különben mindig nagyon rendes a Lajos bácsi, mondta a gyerek. Jövőre nem őt hívjuk, mondta az anya. Hová? Az anya nem válaszolt, a gyerek ette a meleg konyhában a csokit. Az apa kért néha egy kockát. Az anya mondta, hogy ne edd meg, a gyereké. Én nem kaptam, mikor gyerek voltam, mondta. A gyerek a narancsot nézte, azon gondolkodott, hogy az alma is ilyen különleges lehet-e Afrikában, és milyen kár, hogy nem azt látja az ember különlegesnek, ami mindig van.

A disznó kicsi darabja

Nem tudta, az anya hogyan képes megtalálni a vaksötét szobában a ruháit. A kályha kialudt, a kutya még nem ugatott. Ha a kutya ugat, akkor már jönnek a szomszédok, és neki is ki kell mászni az ágyból, ki a szoba hideg levegőjébe. Amíg megisszák a pálinkát, felöltözik, aztán kimegy, a szomszédok mondanak valami vicceset, hogy na, idén te fogod ledöfni, gyerek, ő meg áll ott a konyhában, s legfeljebb annyit mond, csókolom, Lajos bácsi, mikor az anyja szól, hogy köszönjön.

A második pohárkával is felhajtották, az anyja mondott valamit, hogy az utóbbi napokban alig evett, hogy biztos megérzik az állatok, hogy mi történik velük. A szomszéd meg elmesélt egy történetet arról, amikor a kisebb malac, amit tavaszra hagytak, az ijedségtől agyvérzést kapott és megdöglött. Így mentek ki, ezekkel a történetekkel, meg a szomszéd kezében egy fogóval, amit majd a malac lábára fog akasztani, azzal nagyon meg lehet fogni, mondta, amióta ezt valaki kitalálta, azóta nem bírnak elszaladni azok a kurva dögök.

A kutya vonyított, a katlanban forrt a víz, a gyerek hátul kullogott. A malac az ól mélyére húzódott. Az asszony megpróbálta kicsalogatni. A férfiak megálltak egy pillanatra, elhallgattak, hogy a malac azt higgye, nincsenek ott. Csak a kutya vonyított tovább. A malac megmozdult, az asszony felé lesett, az asszony darát szóró keze felé, topogtak a körmei az ól deszkáin, az egyik ösztön lökte előre, a másik húzta vissza. Az asszony biztatta, s az előrehaladás győzött. Ha nem is rohant, de lassan lépdelni kezdett a vesztébe.

Az asszony kezéhez ért, amikor az ólajtó kipattant, a szomszéd férfi a jobb mellső lábra bilincselte a fogót, és cibálni kezdte kifelé a malacot. Az állat üvöltött, a gyerek nem mert a szemébe nézni, a hang ömlött a torkából, belekenődött a kutya hangjába, ez a hang kerengett az udvar fölött, nem tudni, mennyi ideig. Fogd meg, gyerek, a hátsó lábát, kiabált a szomszéd, mert elszalad. A gyerek ügyetlenül próbálta a lábat megmarkolni, közben arra gondolt, hogy nem szabad a könnyének kicsordulnia, mert akkor ő soha nem lesz férfi. Aki sajnálja a malacot, az soha nem lesz férfi. Eszébe jutott, amit az apja mondott, ha a hurkát szereted, akkor ezt is szeretni kell. És ő a hurkát szerette. Rángatták előre pár métert, aztán a ganéjdomb mellett oldalra döntötték. Most az apa markolta a fogó kötelét, a szomszéd elővillantotta a kést, és határozott mozdulattal szúrt, elmetszette az állat torkát. Az asszony szaladt a tállal, hogy felfogja a vért, kell a hurkába. Zubogott a habos, vörös lé, löketekben jött a végén, ahogyan az állat az utolsó lélegzeteket fújta ki magából, immáron nem az orrán, hanem a kettévágott torkon át.

Jól csináltad, mondta a szomszéd, és vállon verte. A gyerek nem szólt semmit, tele volt az orra a vér és a disznószar szagával. A hatalmas testet belefektették a teknőbe, forróvizet öntöttek rá, láncokkal megforgatták. Az állat rúgott egyet. Él még, gondolta a gyerek, de már nem élt. A férfiak nekiestek a megpuhult bőrből kirángatni a szőröket, aztán a megcsupaszított malacot szalmára fordították. Meg akarod gyújtani, kérdezte az apa, a gyerek mondta, hogy nem. Az anya kihozta a pálinkásüveget, újra ittak. Marha erő volt benne, mondta a szomszéd. A gyerek nézte a lángokat, olyan jó meleg volt ott, közelebb állt, a hasa majd leégett, nem is érezte, hogy a hátán közben ropogósra fagy a kabát.

A szomszéd felhajtotta a pálinkát, aztán kis szalmacsomóval megperzselte a malac farkát. Meg ne égesd, kiabált oda az apa. A gyerek nem nézte, mit csinálnak, azon gondolkodott, mikor lehet elmenni. A szomszéd rákiabált, itt van, hallod? A gyerek odanézett. Mi, kérdezte. Mi ez? Jobb, mint a rágógumi, mondta a szomszéd röhögve, és a gyerek markába nyomott valamit. A gyerek a malacra nézett. Egy darab hiányzott a farkából. Ott volt a kezében. Az jó, mondta a szomszéd, csak rágd el! A gyerek fogta a disznó apró darabját. Azt gondolta, mostmár elmehet. Fázott nagyon, de nem ment be a konyhába, nem akarta látni a malacot szétszedve. Kiment az utcára csúszkálni. Mínusz tíz volt, az összes tócsa befagyott. Az utcán, gondolta, majd eldobja a farokdarabot. De végül a kabátjában

felejtette, mert hirtelen odarejtette, nehogy a szomszéd ellenőrizze, hogy harapott-e belőle.

Mintha tovább hűlt volna, ahogy világosodott. Olyan érzése volt, hogy nem is jégen, hanem jégben csúszkál, hogy összetörik a levegő körülötte, és szétvagdalja az arcát, amint halad előre, ahogyan a szobafestők tavasszal, amikor kilökték a létrával a folyosóablakot. A kurva életbe, mondták, minek volt ott az az ablak, az üvegcserepek szóródtak szerte a kockakövön. A gyerek csúszott, és azt érezte, darabokban hullik rá ez a jeges levegő, benne azzal a rettenetes disznószaggal meg üvöltéssel. Az egész faluban most vágnak, karácsony előtt. Elesett, mert megbotlott a csúszka végén. Ült a jégen, és nézett fölfelé. Mintha egy nagy fedél lenne a falu fölött, gondolta, a megfagyott büdös levegő, ami nem engedi kijutni a sok-sok megölt disznó lelkét. Lehet, már évszázadok óta itt vannak. Itt sűrűsödnek a falu fölött, és hiába jön a karácsony, nem töri át az angyal ezt a fedőt. Csak az elpusztult állatok lelke van ott a karácsonyfa körül, ők hoznak ajándékot, ők hallgatják meg a Mennyből az angyalt, ők töltik meg éjféli misén a templomot, ők őrzik az álmát, mikor végre lefekhet mise után. Most meleg van, karácsonykor jobban fűtenek, nem kell meleg cserepet tenni a dunyha alá.

Felállt. Nem volt rajta kívül senki az utcán. Megint hallotta a vonyításokat szerte a faluból. A kezét bedugta a zsebébe, valami meleget markolt meg, vékony kis ujjacskát, először megrémült, mi az, aztán rákulcsolta a markát a disznó kicsi darabjára. Jobb lehet olyan helyen lakni, gondolta, ahol… De nem tudta, hogy hol, mert nem ismert más helyeket, csak ezt a falut.

Az isten igéje

Csak az mehetett fel a toronyba harangozni, aki már elég nagy volt. Gyerek, te elég nagy vagy, mondták a nagyobb gyerekek, hogy felgyere velünk. A gyerek örült, hogy vannak, akik őt nagynak látják. Jó, mondta, és ment a nagyok után a csigalépcsőn. Három harang volt, három kötél lógott le a toronypadlóra, vastag deszkákból volt, a nagyfiúk nekiestek, és húzták, aztán az egyik odaszólt neki, na, te meg tudod húzni a nagyharangot. Meg, mondta a gyerek, és belekapaszkodott a még kicsit himbálózó kötélbe. Megpróbálta, de nem mozdult, a nagyharang hangja kimaradt a versből.

Mindenki hallja, hogy rosszul harangozunk, mondta a másik nagyfiú, minket fog a sekrestyés lecseszni. A gyerek teljes súlyával ránehezedett a kötélre, a harang talán kicsit megmozdult, gondolta, de valójában nem. Na, mi van, gyerek, mégsem vagy elég erős? De, mondta, és próbálta újra, aztán az egyik nagyfiú megrántotta tiszta erőből a kötelet, a harang belengett, a kötél felkapta a gyereket egy méter magasba, onnét zuhant háttal a deszkákra. A nagyfiúk röhögtek. Neked ez még korai. A gyerek ijedten bámult rájuk. Szerencse, gondolta, hogy tél van, a kabát felfogott kicsit az ütésből.

Otthon az anya megkérdezte, mért jött későn az iskolából, mondta, hogy harangozni volt, megengedték. És ment, kérdezte az anya. Kicsit igen, mondta. Az anya nem kérdezett többet, tudta, olyan nincs, hogy kicsit igen. A gyerek közelebb hajolt a tányérhoz, egy kanál főzeléket tett a szájába, belehasított a szívébe a harangozás emléke, meg persze a hátába is, ahogy a kanalat emelte. Tudod, hogy holnap hajnali mise, mondta az anya. Nem, mondta a gyerek. Pedig mondta a pap vasárnap, hogy te ministrálsz. A gyerek nem szólt semmit. Hajnalban, ötkor kelni, aztán végig a falun, abban a rettenetes hidegben. Nem is lehet elképzelni, hogy van annál hidegebb, mint hajnalban az utcán, hogy az hidegebb volt, amiről a nagy-apja mesélt, Szibériában. Hogy ahhoz képest a mínusz tíz szinte meleg. Amikor a szövetkezetben felajánlották neki, hogy lenne egy jutalomút abba a nagy országba, ahol az a Szibéria is van, akkor azt mondta, köszönöm, én már voltam ott, inkább ezt a jutalmat felajánlom másnak. Miért, nagyapa, kérdezte a gyerek a nagyapától, hogy mért nem akart elutazni, mikor elmesélte, hogy nem. Én elmennék bárhová, mondta a gyerek, hogy elmenne bárhová, csak lásson valamit, ne csak ezt a falut. Nagyon hideg van ott, mondta az öreg, és nem beszélt arról, hogy három évig kényszermunka, hogy miképpen pusztultak el a bajtársai, csak a hideget mondta, s hogy ő nem akar újra annyira fázni, mint akkor.

A gyerek ment végig az utcán, ő volt az első, még azok sem indultak el, akik a vasúton dolgoztak. A kutyák mintha rá vártak volna, próbálta mondogatni magának, amit a nagymama mondott, hogy templomba megy, ezért biztos nem történhet olyan, hogy valamelyik megharapja, mert őt védi valami, de nem tudott hinni, vagy legalábbis a félelme nem tudott hinni abban, amit a nagymama mondott. Tudta, hogy a patakhíd után vannak azok a kutyák, akik ki vannak engedve, vagy kiszöktek, mert olyan ócska volt a kerítés, hogy még egy tehén is átbújhatott volna rajta. A kutya egészen a

lába mellett csaholt, kapdosott a nadrágszár után, hátrafelé lépegetett, nem mert hátat fordítani az acsargó állatnak, aztán gyorsított, szinte futott hátrálva, a kutya hirtelen megállt, a kert szélével egy vonalban, hogy átadja őt egy másik állatnak, a szomszéd udvar őrzőjének. Ott ugyanez, vicsorgás, hátrálás, aztán a templom, hajnali mise ádventkor, nem volt ott senki, csak az öregek, akik dolgoztak, nem tudtak lejönni. Az anyja se jött.

Minek ez az egész, emberkínzás. Mondta is otthon, hogy minek. Mert ez a vallásunk, mondta az anya. Ilyen. És ha nem ez lenne? Akkor mást kéne csinálni. Zsidónak se jó lenni például. Mért? Hát, mondta az anya, nem akart ebbe az egészbe belemenni, mert nem lehet szombaton villanyt kapcsolni. Milyen hülye vallások vannak, mondta a gyerek, gondolta, megkérdezi, hogy milyen régtől van villany, hogy van olyan régtől, amióta zsidók, de mást kérdezett. És ha egyáltalán nem lenne vallásunk? De van, mondta az anya. De ha nem lenne, kérdezte megint. Arról nem érdemes beszélni, mondta az anya, mert van. A gyerek másnap is ment. Botlogott az oltárnál fáradtan, elővette a misebort, amikor kellett, csengetett. Azt szerette, olyan szép hangja volt, s amikor közelről hallja az ember, tényleg olyan, hogy el lehet képzelni a mennyországot. Csengetett, és ránézett az oltáron a gyertyára. Egy pillanatra elfelejtette a templomot, csak a hang és a fény csillogott a fejében.

Jött a karácsony. Utolsó ministrálás. Este mondta az anya, hogy akkor menni kell. Nem akarok. Ez nem akarat kérdése, mondta az anya, ez szokás. De én inkább itthon. Mit csinálnál itthon. Nézném a tévét, mondta, ilyenkor karácsonykor olyan sok jó van benne. Mesék. Majd nézed, ha hazajöttél, mondta az anya. A gyerek még próbálkozott, hogy fáj a lába, be van rekedve, nem tudja elénekelni a Mennyből az angyalt, mert azt kellett. Bekopogni a szomszédok ablakán, bekiabálni, hogy kell maguknak az isten igéje, s amikor kiszólnak, hogy kell, akkor elkezdeni, hogy Mennyből az angyal. Aztán kiszólnak, hogy bejöhetsz, és valamit a kezébe nyomnak, pénzt vagy édességet. A pénznek örült.

A szomszédok után a nagymama jön, a másik, ott is ezt kell, a nagyapa tölt a borból, még mindig nem kapta vissza a műhelyét, karácsonykor sem. A Jézuska nem hozta el ajándékba, viszont ottfelejtette mellette a feleségét, akiről biztosan tudta, hogy bűnös a műhely elkobzásában. A gyerek ült egy kicsit. Mi van otthon, kérdezte a nagymama. Minden rendben, mondta a gyerek. Nem tudott miről beszélni, nem ismerte ezeket a nagyszüleit. Hallgatott egy kicsit, aztán köszönt, hogy menni kell. A keresztmama az

utolsó állomás, míg ő ott van, addig az unokatestvérei biztos épp náluk. Ez a vége, aztán hazamegy, kicsit nézi a tévét, lefekszik, és várja a reggelt, hogy a Jézuska, ahogyan tavaly is, odaállítsa az ágya mellé a karácsonyfát, tele szaloncukorral meg a tavalyi díszekkel. Már csak a keresztmama van hátra. A házhoz ért. Messze volt, az alvégben. Kopogott, az asszony kiszólt, hogy kell. Elénekelte, mint korábban, aztán hallotta, hogy bemehet. Benyitott. A keresztmama háza másmilyen volt. Inkább az orvoséra hasonlított, legalábbis a gyerek nem látta a különbséget az orvos háza és a keresztmama háza között, csak azt látta, hogy ez olyan lakás, amilyen az övéké nem. Nem féltél a sötétben, kérdezte az asszony. Nem, mondta a gyerek. Csak fáztam. Hideg van, mondta az asszony, s hogy mutat neki valamit. Bementek az első szobába, felkapcsolta a villanyt. Karácsonyfa, kérdezte a gyerek. Igen, mondta az asszony. Ide már ma megjött, kérdezte csodálkozva. Meg, mondta az asszony. Hogyhogy, kérdezte a gyerek. A jobb gyerekeknek előbb hozza. A gyerek nem szólt semmi, az asszony papírpénzt nyújtott felé, zsebre rakta, a közeli rokonok többet adtak, az ő gyerekei is ennyit kapnak, helyesebben kétszer ennyit, mert ketten voltak. Köszönöm, mondta, és hogy csókolom. Szerbusz, vigyázz magadra hazafelé. Vigyázok, mondta, a kertkaput becsukta, hallotta, hogy mindenfelé énekelnek a gyerekek. Mennyből az angyal, mindenféle hangon. A testvérek együtt jártak és mindenkinek volt testvére. Rossz vagyok, mondta magában, hogy azért nem kapja meg csak reggel. A többiek is mind rosszak, gondolta, mert tudta, hogy mindenkinek csak reggel hozza. Rosszak, gondolta, de nekik mégis jobb. Mert egyedül rossznak lenni mennyire nehéz, akik ketten vannak, azoknak csak könnyebb, mindent jobb többen csinálni, még rossznak lenni is jobb.

Mért akkor, és mért akkorát

Hogy böjt volt, szagra nem érződött. Az egész falu olyan volt, mint egy hatalmas kolbásztöltelék, a leg-eldugottabb zugokban is fokhagymaszag párállott. Még a mákos guba is, amivel az asszonyok a zsíros húsokhoz szokott férfiakat riogatták, még az is tele volt fokhagymaszaggal. Majdnem kolbász, biztatták a kocsmában egymást a férfiak, hogy jelezzék, a mákosguba nem lehet akadálya a mértéktelen borfogyasztásnak.

Ezen a napon a faluban mindenki mákosgubát főzött. A néprajzi tanszékek megszállott kutatói ezt népszokásnak neveznék, a falusiak viszont kollektív büntetésként élték meg, szükséges rosszként, ami nélkül nem indulhat be a karácsony. S ha valaki ajánlatot tett volna nekik, első szóra fölcserélték volna a mákosgubát mondjuk sajtos spagettire. Ám azokban az időkben nem ismerték még vidéken a sajtos spagettit, csak a mákosgubát, úgyhogy az éjféli misére mindenki szája olyan volt, mintha beleharapott volna egy hangyabolyba.

A gyerek rettegett az éjféli misétől, az öregasszonyoktól, akik megkérdezik, hogy megjött-e már a Jézuska, holott tudják, hogy nem, mert ott vidéken csak reggelre érkezik, soha előbb. Megjött már, kérdezgették, ahogy beléptek a templomba, és az ünnepi fények megvilágították a fogak között bujkáló fekete szemcséket. Nem, mondta a gyerek, majd reggelre. Várod már, kérdezték, és megint előbuktak a fekete morzsák, kicsit arrébb csúsztak az előbbihez képest, a beszédtől. Várom, mondta a gyerek, és elfordította a szemét az ijesztő látványtól.

Mért csak reggelre jön, kérdezte, mentek hazafelé, keresztül a megfagyott levegőn, a templomból. Mért jönne máskor, hárított az apa, s egyben utalt arra a világrendre, ami megszabja a dolgok idejét, s a Jézuska érkezése az éppen erre az időpontra lett megtervezve. Ha máskor jönne, fűzte hozzá, akkor nem tudna jönni akkor, amikor most jön.

A gyereket kissé megzavarta az apa válasza, aztán nyelt egyet, rá az apa válaszára, és előjött egy újabb kérdéssel: de Pesten már mindenki megkapta délután, és előbb megkapni egy ilyen fontos dolgot mégiscsak jobb. Még a tévében is mutatják, hogy ott vannak a hatalmas fák, óriási csillaggal a hegyükön, majdnem átszúrják a plafont, telepakolva díszekkel. A bemondó is mondja, hogy mennyire vidámak Budapesten a gyerekek, mert ott van a sok ajándék és a fa. Náluk mért van már ott délután, kérdezte, aztán még, hogy náluk mért akkora, hogy ott mért lehet pont olyan nagy.

Az apa nem válaszolt.

Mért nem mondasz semmit, kérdezte az anya számonkérően, hogy most mért hallgat a férfi, amikor mindenki tudja, ilyen jelentős kérdéseket csak az apa válaszolhat meg, ilyenkor az anyai szó vagy semmit nem ér, vagy hiteltelenségével tovább rombolja a gyerek világképét. Esetleg azt erősíti benne, hogy a világban meglévő igazságtalanság tulajdonképpen isteni eredetű, s innét aztán csak egy lépés kimondani, hogy maga az isten

igazságtalan, s akkor persze minden kérdésessé válik, mert milyen szinten fogadhatjuk el, ugye, egy igazságtalan teremtő parancsait és ígéreteit.

Az apáé ilyenkor a szó, de az apa hallgatott. Egyáltalán, nem vette föl azt a heroikus tartást, ami sokban a köztéri szobrokhoz teszi hasonlatossá az apákat. Amely tartásról már messziről látszik, hogy ő a család bölcse vagy a legnagyobb apa. Nem, csak a cipőjét bámulta, hogy el ne csússzon a jégen. Aztán az anya további unszolására csak ennyit bökött ki: Nem tudom. Hogyhogy nem tudod, kérdezte az anya. Úgy, hogy nem.

A gyerek nem értette, hogy az apa egy ilyen fontos, ám nem különösen bonyolult kérdésre mért nem tudja a választ. Megijedt, hogy az apa: egyáltalán nem mindentudó. Nem, az lehetetlen, gondolta, hogy van olyan dolog, amit az ő apja nem tud. Csak esetleg nem akarja elárulni, vagy rossz neki ebben a hideg levegőben kinyitni a száját, mert fájnak a fogai a hidegtől, például. Arra gondolt, hogy otthon megismétli a kérdést, de nem bírta ki hazáig.

De mégis, mért akkor, és mért akkorát, kérdezte határozott hangon, és belemarkolt az apa tenyerébe.

Az apa érezte, a kicsi kéz hogyan bújik meg a tenyérben, az ujjak hogyan kapargatnak tovább, mélyednek bele a húsba, hogy meleget leljenek, aztán tovább egy kicsit, mintha a rosszulvágott, reszelős körmök belekaptak volna a szívébe, csak úgy, ahogy nejlonharisnyába szoktak. Azért, mondta, mert messze lakunk. Messze, kérdezte a gyerek. Mihez képest messze? Pesthez képest, mondta az apa. És az mért számít, ha ahhoz képest messze? Mert ott lakik a Jézuska, mondta az apa, meg az angyalok, akik segítenek neki széthordani a fákat. Pesten lakik a Jézuska, kérdezte a gyerek. Ott. És először ugye, a környéken hordja szét, s aztán sorban, a távolabbi helyekre is. Hozzánk hajnalban ér el. Hajnalban, vetette közbe a gyerek, annyira messze lakunk? Annyira, válaszolta az apa, és továbbment.

De mért kicsi, kérdezte később a gyerek, mért nem ér plafonig, mint a pestieknek? Akkorát nem bírnának ilyen messzire cipelni, mondta az apa, mert az nagyon nehéz, úgyhogy közel lerakják a nagyokat, aztán a kicsiket hordják messzebbre. Pesten jobb lakni, mondta a gyerek. Miért, kérdezte az apa. A fa miatt, hogy nagyobb. Hogy nekik nagyobb jár, magyarázta a gyerek. Senkinek nem jár semmi, mondta az apa, csak a levegő, amit beszívsz, de az is csak pillanatokra, mert utána visszaadod, nem igaz. De azért Pesten jobb, mondta az anya, hogy igaza van a gyereknek, mert ott olcsóbb a villany, meg jobbak az orvosok, meg különben sincs soha olyan

marha hideg, mint itt a faluban, mert annyian vannak, hogy belehelik a várost. Sehol nem jobb, mondta az apa, amikor beléptek a házba, sehol, gombolta ki a kabátját, aztán a gyereknek, hogy feküdjön le, késő van.

A gyerek ágyba bújt, gondolta, hátha most mégis, hogy az apa tévedett, s mégis lesz egy olyan angyal, aki elcipeli idáig a hatalmas fát, vagy összefognak a túlvilág őrei, és közös erővel ideszállítják.

De nem.

A fa másnap reggel épp olyan volt, mint előző évben. Sem a mérete, sem a díszítése nem változott. Olyan kicsi, hogy még hunyorítva vagy alulról lesve sem érte el a plafont. Semmi sem jár, jutott eszébe, amit az apa mondott előző este, hogy nem jár, hogy ez a fa sem. Mégsem értette, neki mért nem nagy fa nem jár, s valamelyik budapestinek kicsi. Egy olyannak, aki amúgy eddig mindig nagyot kapott. Hogy mért ne kaphatna ő a nemjáró dolgok közül nagyot. Aztán az jutott eszébe, hogy Pesten, aki kicsit kapna, azt hinné, valami rosszat tett, s most ez a büntetés.

Jó ez így, gondolta. Hevert a szőnyegen, levegőt vett el a szobából, aztán rögvest vissza is adta, mert ugye, ha mindent magunknál tarthatnánk, például a levegőt, akkor már levegő sem lenne a világban. Végülis a fát is visszaadjuk, ha elmúlik a karácsony. A nagyot is, gondolta. Jobb nagy fát kapni, de azért sokkal rosszabb, amikor elviszik. Nevetett magában, aztán kicsit sajnálta a budapesti pajtásokat, hogy milyen rossz lesz nekik belépni a fától megüresedett szobába.

Szilveszterkor a Feri bácsiéknál

Most nem itthon az öregekkel, mondta az apa, mert a téeszből meghívta valaki, hogy menjenek oda. Az anya mondta, hogy örül, mert látta, a férfi örül, bár ez a munkatárs nem tartozott a kedvencei közé. Mindenki tudta, hogy mikor teherautóval gabonát szállít, az a gabona nem jut el egyenes úton a raktárba, hanem itt-ott becsúszik egy-egy mellékútvonal. Eladja másnak a búzát, kérdezte a gyerek, amikor az anya erről beszélt. Nem. Hát akkor miért nem megy egyenesen. Ezt senki nem tudja, mondta az anya, hol-ott nagyon is tudta, hogy a Feri bácsi mit csinál azokon a mellékutakon. Egyszer a gyerek is hallotta. A konyhában beszélgettek az apával, hogy egy nőhöz viszi a gabonát, aki nemhogy örülne, hogy ennyi mindent kap a Feri bácsitól, a jótettért cserében tönkre akarja tenni a Feri bácsi életét. Bár ezt a

gyerek nem tudta elképzelni, hisz a Feri bácsi olyan erős volt, még egy kövér nő se, ráadásul volt neki teherautója.

Hat óra felé indultak. Át kellett menni a patakhídon, ott egy sötét utcán, aztán egy nagyobb térségen, ami nem volt még beépítve. Téglarakások, gerendák, mindenen állt a hó. Itt egyedül átmenni, mondta a gyerek, nagyon félelmetes. Az biztos, mondta az anya, az apa meg elmesélt egy ijesztő történetet egy gyerekről, aki egyedül próbált sötétben hazamenni, hogy a kutyák, meg persze szellemek is, hisz közel nagyon a temető. A gyerek megborzongott.

Az utcaajtó nyitva volt, az apa benyomta, a kutya nekik rontott, az apa visszarántotta az ajtót. Gyere már, Feri, ez a kurva kutya. Ja, ez a kutya, kiabált vissza a Feri bácsi, ahogy kilépett a házból, többet ér, mint a biztonsági zár. Aztán a kutyával üvöltözött, hogy takarodj a francba, végül belerúgott az oldalába a télibakanccsal, amit hirtelen kijövetkor felkapott. Na, gyertek, mondta.

A szobában meg volt terítve. A Feri bácsi fia, aki három évvel volt fiatalabb a gyereknél, már várta, hogy jöjjenek. Mi a francot fogok egy olyan fiúval csinálni, gondolta a gyerek, aki még nem iskolás. Nem tudja elolvasni például a társasjátékok használati utasítását. Aztán arra gondolt, majd becsapja, ha kell, de nem kellett. Kilenc óra felé abbahagyták a játékot, a gyerek megunta az örökös nyerést, a másik meg az örökös vesztést. Odaültek az asztalhoz. Menjetek játszani, mondta az apa, de nem mentek. Jó ez a bor, mondta az apa. 21-es volt a must, mondta a Feri bácsi, aztán kiment egy újabb üvegért. Legjobb lenne, ha behoznád a demizsont, kiabált utána az apa. Abból szar önteni, szólt vissza a férfi.

Az apa mondott egy vicces történetet az anyáról, és megcsípte az anya karját tréfásan, bár ez a gyereknek nem tűnt tréfásnak. Különösen az zavarta, hogy mindez idegen emberek előtt történik, többek között a Feri bácsi hülyegyereke előtt. Aztán az apa vagy a Feri bácsi, a gyerek nem is vette észre, melyik, elkezdett énekelni. A Vén cigányt énekelték, ez volt az apa kedvence. A sorok végét hosszan kitartották, az apa hosszabban, mint a Feri bácsi, mint disznóvágáskor, szúrás után az állat. A gyerek nézte az apa arcát, nem olyan volt, mint az apa arca. Mintha nem az ő apja arca volna, hanem másé. Mint a bolondok, akiket látott Balassagyarmaton a kórházban, amikor a nagymamáját látogatták meg. Mért nem szól az anya semmit, gondolta a gyerek, mért nem mondja, hogy hagyd abba, hogy te nem ilyen vagy. A gyerek bámult az anya arcába. Mikor megyünk haza, kérdezte. Az

anya meg, hogy miért mennénk haza, szilveszter van. A gyerek elhallgatott, próbált lefelé nézni, a padló felé, hogy ne lássa az apát, de a vonyító hang újra és újra behozta az eltorzult arcot, a megzavarodott tekintetet. Menjünk, mondta újra a gyerek. Menj, ha menni akarsz, mondta az anya. Egyedül, kérdezte. A nagyapáék otthon vannak, mondta az anya. Akkor megyek, mondta a gyerek. Azt hitte, az anya azt fogja mondani, hogy megyek én is veled, itt hagyom ezt az őrült embert, de nem ezt mondta, hanem hogy menjél.

Nem akarta az anya előtt elsírni magát, csak kint eredtek el a könnyei, míg a sötét utcákon ment keresztül, az ijesztő árnyak között, amiről az apja beszélt, mikor jöttek, de el is felejtette, hogy féljen. Hazaért, benyitott a házba. Az öregek a tévé előtt ültek. Ki az, kérdezte az öregasszony, az öreg férfi felnézett, talán a gyerek, mondta, amikor a gyerek belépett. Meguntad, kérdezte a nagymama, igen, mondta a gyerek. Nagyon piros az arcod, mondta a nagymama, beteg vagy? Nem, csak a hideg, mondta a gyerek, aztán leült, és nézte ő is a tévét. Az öregek nem szóltak semmit, csak kicsit később, hogy feküdjünk le. A gyerek megkérdezte, hogy nem várják-e meg az éjfélt. Az későn van, mondta a nagyapa, és elindult a szobába. A nagymama is ment vele. Levetkőztek, a gyerek a nagyapa mellé bújt az ágyba.

Nagyapa, nem mesélsz, kérdezte. Miről, kérdezte a nagyapa. A háborúról, mondta a gyerek. Fáradt vagyok, mondta a nagyapa, már különben is tudod mindegyiket kívülről, gondolj valamelyikre. Jó, mondta a gyerek, és elkezdett visszagondolni valamire, amit a nagyapa mesélt neki, amiben csak igazi hősök voltak, az apa nem, az apa nem szerepelt benne, mert ő csak egy üvöltöző őrült volt, és az anya sem, mert hogy is szerepelhetne egy mesében olyan anya, aki elhagyja a gyerekét. A nagyapa volt benne, meg a nagyapa bajtársai, ahogy a hideg téli tájon araszolnak előre, egyáltalán nem fáznak, mert edzettek, s ezen a hideg havon csúszott végül bele a gyerek az álomba. A nagyapa megsimogatta a fejét. Azt még érezte, de arra gondolt, ez a téli szél, és milyen furcsa, hogy nem hideg.

Kik azok a

Kik azok a zsidók, kérdezte a gyerek a konyhában. Valamit hallott hittanórán, s hogy nemcsak Júdeában éltek, hanem ott a faluban is, és ezt

olyan nehéz volt neki összekötni, hogy hogy kerültek oda, olyan marha messzire, s ha már odakerültek, most mégis hol vannak. A nagyapa visszakérdezett, hogy hogyhogy kik. A gyerek, hogy úgy, hogy kik. Ja, mondta a nagyapa, épp bort hígított szódával, kell egy kis erő, mondogatta mindig, amikor ivott. Akiknek görbe az orra, vetette oda, aztán felhajtotta a hígított bort, megtörülte a száját, és elindult a konyhaajtó felé, mert lezártnak tekintette a témát. Akkor, szólt utána a gyerek, a nagyapa megállt, hogy a gyerekkel való beszélgetés okán ne hajtson-e fel még egy pohárral, sok lesz, gondolta, és visszakérdezett, hogy mi van akkor. Hogy akkor, fogott bele újra a gyerek, a faluban azok zsidók, és nézett a nagyapára, a nagyapa orrára, akiknek görbe az orra? A nagyapa túrt egyet az orrán, nem érezte, hogy a gyerek épp azt nézi. Nem, csak azok a görbeorrúak zsidók, akik különben is zsidók. És a nem görbeorrúakkal is így van, kérdezte a gyerek. A nagyapa erre már nem válaszolt, megnyitotta az ajtót, s az udvarról bejövő állathangok elnyomták a gyerek szavait. Kilépett. A nagymama keverte a levest.

Tudtak magyarul, kérdezte a gyerek. Kik, kérdezett vissza a nagymama. A zsidók, akik itt laktak. Persze, mondta a nagymama, magyarok voltak. Magyarok, mondta csodálkozva a gyerek, azt hittem, zsidók. A nagymama nem válaszolt. Valami eszébe jutott, de nem akarta a gyereknek elmondani. Az a felvásárló, aki a malacokat vette át, akinek a szülei idevalósiak voltak, emlékezett is rájuk, a mozi fölötti házban laktak, s tényleg volt egy kisfiuk meg egy lányuk is, a férfi gabonával kereskedett. Az asszony varrónő volt. Biztos a többiek is emlékeztek rájuk, ott a felvásárlásnál, egy faluban a gabonakereskedőt meg a varrónőt nem lehet nem ismerni, mégsem kérdezte meg senki, hogy mi van a felvásárló szüleivel meg a kistestvérével. Ez a faluból származó ember, aki csak azért került ide, mert felvásárló volt a váci húsüzemnél, ő mondta, hogy pont olyan volt, amikor felhajigálták őket a teherautóra, aztán Ipolyságon, ami a második bécsi döntésnek köszönhetően ismét hazánk része lett, a kisváros vasútállomásán bevagonírozták a különböző falvakból odaszállított embereket, hogy az olyan volt, amilyenek most a malacok. A szomszéd faluban is megálltak, ott már nem voltak sokan, két család, s a parasztok fölkiabáltak, amikor látták, hogy ott van a Weiss Miska is, hogy most perelj, Miska, mert a Weiss Miska ügyvéd volt, s persze a legrosszabb fajtából. De helytelen volt, hogy kiabáltak, mondta a felvásárló, ezzel a furcsa, a faluban senki által nem használt szóval, hogy helytelen, mert a Weiss Miska nem azért volt ott, mert rossz ember volt, a

Weiss Miska ott már nem volt a Weiss Miska, ahogyan az ő szülei sem voltak, és senki sem volt az, aki korábban volt, mert a karszalagosok, akik a munkát végezték, nem kérdezték, hát te rendes ember vagy, te meg gazember. A karszalagosokat ez egyáltalán nem érdekelte, csak hogy teljesítsék szám szerint a kvótát. Aki ott felkerült a teherautóra, már nem volt más, csak egy darab zsidó.

Sokan laktak itt, kérdezte a gyerek. Sokan, mondta a nagymama, s hogy egy sem jött vissza közülük, csak az az ember, aki a disznókat felvásárolta. Ő sem akart, de munkaköri kötelezettségből kénytelen volt. Hol a gyerekre nézett, hol a levesbe. Miért is történtek ezek a dolgok, gondolta. Nem értette. És a többi ember sem értette, aki a faluban lakott. Hiába tartották be a tízparancsolatot, hiába kerülték azt a sok-sok halálos meg bocsánatos bűnt, amit a tisztelendő úr felsorolt, mindez nem befolyásolta azt, ami történt. Kavarta a levest, nem akarta, hogy megcsomósodjon a rántás.

És mi lett a dolgaikkal, kérdezte a gyerek. Milyen dolgaikkal? Hát, ami volt nekik, vagy vihették? Ja, nem, egy magtárba hordták össze, tele lett a hatalmas épület bútorokkal, ruhákkal, szőnyegekkel, gyertyatartókkal. A faluból sokan gondolták, hogy kivárják az alkalmas pillanatot, és kirabolják a magtárat. Ott sündörögtek az épület körül, mondta a nagymama, meg a kocsmában is erről beszéltek. Elmesélték, hogy mennyi kincs van ott, aranyak meg ezüstök, s hogy végül is mért ne lehetne az az övéké, úgyse jönnek már vissza, s ha visszajönnének, mégis ki bizonyíthatná rájuk, hogy ők vitték el. Aztán egy éjjel, amikor az oroszok már egészen közel voltak, amerikai repülők húztak át az égen, és dobálták a bombákat. Amerikaiak voltak, kérdezte a gyerek. Azok, mondta a nagymama, valaki látta az egyik pilótát, hogy néger volt. A visszavonuló németekre akarták, de néhány épp a magtárra esett, és a robbanás meg utána a tűz mindent tönkretett. Nem maradt semmi, kérdezte a gyerek. Semmi, mondta a nagymama. Kár, mondta a gyerek. Nem, mondta a nagymama. Mért, kérdezte a gyerek. Mert legalább tolvajok nem lettünk, mondta a nagymama, és tovább keverte a levest.

Locsolópénz

Locsolkodni kell, mondta az anya. Miért, kérdezte a gyerek, mert nem volt kedve hozzá, hogy végigcaplasson a falun, és sonkát meg tojást egyen,

vajkrémes süteményekkel, amit kölnis kézzel összefogdostak már a többi locsolkodók. Mindenütt enni kell, addig nem engedik tovább. Ő pedig tovább akar menni, hogy minél előbb végezzen a feladattal, s egy évre újra elfelejthesse. Azért kell, mert kell, mondta az anya. A gyerek utána megpróbálkozott a lista szűkítésével, hogy például az Ilonka néniékhez, nem. De igen, mert rokonok, mondta az anya. A gyerek nyelt egyet, nem tudta elképzelni, hogy azok az ő rokonai lennének, meg félt is tőlük, a macskájuktól is, meg hogy elszakad a kutya lánca. Jó, mondta, de tudta, hogy az Ilonka néniékhez majd nem fog elmenni.

Egész délelőtt jött-ment a faluban, először a Dózsa utca, aztán lefelé az alvégbe, szomszédok, rokonok, volt szomszédok, végül az osztálytársnők is sorra kerültek, akiket egyáltalán nem volt kedve meglocsolni, mert egyik sem tetszett neki. Vagyis egy igen, de ahhoz pont nem mert elmenni, mert félt, hogy kiderül, hogy tetszik neki, és dadogni kezd meg vörösödni, és belesül a mondókába, hogy Zölderdőbe jártam.

Mindenütt megkínálták. Olyan finom édes pálinkákat csinálnak húsvétra, hogy a locsolkodó gyerekeknek is tetsszen az íze. Pedig a tévé is, meg a rádió is bemondta, hogy nem szabad a kiskorúakat itatni. Igyál, gyerek, egyszer van húsvét, mondták, de ő nem ivott, mert nem akart a felnőtt locsolkodókhoz hasonlítani, akik két helyszín között dőlöngélve végigrókázták a járdát, aztán az árokban végzik, összekoszolják az ünneplőjüket, meg a füvet, amit épp csak újraélesztett a tavaszi nap.

Már az alvégből jött haza, tétovázva, lassan ballagott, fejben számolta, hogy mennyi pénzt szedett össze, amikor látta, hogy a kultúrotthonnál ott állnak a nagyobb fiúk. A falvak úgy vannak kiképezve egyébként, hogy a nagyobb fiúkat sehogy nem lehet elkerülni húsvétkor. Vagy nincs másik út, vagy ha van, akkor biztos csak egy szűk ösvény, ahol egy ordas nagy kutya járkál fel-alá, s hozzá képest még a nagyobb fiúk is biztonságosabbak.

Na, mennyit kerestél, gyerek, kiabált az egyik. Á, én csak csokitojást kaptam, mert még kicsi vagyok, mondta a gyerek, mert félt, hogy elveszik a pénzét. És a csokitojás hol van, kérdezte a másik. A hasamban, mondta a gyerek, nagyon szeretem a csokitojást, meg a csokinyulat is. Ne hazudozzál, gyerek, biztos van neked pénzed a zsebedben, mondták, és elkezdték felgyűrni az ingujjukat. Jó, egy kis aprót tényleg kaptam, mondta a gyerek, s gondolta, majd úgy veszi ki a fémpénzeket, hogy a papírt ott hagyja a zsebében, mintha zsebkendő volna. Az jó, mondta az egyik nagyobb gyerek, mert akkor snúrozhatunk. Nem tudok, mondta a gyerek.

Azt mindenki tud, mondta a nagyobb gyerek, látod azt a vonalat, oda kell dobni a pénzt, akinek a legközelebb van a vonalhoz, az nyer. Jó, mondta a gyerek. Ügyesen dobott, pont az övé volt legközelebb. Akkor ezt én nyertem, mondta a nagyobb gyerek. De az enyém van közelebb, mondta a gyerek. Ja, most más szabály szerint játsszuk, érted, van olyan, hogy akinek messzebb, azé a nyeremény.

Fél órát snúroztak, mikor a gyereknek elfogyott a fémpénze, és egy papírt is fel kellett áldoznia. Átváltották neki fémre, hogy tovább játszhasson. Kicsi maradt belőle, nem kellett mindet eljátszani. A felével megelégedtek, utána elengedték. Ballagott hazafelé, nagyon fájt neki, hogy megcsappant a bevétel, holott az apja mondta, hogy hozzácsapja a születésnapi pénzhez, és vehet rajta bőrfocit, ha akar, olyat, mint az igazi játékosoknak van. Csak neki lesz olyanja, és mindenki majd hívni fogja focizni, ha másért nem, a focilabda miatt. Jössz focizni, kérdik. Ő meg hogy igen. Hozd a lasztit is. Hozom, de akkor nem leszek kapus. És valóban csatár lesz majd, jobbszélső vagy legrosszabb esetben bal. De a focilabda a maradék összegből már nem tud kijönni, hiába adta össze fejben újra meg újra.

Elmegyek az Ilonka néniékhez, gondolta a gyerek, és nem hazakanyarodott, hanem kifelé a faluból az utolsó házhoz, ahol laktak. Csókolom, kiabált be. A férfi nyitott ajtót. A kutya vonyított a lánc végén. Jöttem meglocsolni az Ilonka nénit, mondta a gyerek. Már elment a temetőbe. Hogyhogy, nem várta a locsolókat. Nem jön hozzánk senki. A gyerek kicsit állt tanácstalanul. Akkor magát locsolom meg, bökte ki végül. Hát, ha akarod, legalább szagos lesz a svájcisapkám, mondta az öreg, mert svájcisapkában volt. A gyerek rázta a levendulaillatú kölnit a férfi fejére. Na, elég lesz, mondta a férfi. A gyerek állt még. Ja, mondta a férfi, a pénz, és befordult a házba, s egy papírpénzt nyomott a gyerek kezébe. Megvan, gondolta a gyerek, és hazament.

Megjöttél, kérdezte az anya. Igen. Ilonka néninél voltál? Igen, mondta a gyerek. Épp most. Most, kérdezte az anya, láttam, amikor ment a temetőbe, virágokat vitt. De az ember otthon volt, mondta a gyerek, úgyhogy meglocsoltam az embert. Az embert, képedt el az anya, hogy egy férfit. Mért, mondta zavartan a gyerek, az öregeknél mindegy. Ugyanúgy néznek ki, ha az Ilonka néni is svájcisapkát hordana, akkor egyáltalán nem lenne különbség, magyarázta a gyerek zavartan, amikor belépett az apa, s az anya elmesélte, hogy a gyerek meglocsolta az öregembert az Ilonka néninél. Az apa is nevetett, talán mert ivott azokból az édes italokból. A gyerek egyre

vörösebb lett, mikor az apa megdicsérte, hogy jól tette. Megpróbálta viccesnek tekinteni az esetet, ahogyan a szülők is, de nem sikerült. Látta, ahogy az apa meséli a munkahelyén, hogy holnaptól ezt mindeni tudni fogja. Az egész falu, s mikor majd végigmegy az utcán, akkor kikiabálnak az udvarból, hogy te tényleg meglocsoltad az embert. Bemegyek, monda a gyerek. Ugye, nem ittál semmit, kérdezte az anya. Nem, mondta a gyerek. Csak mert olyan vörös az arcod. Nem attól, mondta a gyerek, és elindult a szoba felé, csörgött a zsebében a maradék aprópénz, ahogy lépett. Hallom, ma jól kerestél, kiáltott utána az apa. A gyerek nem szólt semmit, lefeküdt a tévé elé. Valami nyomta a lábát. Hiába hevert a másik oldalára, ott is. Gondolta, az a pénz, amit az embertől kapott, pedig a papírpénz nem nyom, csak a fém, fémből meg alig volt. A tévében valami hülye mese volt, állatok szerepeltek benne, talán épp nyulak. Nem nézte, mert nem tudta, csak arra gondolt, milyen jó volna, ha most itt lennének a nagyfiúk. Már fájt a combja, mindkét oldalon nyomta a nadrágzseb, a tévében tovább kiabált a mese. De nem voltak ott, és senki nem akart snúrozni vele.

A hír

A faluban olyan a hír, mint egy falat kenyér. Míg városokon a hírek csapatostul vonulnak az utcákon, hogy aki nem kíváncsi, az sem tudja kikerülni őket, addig a faluba, alig-alig érkezik. Néha hetek telnek el, és semmi. Kimennek az emberek az utcára, néznek lefelé a faluközpont irányába, és semmi, néznek a hegyek felé, egyszer onnét jött egy Márianosztráról szökött fogoly, gyilkos volt, mondták később a rend-őrök, de most semmi, legfeljebb a szomszéd macskája rohan át az úton vagy egy hülye kutya lohol végig a járdán. Ha véletlenül jön egy hír, nagyon meg kell becsülni, s a lehető leghosszabb ideig életben kell tartani, hogy a hírnélküli időszak minél rövidebb legyen.

Ezen a napon lett hír. A parasztok, mintha megérezték volna, ott álltak az utcaajtókban, és várták, hogy megérkezzen a szomszédba, s aztán onnét hangsebességgel tovább. De nem jött, mert a szomszéd sem kapta meg. A hír még az alvégben kóborolt, át- meg áthálózva az alvég utcáit, s csak tíz óra körül érte el a boltot, ahol ott járt például a gyerek anyja is, meg mások is a fölvégből. Amikor meghallották, elszörnyedtek, aztán rögtön biciklire kaptak, hogy mielőbb eljuttassák a hírt a fölvégi embereknek.

A gyerek kint állt a nagyanyjával az utcán, mikor az anya leszállt a bicikliről. Tényleg, kérdezte a nagymama, mert akkor már a hír megelőzte a biciklizö anyát. Nem tudott olyan gyorsan karikázni, ott volt a szatyor a kormányon meg a csomagtartón egy zsák cukor. Igaz, mondta az anya, s elkezdték mondani, hogy mi történt. A gyereket nem vették figyelembe, hogy ott állt, a gyerek meg tudta, hogy nem is szabad, hogy figyelembe vegyék, mert akkor nem az lesz, hogy elmagyarázzák, hogy mért ez történt, hanem elküldik hátra az udvarba, hogy ez nem neked való. Nem vették figyelembe. A hír ezért olyan volt, mint a felnőttek. Nem voltak benne meseszerű elemek, hogy hol volt, hol nem volt, élt egyszer egy ember, aki az erdőre járt dolgozni. Na, ennek az embernek volt egy felesége meg két szép gyereke. Ha felnézett a fákra, s megcsillant a levelek között a nap, neki mindig ezeknek az embereknek a szemefénye jutott eszébe. Ott csillogott ez a fény, s ment bele az ő szemébe. Boldog volt. Ebbe a boldogságba lépett bele a gonosz mesehős. Ott kuksolt egy tuskón. Az ember nem ijedt meg, ismerte az erdőt, tele van mindenféle lényekkel, ez velejár, ha valaki erdőkerülő. Odaköszönt, hát hogysmint, édesbátyám, ilyesmit, mindenkivel kedves volt, akikkel összefutott, még a gonosz mesehősökkel is. Na, a gonosz mesehősnek se kellett más, rögtön belekötött az erdőkerülőbe: Állj meg, erdőkerülő. Minek? Mert csak akkor mehetsz tovább, ha válaszolsz a kérdéseimre. Máskülönben nem? Nem, mert elgáncsollak. Amúgy ha jól válaszolsz, szerencsés ember leszel, ha nem, akkor vállalni kell a következményeket. Na, mondja az öreg, tényleg nem érek rá itt vacakolni, várnak otthon a gyerekeim. Mondd meg nekem, te erdőkerülő, hogy mi a legfontosabb neked az életben. A családom, mondta az erdőkerülő, egyértelmű volt a válasz, hiszen épp most gondolt rájuk. Akarod-e, hogy nagyon boldogok legyenek. Akarom, mondta az erdőkerülő. Nagyon jól válaszoltál, mondta a gonosz mesehős. Ha akarod, akkor ajánlok neked egy üzletet. Az üzlet lényege, hogy a családod egy életre boldog lesz, de én kérek tőled cserében valamit. Mit? Ha vállalod, akkor elárulom. Nehéz ilyen ajánlatot elfogadnom, hogy csak az látszik, hogy mi van a mérleg egyik serpenyőjében, de az nem, hogy mi van a másikban. Valamit valamiért. Megmutattam, mit kapsz, megéri-e neked ezért bármit odaadnod. Hát persze, mondta az erdőkerülő, értük bármit. Jól válaszoltál, mondta a gonosz mesehős. Akkor áll az alku? Áll, mondta az erdőkerülő. Az ő boldogságukért cserébe nem kérek mást, csak az életedet. Egyet háromért cserébe. Hogy akkor én nem leszek, kérdezte az erdőkerülő. Nem. Nem kell

többet az erdőt járnod, nem kell izgulnod, hogy otthon szeret-e még a gyerekeid anyja, s közben a gyerekek mégis boldogan élnek majd, míg meg nem halnak, s téged meg várnak a barátaim a mennyek kapujában, hogy nagy tettedért megjutalmazzanak, s bevezessenek az égi birodalomba.

Az anya nem mondott ilyet, csak azt, hogy míg az erdőn járt, gyötörte a féltékenység az asszony miatt. Nem olyan pedig, mondta a nagymama. Nem, mondta az anya, de az mindegy, hogy milyen, ha ő azt gondolta, meg valaki mondta neki a kocsmában is, a Kosnyer. Részeg volt, mondta a nagymama. Részeg, mondta az anya, de akkor is mondta, mert irigyelte tőle az asszonyt, csak az irigység miatt, de az erdőkerülő fejében ez igazság lett. Hallották a szomszédok, hogy kiabál az asszonnyal, és látták, hogy hazalopakodik, hogy meglesse, de soha nem látott semmit. Azt gondolta, hogy tudja az asszony, hogy ő leskelődik, s ezért felfüggesztette azzal az emberrel a kapcsolatot, akivel a Kosnyer gyanúba hozta. Azt is hallották, hogy kiabált az udvaron, hogy majd nem leszek, és akkor nem kell titokban találkoznod azzal a rohadék tanácstitkárral. Az asszony sírt. A bűntudat, mondta az ember. Szégyelled, hogy ezt várod, hogy ezt akarod, hogy a gyerekeknek ne legyen apjuk, vagy új apjuk legyen: a tanácstitkár. Hát majd ez lesz, ne félj, majd ez lesz. Kiabálta, mondták a szomszédok. És épp ma hajnalban lett az meg, hogy nem lett. Az erdő alján találták meg azon a cseresznyefán, amin már május végén van gyümölcs.

A gyerek emlékezett a fára, odamentek mindig biciklivel, nem volt gazdája, felültek a fára, és folyamatosan ették a cseresznyét, néha a gatyájukat lerántották, és az ágak közül fostak le a földre, mert már annyit ettek, hogy hasmenésük volt, de nagy volt a fa, nem volt kedvük lemászni. Elképzelte a Laci bácsit, hogy ott lóg az éretlen cseresznyeszemek között. Május közepe volt. S hogy lesz-e majd bátorságuk két hét múlva újra megdézsmálni a fát, amin a halottember lógott.

Mi lesz most a gyerekekkel meg az asszonnyal, kérdezte a nagymama. Mi lehetne, mondta az anya, aztán betolta a biciklit az udvarba. A nagyapa is ott volt, előjött hátulról. Hallotta? Hallottam, mondta. A gyerek nem értette, honnét hallotta, amikor ő nem volt az utcán, arra gondolt, hogy van a hírnek egy másik útja is a földeken át. Hát persze, mondta. Az anya bement, hogy kipakoljon, a nagymama is. A nagyapa vödrökkel ment a kútra, hogy vizet vigyen a teheneknek. A gyerek állt ott, nézte a levegőt. A nagyapa jött visszafelé. Az igaz? Mi, kérdezte a nagyapa, és lépett volna tovább, de a kertkapu miatt le kellett tennie a vödröket, hogy kinyissa.

Hogy aki így meghal, azt valaki várja a mennyországban. Hol? A mennyországban, hogy bevezesse őt az égi birodalomba. Nem, mondta, és megnyitotta a kertkaput. A túlvilágon nem várja senki. A marha, mondta, és köpött egyet. Aki magával végez, azt nem várja a túlvilágon semmi. Azt hittem, hogy. Nem. Otthon várják, a gyerekei, de mostmár hiába, mondta, és felemelte a vödröket, tett néhány lépést előre, kicsit közelebb ért ahhoz a halálhoz, amit nem ő szab ki magának, ahogyan a Laci bácsi tette, hanem az isten. S amíg ez a közeledés zajlott, s távolodott a gyerektől, pár dolgot elrendezett, megitatta a teheneket legelébb, s aztán tette a dolgát tovább, ahogyan tenni kell annak, aki él.

Az éjszakai jeruzsálem

Mindenkinek dolgoznia kell, mondta az apa, mert náluk az apa mondta meg, hogy mit kell mindenkinek, mert ő elbírta a nyolcvankilós búzásszsákot, és úgy lökte fel a padlásra, mint egy szivacsdarabot. És mindenki dolgozott. Harmados meg feleskukoricát vállaltak, hogy a kukoricából majd több malacot tudjanak etetni, idén nyolcat a tavalyi négy helyett. Kettőt levágnak, hatot eladnak, abból majd vesz az apa dobtárcsás mosógépet az anyának, hogy végre ne szenvedés, hanem öröm legyen a mosás, a megmaradt pénzből meg szerszámokat és vetőmagot.

Mindenki dolgozott. Már reggel elkurjantották magukat, hogy hol a kapám, különösen a nagyapa. Az apa ilyenkor indult a téeszbe, háta mögött hagyta a kiáltásokat, s csak foghegyről köpött vissza, hogy mi a lófasznak nem lehet mindig ugyanoda tenni a kapát, akkor nem kellene keresni minden reggel. Iparosok voltak a szülei, náluk minden ott volt, ahol lennie kellett. Számára a fejlődés egy alacsonyabb szintje volt, amit a parasztok képviseltek. A parasztok viszont nem értették az apa felvetését, hogy is lehetne ugyanott, amikor hol itt kell, hol ott, s ki emlékszik arra, hogy legutóbb hol kellett. Az apa elment, a kapák meglettek, s a parasztok elindultak, hogy a harmados vagy feleskukoricát bekapálják. A kukoricaföld messze volt, régen ilyenkor születtek a népdalok, de mióta téesz van, a parasztok nincsenek dalos kedvükben, a népdalokat meg eleve utálják. A Röpülj pávát, ezt a népi tehetségkutató versenyt is csak ezért nézik, hogy röhögjenek rajta, mennyire hülye emberek vannak szerte ebben a hazában. Egyesek képesek fogatlanul, rettenetesen fülsértő hangon a

tévében vonyítani. Ráadásul a pesti zsűritagoknak ez még tetszik is, mert ezt nagyon eredetinek gondolják, olyannak, ami a nép szívében született, holott az énektanárnő tanította be az egészet egy régi népdalgyűjteményből, s legfeljebb annyit változtatott a szövegen, hogy az eredeti helynév, mondjuk Bicske helyett beleírta a saját falujuk nevét. Le voltak nyűgözve a budapesti zsűritagok, holott a parasztok is, mint minden normális ember, a magyar nótákat szerették, az apa kivált a Vén cigányt, arról meg volt győződve, hogy a világ legtökéletesebb alkotása, a dallama is, hát megszakad a szíve tőle, meg a szövege is, ami olyan mélyen kifejezi a gazdagok érzéketlenségét, s a vén cigányon keresztül, akivel az apa mély azonosságot vállalt, az elesettek szenvedését. Szóval ezeket szerették, a tévében meg inkább a fiatal táncdalénekesnőket nézték, mert azoknak volt jó combjuk, mellük meg foguk. Szóval nem énekeltek ezek a parasztok, csak elindultak, és visszaszóltak a gyereknek, hogy amíg ők kapálnak, addig neki a krumpliról kell lecsipegetni a csírát, mert a csíra olyan, hogy elkezd kinőni a krumpli testéből, aztán a krumplinak annyi. Csak egy hosszú szár lesz, azt meg nem lehet odaadni a disznóknak, ugye, mert mérgező.

A gyerek odaült a hatalmas kupac mögé, és elkezdte módszeresen ledörzsölni a csírákat, fülledt meleg volt, a kamrában, ahol ezt csinálni kellett, megszorult a levegő, csupa nyirok lett a bőre, s lassan koszos, mert a krumplisáros kezével megvakarta a szúnyogcsípéseket. Végeláthatatlannak tűnt a munka, ez soha nem lesz kész, gondolta, s miként a munka vége egyre messzebbre, az önkényes befejezés gondolata egyre közelebb került. Amikor abba a rohadt krumpliba markolt, a kezén a büdös latyak elkezdett folyni, s az orrába hasított az a bűz, amiből bármire lehetett volna következtetni, egy rothadó tetemre például, de a krumplira nem, akkor azt gondolta: vége. Felállt, és lement a patakhoz, belehevert a hűvös vízbe, és nem gondolt arra, mi lesz este, amikor apa és anya hazajönnek, csak nézte, hogy a csukott szemhéjon mennyire átvilágít a nap, s ebben a sárgában látott mindenféle szép karikákat, csillámokat, ahogy ott ugráltak a szemhéj belső falán.

Aki nem dolgozik, ne is egyék, mondta az apa, villogtak a dühtől a szemei, a gyerek szájában egy kolbászkarika volt, nagyon éhes volt, lenyelte volna, hiszen szerette ezt a jó kis fokhagymás ízt, de az ijedségtől megdagadt belül a torka, s még a nyálat sem tudta lenyelni. Az apa kiabált volna tovább, de kezdődött a híradó a tévében. Ketten maradtak az anyával.

A gyerek várta volna, hogy az anya azt mondja, egyél, kisfiam, nehogy étlen feküdj le, de nem azt mondta, hanem hogy az apádnak igaza van.

Így feküdt le, éhesen. Nézte a képet az ágy fölött, ahogyan a tévé megvilágította, épp azt ábrázolta, amikor Jézus a keresztet cipeli fel a Golgota hegyére, s megbotlik, egy ember odalépne segíteni, de a római katonák rávernek a korbácsaikkal. Az anya mindig mondta, hogy ki kéne cserélni ezt a képet valami olyanra, ahol a Megváltó az Olajfák hegyén ül, és nyugodt tekintettel nézi az éjszakai Jeruzsálemet, látott ilyet a vásárban, csak drága volt, de nagyon tetszett neki. Ez alatt a véres jelenet alatt nem lehet nyugodtan aludni. A gyerek nézte, és elképzelte, hogy mennyire nyomhatta Jézus vállát az a nagydarab fa. Ahogyan az ő derekát is az ágyperem, és senki nem tudja azt a fájást enyhíteni, mert ha valaki akarná, az halál fia, gondolta, mert hallotta egy filmben ezt a kifejezést, és megsajnálta magát elalvás előtt.

Másnap reggel az apa mondta, hogy nem tudja, mi lesz azzal az elmaradt két sor kukoricával, kinek van ideje épp azért kimenni a határba, olyan messzire, egy fél nap feleslegesen. Majd én, mondta a gyerek. Te, kérdezte az apa. Én el tudok. Az anya arca megcsillant a fényben, örült, az apa még nem, neki kellenek az eredmények, az ígéret kevés. Megtalálod, kérdezte. Meg, mondta a gyerek, tudom, milyen rongy van a karón. Akkor az apa a biztonság kedvéért, nehogy véletlenül a szomszédét kapálja be a gyerek, pontosan elmagyarázta, hogy melyik sor, és hol maradt el. A gyerek bólogatott. Egy óra múlva már az utcán volt, vállán a kapa. Nagyon tetszett magának, gondolatban, mert látta magát a fejében a kapával együtt. A szomszédok odaszaladtak a kerítéshez, legalábbis a gyerek így gondolta, hogy miatta szaladnak oda, nem hogy eleve ott van dolguk, odaszaladtak, és kérdezték, hogy hová mész, gyerek, bekapálom az elmaradt kukoricasorokat, mondta, és mozdított egy kicsit a kapán, hogy még jobban látszódjék. Egyedül, kérdezték. Nem kell más, csak két sor, mondta. Az se kevés, mondták, a gyerek meg hogy nem, és ment tovább kifelé a faluból, újabb házak mellett, azokból is kikiabáltak, hogy hová mész, gyerek, ő meg mondta, hogy bekapálni az elmaradt sorokat. Mindenkinek ezt mondta, mert tényszerűen ez megfelelt az igazságnak, senkinek nem beszélt arról, hogy ő tulajdonképpen nem az elmaradt sorokért megy ki a kukoricaföldre, hanem azért, amit majd az apa mond este, amitől végre le tudja nyelni azt a jó kis fokhagymás kolbászt, s amikor végre lefekszik aludni, nem is érzi majd, hogy nyom az ágy, s ha a falon nem is, a pénzhiány miatt, legalább a

fejében kicserélődik a festmény, arra a nyugodtra, az éjszakai Jeruzsálemmel és Jézussal az Olajfák hegyén.

A baromfiudvar

Szerette, amikor nyáron mezítláb végigment az udvaron és belelépett a meleg, puha tyúkszarba. A bar-na kenőcs átbuggyant a lábujjai között. Az anya kiabált, hogy mossa meg a lábát, és minek kell mindig belelépni. Véletlen, mondta a gyerek. Figyelhetnél a lábad alá, mondta az anya, a gyerek meg hogy arra figyelek, hogy a kakas ne csípjen belém, meg a gúnár. Ment pisálni hátra az ölfákhoz, a kutya kaptatott utána. Csöpi, gyere, Csöpi, kiabált, amikor a gúnár elkezdett sziszegni meg felborzolni a tollát. De a kutya megrémült, mint amikor égdörgést hall, és a gyerek mögé bújt. Csöpi, kiabált ijedt hangon a gyerek, forgolódott, összevissza spriccelt maga körül, nem hallod, kergesd el. A kutya kiugrott a gyerek mögül, és rohant egy kört az udvarban, megkergetett néhány ártatlan tyúkot, aztán visszalapult a gyerek lába mögé. A gyerek lépdelt hátrafelé, a vízsugár meg-tört és a lábára freccsent, lemosott egy sarkot a tyúkszarból. Este a lavórban megmosta. Kint az udvaron, mert az anyja mondta, hogy ilyen lábbal a házba ne jöjjön be. Hideg volt a víz, az ürülék nehezen jött le, odaszáradt. Arra gondolt, mennyire rossz volt, amikor félt ettől a sok koszos dologtól. Akkor az volt, hogy minden milyen undorító. Mondta az apja, hogy aki falun él, annak ezek a dolgok nem lehetnek undorítók. De azok, mondta a gyerek, s elképzelte, hogy fertőző bacilusok milliói hemzsegnek rajta, mennek bele a szájába. Egy reggel arra ébredt, hogy viszketett a végbele. Vakarta a pizsamanadrágon át, de nem múlt. Odanyúlt a kezével. Valami puha volt ott. Kikotorta az ujjával, apró, fehér kukacok hemzsegtek az ujján, újra odanyúlt, és még mindig. Ettől a naptól minden reggel ez volt. Egyre soványabb volt, de senkinek nem árulta el, hogy miért, hogy kukacok élnek benne. Nem adtok ennek a gyereknek enni, kérdezte a pap. Pont a templom mellett mentek el. Nincs étvágya, mondta az anya. Adjatok neki olyat, amit szeret. Olyat szoktunk.

A gyerek végül megszokta, a hemzsegő bacilusokat, a kukacok meg egyszer csak eltűntek. Nem félt attól a bélféregtől, ami benne lakott és petét rakott a végbélnyílás körül, nem tudta, hogy akkorára is megnőhet, hogy a

torkáig ér, s amikor felböfögi, átcsúszik a légcsövébe, és megfullad. Egyszer megszűnt a viszketés, és nem voltak már ott fehér kukacok.

Hozzá kell szokni, mondta az apa, és a gyerek hozzászokott. Emlékezett arra a pillanatra, amikor a tyúkszartól nem undort érzett, hanem csak a puha melegséget és azt a csiklandós érzést, ahogy átbuggyan a lábujja között. Piszkosnak jó lenni, gondolta, akkor már nem kell attól tartani, hogy piszkos lesz az ember. Megmosakodott. Bement a szobába, lefeküdt. Kicsit nézte a tévét a politúros szekrény ajtajában. Bűnügyi film volt, titokzatos alakok villogtak a fényes szekrényajtóban, bujkáltak a minták között. Fordulj a fal felé, kiabált az apa, amikor észrevette. A gyerek elfordult és ott a falnak nézve aludt el. Éjszaka mindig nagy csatákról álmodozott, ahol lekaszabolja a baromfiudvar rémeit, az összes útonálló kakast, utána a tyúkokat, s ha ezzel készen van, akkor nekiront a törököknek, akik épp itt portyáznak a vidéken, el akarják rabolni a legszebb magyar leányokat és asszonyokat, közöttük volt a tanítónéni is.

Utálom ezeket a tyúkokat, mondta a gyerek a nagy-mamának. De a csirkecombot, azt ugye szereted? A gyerek nem szerette a csirkecombot, de nem merte mondani, hogy nem, mert tudta, azt szeretni kell. Mesélt a nagyapa egy olyan emberről, aki megette egyedül a csirke combjait meg a mellehúsát is ebédre, a gyerekeinek meg a feleségének csak az aprólékokat hagyta. Milyen ember az ilyen, mondta, mikor szólt a gyereknek, hogy a comb az a gyereké. A gyerek a tányérjára vette. Húsleves után volt, abban főtt meg a nyaka, a zúzája meg a feje. A nagyapa a fejét ette, bicskával kikaparta a szemét, a gyerek undorodott, mondta, hogy abban sok a foszfor, hasznos. A gyerek elfordította a fejét, aztán csukott szemmel próbálta megenni a combot, amit nem csak az íze miatt utált, hanem mert hasonlított a csirkére. Olyan húst szeretek, amiről nem jut eszembe, hogy állat volt, a párizsit például, mondta az anyjának. A nyulat utálta a legjobban. Az anya mondta, hogy fogja meg az állat hátsó két lábát, és lógassa fejjel lefelé. A nyúl ficánkolt, rángatózott a kezében, az anya egy karóval a tarkójára sózott, és akkor abbamaradt a rángatózás, utána körbevágta a szőrös bőrét a lábánál, megmarkolta a bundát, és bőrrel együtt, mint egy búvárruhát, lerántotta a meleg állatról, aztán elvágta a nyakát, kifolyatta a vérét. A gyereknek ezt végig kellett néznie, mert nem sikerült folyamatosan elfordítani a fejét. Utána ebből kellett volna ennie. Egyél nyugodtan, mondta az anya, olyan, mint a rántottcsirke, de a gyerek nem nyúlt hozzá, azt mondta, nyulat nem. Akkor mit eszel, kérdezte az anya. A gyerek

mondta, hogy ki kell menni pisálni. Mindig ezt csinálod, tudom, hogy nem kell. De kell, mondta a gyerek, félek a kakastól, nem mennék, ha nem kellene, mondta, és ment kifelé a házból. A tyúkok ott álltak az udvaron, a kakas is, a gyerek rettegve közeledett. Na, mi van, féltek tőlem, gondolta, amikor látta, hogy nem mozdulnak, a gúnár is csak bámult, nem adott ki hangot. Az udvar tele volt fosva, jobban, mint máskor, sárga, folyós ürülék, nem volt tartása, nem lehetett belelépni, szétfolyt a földön. A gyerek kicsit bizonytalanul lépdelt előre, de a kakas nem mozdult, a gúnár nem mozdult. Féltek, mi, mondta, aztán nevetett. Lehúzta a gatyáját, nem kellett neki, csak álldogált, várta, hogy elvigyék a nyúlhúst az asztalról.

Nem támadtak rám, mondta a gyerek bent. Meg se mozdultak. Biztos a meleg miatt, mondta az anya. Kinek van kedve ilyen hőségben bármit is csinálni. Este az anya kiment, hogy becsukja a tyúkokat. A tyúkok épp ott álltak, ahol akkor, amikor a gyerek kint volt. Az anya zavarta őket, az állatok nem akartak megmozdulni. Akkor kiabált a házba, hogy mások is jöjjenek ki. A két öreg volt csak otthon. Ők szaladtak. A kurva életbe, kiabált a nagyapa. Mégis átjött. Micsoda, honnét? Kérdezte a gyerek, aki kiszaladt a felnőttek után. Menj már innét, nem látod, hogy útban vagy, mondta a nagyapa. A gyerek először azt hitte, nem neki szólnak, nem szoktak így, különösen nem a nagyapja, de az öreg arrébb lökte, és rohant hátra a farakások mögé. Kettő már megdöglött, hallod, a kurva életbe. Kiabáltak. A gyerek megijedt, és visszament a házba.

Ezen az éjjelen nem hadakozott a kakassal, nem kaszabolta le őket. Nem voltak olyan ellenség, akikkel érdemes harcbaszállni. Reggel kijött. Mind megdöglött, mondta a nagymama, az összes tyúk. A kakas is, kérdezte a gyerek. Az is. A gúnár is? Az is. Mért? Kolera, mondta a nagymama. Az mi, kérdezte a gyerek. Ez, mondta a nagymama, és hogy öltözzön fel! A gyerek bement, felöltözött, aztán visszament az udvarra. Vedd föl ezt a kesztyűt is. Minek, meleg van. Fel kell. A fertőzés miatt. De én nem… De igen. Segítesz felpakolni a talicskára. A gyerek ment a nagymama után. Az udvaron kupacba hányva hevertek az udvar valahai lakói. Csend volt, a kutya ijedten bújt meg a házában, nem mert előjönni. Pakoljuk, mondta a nagymama. A gyerek hozzányúlt a tetemekhez, az öregasszonyra nézett, hogy mond valamit, de végül nem merte megkérdezni, hogy mért neki kell, mért nem azok csinálják, akik most nincsenek itt. Hidegek voltak és kemények. Jó, elég, mondta a nagymama, és kitolta a talicskát az udvarból a földekre, ott már volt egy gödör ásva. Négyszer fordultak. A nagymama

nem szólt semmit. Ez mért történt, kérdezte a gyerek. Nem tudom, mondta a nagymama, és bement. Mossál kezet, még visszakiáltott. A gyerek mosta a kezét, hallotta a víz locsogását, nézett körbe, nem tudta, hogy ilyen, amikor kiürül az udvar, hogy ilyen rossz nemlátni azokat az állatokat, akiktől korábban annyira félt.

A Lajos apja

Ha nem gyújt nekik senki gyertyát a nagyobb ünnepeken, mondta a Lajos. Négyen voltak ott, a Lajos testvére meg egy másik gyerek, aki rokona volt a Lajosnak, meg a gyerek. Kinek, kérdezte a gyerek, mert nem figyelt, a patakot nézte, mennyire csillog a víz, amikor átfordul a köveken. A halottaknak, mondta a Lajos. Mi lesz akkor, ha nem gyújtunk gyertyát. Már mondtam. Nem, szólt közbe a Lajos testvére, azt még nem mondtad. A Lajos hallgatott, nézte ő is a vizet, nehogy már a kisebb testvére mondja meg, hogy ő mit mondott és mit nem. Mi, kérdezte megint a gyerek. A Lajos lassan kivette a tekintetét a csillogásból, a fülét meg a csobogásból, ahogyan az indiánok csinálják a filmeken, és a gyerekre nézett: Akkor kijönnek a sírból, ráülnek a betonkeretre, és egész éjjel zokognak. Tényleg, kérdezte a gyerek. Ez úgy van, ahogy a Lajos mondja, támasztotta alá a Lajos rokona a Lajos mondatait. Ha nem hiszed, akkor menj ki éjjel a temetőbe, és látni fogod. Szerintem nem, mondta a gyerek. Mi tudjuk, hogy igen, mondták hárman, s hogy ez azt jelenti, hogy a Lajosnak van igaza többségi alapon.

A gyerek mindig ott lakott, ahol most is. A házat a nagyapja építette, az apja csak néhány részt toldott hozzá. Majdnem a patakkanyarnál volt, de még nem ott. A másik három régebben a patakkanyarban lakott, az utca végén. Mért laktok ott, kérdezte a gyerek, mikor a Lajos mondta, hogy az ágy alatt hömpölyög a patak. Nem tudom, mondta a Lajos, meg majd elköltözünk, mert az állam ad házat. Tényleg? Mondta az apám. És igaza lett a Lajos apjának. Pár év múlva az állam adott házat. Először egy családnak. Meghalt az öregasszony, akinek már nem volt senkije, örökös nem jelentkezett, a fia, igaz, élt még, de olyan országban, amivel Magyarország nem tartott baráti kapcsolatot. Az öregasszony házába költözött az első család. Rossz ház volt, épp olyan, mint egy öregasszonyé. Húsz éve egy cserepet sem igazítottak meg rajta. Elöl két apró ablak, a

falakat alulról feláztatta az eső. A parasztok mégis morogtak, hogy szar ház, szar ház, de azért ingyen semmi nem jár. Csak nekik, mondogatták. Mikor kapna az én gyerekem ingyen bármit. Ezen morogtak nagyfröccs mellett a kocsmában, aztán az egyik, hogy úristen, ha meghal a szomszédban a Mari néni, akkor én is kapok egy regimentet belőlük. Mi a lófaszt lehet csinálni? Vedd meg a házat, mondta valaki. Nem ér semmit, meg nehogymár pénzt adjak azért, amit mások ingyen is megkapnak. A rosszindulat és a zsugoriság viaskodott benne, aminek végül az lett az eredménye, hogy meghalt a Mari néni, és tényleg odaköltözött egy újabb család. A gyerek házának a környékén főleg ilyen szomszédok voltak.

A moziban az első két sor volt az övék. Mindig oda ültek, nem az ár miatt, mert minden helynek ugyanannyi volt az ára, kivéve a hátsó két sort, de oda csak a fiatal párok ültek, hogy csókolózhassanak meg simogathassák egymás ruháját. Egészen közel akartak lenni az eseményekhez. A Sólyom nyomában ment akkor. Az indiánok Sólyom vezetésével elkeseredett küzdelmet folytattak a túlerőben lévő fehérekkel szemben. Az első két sor őrjöngött, mikor az indiánok győzelemre álltak, s fújjoltak, ha a fehérek.

Megint mi, mármint ők, mint indiánok, voltunk a jobbak, mondta a Lajos egyik rokona, mikor jöttek ki, csak ti, fehérek, gecik voltatok. Az a baj, hogy nem vagytok becsületesek, leitattok minket és elszedtek mindent tőlünk, pedig a miénk, mármint az indiánoké, vagyis a Lajos unokatestvéreié, és azoké, akik Amerikában élnek, a távoli rézbőrű rokonaiké volt egész Amerika. Így baktattak haza. A gyerek bizonygatta, hogy ő is indián, nem csak a Lajos meg a rokonai. Á, te nem vagy indián, te csak egy fehér vagy, a fehérekből soha nem lehet indián, mert látszik rajtuk, meg nem is tudnak olyan jól lovagolni meg nyíllal lőni. Mért, ti tudtok, kérdezte a gyerek, de erre a kérdésre nem figyelt senki.

Ha foci volt, a Lajos meg a rokonai a brazilok voltak, a fehérek meg a magyarok. Nem mindig a brazilok győztek. A meccs után órákig vitatták, hogy ennek mi lehetett az oka, s legtöbbször oda jutottak, hogy a brazil játékosoknak ma nem volt nagy kedve játszani.

Ültek a járda szélén és vitatkoztak, mikor jött haza a Gyuri bácsi. Részeg volt. Fizetésnap. Támolygott. Csendben énekelt. Nem lehetett érteni, hogy mit, annál halkabb volt. Mindenki tudta, hogy a Gyuri bácsinak elég pár pohár pálinka, és már dőlöngél. Olyan, mint az indiánok, nem bírja az alkoholt. Mit ültök itt az útban. Csak ülünk, mondták a gyerekek. Ne üljetek itt, mert elbotlok bennetek. A gyerekek arrébbcsúsztak. Jó volt a mai sütés,

kérdezte a Lajos. A mai az nagyon jó volt, mondta a Gyuri bácsi. Senki nem gondolta volna, mondta a Gyuri bácsi. Mit, kérdezte a Lajos. Hogy a falu, megemelte a hangját és az ujjával a levegőbe bökött, egyszer még azt a kenyeret eszi, amit én sütök. A Gyuri bácsi pék volt a helyi sütödében. Mi nem azt, mondta a gyerek. Mert azt hiszitek, koszos, hogy tőlem koszos! Nem, nem azért, mondta a gyerek. Mi nem azért, kérdezte a Gyuri bácsi. Nem azért nem azt esszük, hanem csak mert nekünk kemencénk van. Kemence, kemencében sütni kenyeret, a mai világban, mik vagytok ti ősemberek. Tévétek van, de otthon sütitek a kenyeret. Milyen a te apád. Nem halad a fejlődéssel. Tévében igen, mondta a gyerek, csak kenyérben nem, mert utálja a bolti kenyeret. Pedig jó, mondta a Gyuri bácsi, mert én sütöm, és továbbtámolygott.

Mindegy, mondta a Lajos, megajánlok egy döntetlent. Mi győztünk, mondta a gyerek. Mert hagytuk magunkat, nektek is szar lenne így győztesnek lenni, inkább akkor döntetlen, mondta, s hogy mennie kell, mert ma lesz a nővére eljegyzése, és mindenki ott lesz, az összes unokatestvére, még Pestről is és Birinkéről, egy csomó gazdag cigány, akik hatalmas mercédeszekkel fognak jönni, mert a kezükben van a nyúlbőr-kereskedelem például, az egész országban. Nyúlbőrből lehet mercédeszt venni, kérdezte a gyerek. Lehet, legalábbis ezek a rokonaim tudtak, mondta a Lajos, és elment.

A Lajoséknál nagy a mozgás, mondta az anya otthon. A gyerek nem szólt, evett, éhes volt. Nagy zsíroskenyeret kent neki az anyja, olyan kenyérből, ami kemencében sült és a fővárosi rokonok kedvence volt, mindig vittek belőle, de a gyerek nem szerette, inkább korszerűbbet evett volna, olyat, amilyet mindenki. Nem akart különleges lenni, legalábbis étkezési szempontból nem. Nem akart házikolbászon, házikenyéren és tehénízű tejen élni. Szeretett volna a szülei által rossznak, néha mérgezőnek mondott ételeket fogyasztani, olyanokat, amelyek készüléséről rémtörténeteket meséltek, hogy élő patkányok hullanak bele a darálóba például. De nem ehetett, csak ezt a hatalmas karaj házi zsíros kenyeret ehette.

Eljegyzés lesz, mondta az anya. Tudom, mondta a gyerek. Azért a Lajoséknál másképp van, mint nálunk, mondta a gyerek, nálunk soha nincs ekkora vendégség, ha eljegyzés van. Nem tudnak takarékoskodni, mondta az anya. Ha van, akkor azt gyorsan elszórják, meg még azt is, ami nincs. Azért jobb így élni, mondta a gyerek. Nem jobb, mert amikor aztán nincs

semmi, marad az éhezés, a dögkút meg a lopott krumpli. A dögkútból kiszedik, kérdezte a gyerek. Ki, és meg is eszik. A Lajos is eszik a dögből? Biztos, mondta az anya, de lehet, hogy azt se tudja, hogy dög.

A gyerek lefeküdt, és ezeken a dögökön gondolkodott, hogy az milyen rossz lehet olyat enni, de mennyire jó lehet, ha az ember nem gondol mindig arra, hogy mi lesz, hogy a Lajos apja például nem olyan, mint az ő apja, hogy még egyet mosolyogni sem tud, mert örökösen azon töri a fejét, miből fog holnap meg holnapután, vagy akkor ha eljön, mint a bibliában is, a hét szűk esztendő, megélni.

Reggel arra ébredt, hogy a konyhában egy asszony beszél, hangosan, ahogy a parasztok szoktak. Felgyulladt, mondta, felgyulladt a gyomrában a pálinka. A marha, hogy ennyit ivott, mondta az anya. Mire az orvos kijött, már nem élt. Hány gyerek maradt? Sok.

A gyerek kilopózott. Az asszony már elment. Mi történt, kérdezte. Az anya mondta, hogy mi.

A gyerek délután találkozott a Lajossal, kint a focipályánál. Hallottam, mondta, hogy mi lett. A Lajos nem szólt. Ott voltál, kérdezte a gyerek. Ott, mondta. És nagyon égett, kérdezte a gyerek. Lobogott, mondta a Lajos. Először izzani kezdett a szeme, utána az arca, aztán lángra kapott a haja, utána a feje, végül a ruhája. A szoba közepén, vagy hol, kérdezte a gyerek. Az udvaron, mondta, az udvar közepén, mint egy hatalmas tábortűz, olyan volt, egészen az utcáig világított, meg föl az égbe, mert az én apám ilyen volt. Az égbe, kérdezte a gyerek. Egészen a csillagokig, mondta a Lajos, és felnézett az égre, amikor visszaemelte onnan a tekintetét, mint egy fellökött pálinkáspohárból, ömleni kezdett a könnye, járatokat vágva az arcán. Nem mondott többet az apja lángjáról, sírt és törülgette a szemeit meg az orrát a kézfejével. Csak az a baj, mondta. Micsoda, kérdezte a gyerek. Hogy tegnaptól nincsen apám. Hallgattak, csak a Lajos szipogott. És ha nem gyújtasz neki gyertyát, mondjuk karácsonykor. Mi van akkor? Akkor majd kijön a sírból, és találkozhatsz vele. Az nem lehet, mondta a Lajos. Mért? Félek a halottaktól.

Az új tanítónéni

Új tanítónéni jött, mert a régi már nem akarta őket továbbvinni, nem szerette ezeket a gyerekeket, vagy úgy általában nem szerette a gyerekeket,

s a következő évben már más gyerekeket akart nemszeretni. Az új tanítónéni nem olyan volt, mint a régi, nem verte a gyerek kezét, mert átvette a bal kezébe a ceruzát, igaz, ez nagyrészt azért volt, mert az előző tanítónéni már annyiszor verte a gyerek kezét, hogy az iskolában még véletlenül sem tette át a ceruzát a bal kezébe. De a gyerek nem erre vezette vissza a nemverést, hanem a tanítónéni jóságára, hogy szereti az osztályt, de különösképpen őt.

Az első padban ült. Mindig úgy helyezkedett, hogy szinte csak ő látszódjon, hogy a tanítónéninek egy másodpercre se csússzon ki a látóköréből.

Sokszor álmodott a gyerek erről a tanítónéniről. Ha például elrabolnák a törökök, ő ki tudná szabadítani. Különben a másik tanítónénit is kiszabadította volna, mert a napi bántalmazás ellenére ő szerette azt a tanítónénit is, de az a tanítónéni nem tartott igényt a balkezes kardforgatóra. Holott bal kézzel szinte biztos a győzelem. Mindenki jobbkezes, a bal kéz az eleve olyan meglepő, hogy az ellenfél vagy rögvest megadja magát meghökkenésében, vagy halál fia. Csak ebből a kettőből lehet választani. Ráadásul az is köztudomású, hogy a balkezesek sokkal ügyesebbek. Ezt olvasta valahol. Vagyis nem olvasta, csak azt mondta, hogy olvasta, mert biztos volt benne, hogy az osztályban senki nem olvasott még semmit a balkezesekről. Azt mondta, ami neki tetszett, hülye lett volna előnytelen színben feltüntetni a balkezeseket, elmesélni, hogy például a balkezesek rövidebb életűek, amit tényleg olvasott valahol. Ez is különben, gondolta, a jobbkezesek rémuralma miatt van, hogy minden jobb kézre van kitalálva, s így egy balkezest könnyen érhet akár halálos baleset is, s ez lerontja a statisztikát.

Szóval, látta ezt a tanítónénit, hogy a törökök elrabolják, mert az álmaiban még nem volt vége a török kornak, ott még rendesen három részre volt szakadva az ország, bégek és agák meg basák és pasák uralták az Ipoly völgyét, a magyar férfiak pedig mind vitézek voltak, nem olyan nyámnyila alakok, mint a valóságban. Ebből is az egyik első Bornemissza Gergely, és persze rögtön utána vagy inkább kicsit előtte: a gyerek. Amúgy a kóborló török csapatoknak ez afféle rossz szokása volt, hogy keresztény nőket fogdossanak össze, különösen tanítónőket, mert azok olyan szépen fel voltak öltözve meg nem volt fokhagymaszaguk, mint a parasztoknak. Szóval, igen nagy szükség volt a gyerek hősiességére. És ebben a kiszabadításban a gyerek volt a legjobb, hozzá képest Dobó István, Savoyai

Jenő vagy Zentai Győző labdába se rúgott. Soha nem győzték le a törökök. Sajnos az álmon kívüli világban senki nem tudott az ő hősiességéről, az álmon kívüli világban ő csak egy negyedikes tanuló volt az első padban. Méghozzá jó tanuló, mert ennél a tanítónéninél kedve volt tanulni. Még írásból is feljött négyesre, ami egy átszoktatottól erőn felüli teljesítmény.

Egyszer ez a tanítónéni azt mondta, hogy felad egy nagyon jó könyvet olvasni. A könyv Kinizsi Pálról, Mátyás legendás hadvezéréről szólt. Hát nagyon belepasszolt a gyerek gondolkodásába. Az író biztos jóban lehetett a nagy hőssel, gondolta, mikor habzsolta be a kalandos eseményeket, mert másképp nem tudna ilyen sok dolgot az életéről. A regény minőségét a tanítónéni rajongása tovább növelte a gyerek szemében. Hogy ez a Tatay Sándor, aki írta ezt a könyvet, gondolta a gyerek, itt sincs, és mennyire szeretik. Persze őt is szereti a tanítónéni, de szerette volna, ha abból a szeretetből is megszerez kicsit, amit a tanítónéni a könyv írója iránt érzett. A regényben a kalandos részek közé versek voltak befűzve. Mi lenne, ha, gondolta a gyerek, nézte a verseket, ilyeneket én is össze tudok dobni. Beszerzett egy kockás füzetet, abba jobban tudott írni, és elkezdte törni az agyát, hogy hátha valahonnét kitörik egy vers. És nem volt eredménytelen a fejtörés, ha valaki akarja, hogy a múzsa megjelenjen, csak türelem kell hozzá, és tényleg jön is.

Barátok, legyetek ily összeszőtt szálak – ez volt az első igazi sor, amit leírt. Nagyon tetszett neki a mondat, mert az *ily* miatt igazi verssornak látszott, és a tartalma is nagyon mély volt, megragadta a barátság lényegét, ráadásul ilyen képpel, hogy összeszőtt szálak. Nem is gondolta volna korábban, hogy ilyen jó sorok tudnak eszébe jutni. Még vagy tíz verset írt, mindegyiket ezen a minőségen. Némelyikben az *oly* szócskával erősítette meg a költőiességet. Végül a tizedik után úgy gondolta, ezt a mennyiséget már érdemes a tanítónéninek megmutatni, hogy a dicsőséget végre beseperhesse.

Nem volt mersze direkt a kezébe nyomni, az nem illett volna hozzá, olyat a Szabó Ági csinálna, ha írna verseket, de ő csak ötös dolgozatokat írt, másra nem volt ideje. Meg a direkt odaadás nem is olyan meglepő, mert mindjárt el kell árulni a tartalmat, hogy versek. Egy rafináltabb módszert eszelt ki, a padjára fektette a füzetet, s mindennap egy kicsit előrébb tolta. Hétfőn kezdte, és péntekre már a teljes füzet átkerült a tanári asztalra. Talán majd hétvégén elolvassa, gondolta, s alig várta a hétfőt. A füzet még ott volt, mintha valaki véletlen ottfelejtette volna. Kérdezte is a Kis Laci, aki

mellette ült, hogy te, az nem a te füzeted. Á, nem, mondta a gyerek. Aztán másnap és harmadnap, a gyerek egyre kínosabbnak érezte, hogy ott a füzete, mindenki tudja, hogy ott a füzete, gondolta, s már a versek sem tetszettek neki annyira, amik benne voltak. Csütörtökön elhatározta, ha a következő hétvége sem hozza meg a várvavárt sikert, akkor visszahúzogatja, csak fokozatosan, hogy ne legyen feltűnő a füzet eltűnése. Hétfőn hozzáfoghatott. Négy napot vett igénybe a munka, körültekintőnek kellett lenni, nehogy valaki észrevegye. Csütörtökre a füzet visszakerült a tulajdonosához.

A gyerek örült, hogy a kudarc bizonyítéka immáron visszakerült hozzá, senki nem mutogathat, hogy ezt te írtad, neked ilyen hülye dolgokra van időd, mégis szomorúan baktatott haza. A versek nem jöttek be, gondolta, hiába strapálta magát. Mi lehet abban a könyvben, ami miatt annyira rajong érte a tanítónéni, gondolkodott, s akkor rájött, hogy valójában nem a versek annak a könyvnek a lényeges elemei, hanem az, hogy regény. Hogy regényt kéne írnia, akkor biztos megnyerné a tanító nénit és visszahódíthatná Tatay Sándortól, aki különben már biztos nem is él, mert az írók általában halottak, különösen azok, akiket tanítanak. Regényt írni, törte a fejét, de hát az marha hosszú idő, mikor lenne neki erre ideje, ő régész akar lenni, nagy birodalmakat fog felfedezni, olyanokat, amiket az ő példaképei, Schliemann vagy Sir Arthur Evans épp idő hiányában még nem fedeztek fel. Neki ebben a nagy munkában nem lesz ideje regényt írni, meg különben is, jövőre ötödikes lesz, s a tanítónéni egy másik osztályt kap, hogy más gyerekeket szerethessen, ő meg ott szomorkodhat az ötödikben sok-sok ismeretlen tanár között egy feleslegesen megírt regénnyel.

Ismeretlen embereknek regényt, azt már nem, gondolta a gyerek. Este volt. A regényírás terhétől megszabadulva csúszott az álomba. Kietlen táj volt ott. Szél sivított, homokot sodort az orrába, levegő után kapkodott, de még utolsó erejével lapátjával rásuhintott a földre. Megrepedt a földburok. A rés egy hatalmas városra nyílt. Színesruhás emberek forgataga. Lődörgő szolgák, árusok, katonák, kosarakban élelmiszert cipelő parasztok. Ahogy befelé tartott a tekintet, az apró házakat árnyas ligetek és paloták váltották fel. A legfényesebben lakott az uralkodó. Kőtrónuson ült a feleségével. Tovább fókuszált a tekintet, az asszony arannyal átszőtt fehér ruhában volt, de az arca, igen, ezt az arcot ismeri az osztályból, egy kis kockás füzetből olvas, kicsit mozog a szája, akkor még nem tudtak az emberek magukban olvasni, még az uralkodónők sem. Aztán a tekintet a férfire téved. Őt is

felismerte, az ásó, éllel az égnek állítva, ez volt az uralkodói jelvény, tetszett magának, ahogy kinéz. Nem akkora volt, mint egy negyedikes, hanem épp akkora, mint egy király.

Gyónás

Lehet, hogy a kommonisták gyerekei igen, mondta a nagymama, de az ő unokája ezt nem kerülheti el. Még akkor sem, ha olyan az apa, amilyen, hogy persze mindent tud a földi dolgokról, hogy mit hová tett, olyan értelmetlen szerszámok helyét is megjegyzi, mint a nútozógyalu. Nyilván, aki így gondolkodik, az aztán harangozni sem hallott a túlvilágról meg istenről. Nyelt egyet, kavart a levesen, épp azt főzött, és újra belefogott. Munkahelyi előnyökért egyszer még biztos be fog lépni a pártba. Az anya hallgatott, nem szólt vissza, hogy az ő férje nem olyan. Szóval ezzel a gyerekkel, fogott bele újra, a fakanálról szürcsölt egy kortyot, el kell kezdeni az előkészítő munkát, hogy legyen belőle elsőáldozó. Az anya nem szólt, mert ő is épp így gondolta.

A következő héttől a gyerek minden szombat délután lejárt a paphoz néhány társával együtt, akiknek szintén nem volt kommunista az apjuk. A pap magyarázott mindenfélét a bűnökről meg adott egy listát is. Minden bűn volt. Fú, ijedt meg magában a gyerek, fú, de nehéz élni, ha ennyi bűn van a világon, s hogy még tényleg jó, hogy van ez a gyónás. Aztán azon gondolkodott, hogy hány óráig lehet bírni a bűntelenséget. Talán egy napig, addig biztos, gondolta, aztán eszébe jutott a pisilés, hogy szemérmetlent fogtam, nem érintettem, volt egy ilyen is. A francba, még ez is, mondta a gyerek még mindig magában, de ki tudna úgy pisilni, hogy nem nyúl hozzá. Az is hülyén nézne ki, hogy az ember ilyen bűnelkerülési okokból összepisálja magát.

Lassan elérkezett a nap, amikor először bekuporodhat a gyóntatószékbe, és végre felsorolhatja az összes bűnét. Szombaton volt a gyónás, hogy vasárnap meglehessen az áldozás. Nagyon izgult, a papot teljesen másnak látta a gyóntatószékben, mint azon kívül. Afféle vérbírónak, aki most könyörületet nem ismerve eldönti, hogy mibe kerülnek az ő bűnei.

Dicsértessék, mondta betérdelve a kis kalodába, és értelmetlenül elmotyogta, amit kellett, aztán hogy bűneim. A pap arca át- meg átsejlett a rácson, mert egy berácsozott ablak volt csak közöttük. Néha a szeme is

megvillant. A gyereknek összeszorult a gyomra, főleg a szemvillanásokkor, pedig a lényeget még nem mondta. Még csak olyanok voltak terítéken, hogy vasárnap nem volt misén meg hazudott, torkos volt. A lényeg még csak most jön, pedig már elég sok mindent felsorolt, olyat is, amit el sem követett, hogy húzza az időt. Nincs mese, gondolta. Nekigyürkőzött, és kimondta: szemérmetlent érintettem és cselekedtem. Nem mert a rácsra nézni, lesütötte a szemét a térdei felé, amik ott meg voltak hajtva a szent dolog, a gyónás előtt. Mit, kérdezett vissza a pap, akkor érezte a gyerek, hogy nem mondta érthetően a bűnt, csak a fejében volt olyan, mint egy ordítás, amit az egész falu hall, de ott kívül csak egy ügyetlen motyogás volt. Megint el kell mondanom, gondolta, és mondta is, a pap megértette, hallgatott. Meddig fog hallgatni, kérdezte magában a gyerek, lehet, hogy nem is mond semmit, csak kész, mehetek is. Másodpercek voltak, de a bűnök letételének pillanatában egy-egy másodperc végtelen időnek tűnik, hisz ez az aktus épp a végtelen mindenséghez köti a halandót. És ez a halandó most beleveszett a végenincs időbe, mikor megszólalt a pap, hogy ha legközelebb. A legközelebb nem volt értelmezhető a gyerek aktuális idejében, a végtelenben nincs legközelebb, a végtelenben nem egymás előtt meg mögött vannak a dolgok, hanem, nem tudta hogyan, csak azt, hogy másképpen. Ha legközelebb. Mi lesz akkor, kérdezte a gyerek. Akkor inkább kapcsold be a rádiót, mondta a pap. A rádiót, kérdezett vissza a gyerek. Igen, vagy lapozgass valami könyvet. A gyerek nem szólt semmit, nem értette, hogy lehet az udvaron rádiózás közben pisálni.

A pap végül bejelentette a vezeklés módját: öt miatyánk, hét üdvözlégy és négy hiszekegy. A gyerek kiszédelgett a gyóntatószékből. Az anyja ott ült a templomban, ő is gyónt, a gyerek miatt, nézte, ahogy az oltár felé lépdel, mennyire el van sápadva, gondolta. A gyerek letérdelt. Gyorsan elmondta a két rövidebb imát a meghatározott mennyiségben, hogy addig se kelljen arra gondolnia, hogy az a rohadt hiszekegy az istennek se jut soha az eszébe, ráadásul négyszer. Most négyszer nem fog eszébe jutni az első sorokon kívül semmi. Véget ért a másik két ima és elkezdődött a harmadik: Hiszek egy istenben, mindenható atyában, mennynek és földnek, hogy a francban van tovább… Máskor sokkal jobban tudtam, gondolta, de egyszerűen ezt nem lehet megjegyezni, mert mi az, hogy egyszülött fia meg anyaszentegyház, mik ezek? Mindegy, gondolta, kivárok egy kis időt, mintha elmondanám, aztán elkezdem megint, megint várok. Négyszer várta ki a feltételezett imaidőt, aztán felállt és elindult kifelé. Rosszul érezte

magát, tudta, hogy van valami gond ezzel a bűnlerakási aktussal, de elhitette magával, hogy ez így rendben van, mert arra az imára gondolt, csak nem szó szerint, hanem úgy általánosságban. Teljesen nyugodt volt, mire az anyjához ért. Az anya keresztet vetett, mentek ki a templomból. Mi volt? Mi mi volt, kérdezte a gyerek. Mit kellett imádkozni. A gyerek mondta. Négy hiszekegy, kérdezte az anya. Igen. Elég hamar végeztél vele. A gyerek zavarba jött. Siettem, mondta.

Délután elment biciklizni. Az apa biciklijével, mert ő motorral ment el, a bicikli otthon maradt. Vázas volt, jó nagy. Csak úgy tudott elindulni vele, ha valami megmagasította őt, hogy egyik lábát erre a lépcsőre teszi, a másikat át a vázon, aztán meglöki magát, hogy a bicikli beálljon egyenesbe, és akkor már minden rendben, nyomhatja a pedált. Igaz, a váz néha megüti ott a golyóinál, de ha figyel, akkor alig fáj. A hídkorlát volt a legmegfelelőbb indulásra, az új patakhíd korlátja. Odatolta a bicajt. Lábat a hídkorlátra, aztán lökött egyet, de nem állt be a bicikli egyenesbe, visszadőlt a lábára. Mégegyszer, mondta a gyerek, de megint nem. Három a magyar igazság, szóval harmadikra sikerülni fog, nagyobbat kell lökni, de csak annyira, hogy ne billenjen át a másik oldalra. Lökött, na, na, majdnem, de végül újra elindult visszafelé, dőlt a lábára, s a láb kereste a támaszt a hídkorláton, de nem lelte. A tornacipő megcsúszott a betonon, és az egész gyerek biciklivel és a testével együtt átfordult a hídkorláton, aztán zuhant bele a mélységbe.

Hány másodperc egy ilyen esés, nem lehet pontosan tudni, de a gyerek ideje mást mutatott. Megint ott volt a végtelen, a nap átcsillant az akáclevelek között, olyan szép volt, mintha aranytallérok között pörögne a teste, csillámló fénymaszatok között, és ő tartott egyre lejjebb, és belecsapódott a kiszáradt patakmederbe, a nagy kövek közé. Nem az életét sajnálta, hogy lehet, most elveszíti, hanem azokat a szép csillákat, amiket maga mögött hagyott, hisz leérve vaksötétbe jutott.

Hangokra ébredt. Ne ijedjen meg, kiabálta valaki, a szeme megvan. A gyerek kinyitotta azt, ami megvan. Nézett a szomszéd nőre, meg a nagyanyjára, aki épp odaérkezett. Csak a homloka repedt fel, mondta a szomszéd nő, aki különben tetszett a gyereknek. Gondolta, ha majd lesz felesége, így fog kinézni.

Otthon lemosták a sebet. A nagymama mondta, hogy ez isten. Micsoda, kérdezte az anya. Hogy megmenekült, mondta a nagymama, ha nem most gyónt volna, biztos meghal, mert az olyanokat az isten nem kíméli, mondta.

A gyónás miatt, kérdezte a gyerek. Hát persze, mondta a nagymama. A gyerek nézett maga elé, csak ő tudta, hogy az ő gyónása valójában nem volt gyónás, és sírni kezdett. Fáj, kérdezte a nagymama, igen, mondta a gyerek, holott azért sírt, mert ettől a perctől tudta, hogy az, akire olyan sokat gondolt, hogy majd megmenti az életét és mások életét is, még azokét is, akik nem hisznek benne, az a valaki nincsen, hogy a Holdon nem lakik senki és az ég is teljesen üres, mint a tévé, mikor az utcán kiabálnak a szomszédok, hogy már megint áramszünet.

Tükör

Senki nem gondolta volna, hogy ezek a dolgok egyszer összeérnek. A zsebtükör, a kályha, a Virág Erzsi meg a papok.

A tükör a búcsúból volt. A nagyapa adott a gyereknek pénzt, hogy a céllövöldében lőjön magának azt, amit akar, vagy azt, amit sikerül, mert akarni azokkal a puskákkal nehezen lehetett. A mutatványosok már szombaton ott voltak, színes teherautókkal érkeztek. A gyerek elment nézni, hogy szerelik össze a bódét, mellette meg a ringlispílt. Mennyire más lehet így élni, gondolta, hogy ilyen lakókocsiban lakik az ember. Mindig más településen ébred. Biztos érdekesebb lehet ez az élet. Vagy nekik minden falu olyan, hogy falu? Nem különböznek. Észre sem veszik, hogy ez nem az, ahol tegnap voltak, ahogyan tulajdonképpen a gyerek sem tudta megkülönböztetni a Szob és Balassagyarmat közötti falvakat. Mindegyikben volt egy főutca, ahol hasonló emberek jártak. Ha felébredt a kocsi hátsó ülésén, és kinézett, nem tudta eldönteni, hogy épp hol járnak. Hol vagyunk, kérdezte, mire az apja, hogy Letkés vagy Kemence, nem ismered meg. Nem, mondta a gyerek. Az apa mérges volt, hogy a gyerek mért nem tud ilyen egyszerű dolgokat sem. Kemencén minden második embert Kalácskának hívnak, mondta az anya, hogy ne engedje tovább az apát a méregbe. Tényleg, kérdezte a gyerek. Igen, mondta az anya, és aki máshol él, és Kalácska, az is Kemencéről való, vagy a szülei. Az apa mondta, hogy ez nem igaz. Az anya elhallgatott, mogyorót tört a gyereknek.

Azért ez mégis, gondolta, jó foglalkozás, jobb, mint a téeszben dolgozni, ahol dolgoztak a szülei. Nincs főnök meg munkaidő, mindig az a hangos, jókedvű zene, bár a céllövöldés meg a ringlispíles soha nem volt annyira vidám, mint a zene. Hallgatagok voltak, nem szóltak a gyerekükhöz sem,

aki ott játszott a lakókocsi mellett a porban. A kutya is csak vicsorgott vagy evett, rázta a láncot, amivel a lakókocsihoz volt kötve.

Nézte, ahogyan rakják fel a csillogó babákat, vízipisztolyokat, tűzdelik be egy lukba a hurkapálcákat, amiket el kell majd találni. Közöttük volt a zsebtükör is, amit a gyerek másnap megszerzett magának. Senki nem tudja, mire való egy ilyen zsebtükör. Egyik oldala tükör, a másikon üveg alatt egy híres ember képe, a gyerekén épp Ben Quické, aki a Hosszú, forró nyár című tévésorozat főhőse volt. Más is lehetett volna ott, meztelen nők például vagy híres zenekarok, de a gyerekén épp ez volt. A kicsi tükröt és a képet egy zöld műanyagkeret fogta össze. Megmutatta otthon. Az anya megdicsérte, hogy két lövésből sikerült, de a gyerek látta, hogy magában azt gondolja, hogy jobb lett volna, ha egyből. Ez két hurkapálcán volt, magyarázta, mert értékes. Ja, mondta az anya, de már nem tudott annyira örülni, mint egy nemértékesnek, amit egy lövésre leterített volna a gyerek. Senki nem tudta, mire való, de minden fiú hordozta magával. Párszor el lehetett játszani azzal, hogy a napfényt a lányok szemébe tükrözik, de aztán ez is unalmas lett. A tükör ott lapult a zsebben, arra várva, hogy egyszer még szükség lesz rá, de senki nem tudta, hogy mikor jön el az a pillanat, és mi lesz az.

A hittan a hetedik óra volt. Tél volt, a kályha már nem égett. Kályhákkal fűtöttek, nagy, fekete vaskályhákkal, reggel megrakták őket, és épp annyi tüzelő volt, hogy a hatodik óráig kitartson, de a hetedikre már ne maradjon, hogy fázzanak a gyerekek hittanórán. A pap jött, fekete kabátja volt a fekete csuha fölött. A papok mért járnak feketében, kérdezte egyszer az anyát. Mert fekete a ruhájuk, mondta az anya. A gyerek nem kérdezett többet, gondolta, biztos azért, mert gyászolják, hogy élnek, hogy nem mindjárt halottnak születtek, mert akkor ez az egész földi kínlódás nem lenne, mindjárt a mennyországba kerülnének. A pap nem dobta le a fekete kabátot, csak később, mikor az egyiptomi menekülésről mesélt, hogy Heródes elhatározta, hogy minden elsőszülött csecsemőt kiirt, hogy eltegye láb alól Jézust, aki aktuálisan elsőszülött fiú volt, de távlatilag szintén király akart lenni. Heródes meg nem akarta, hogy ne ő, utána meg az ő gyerekei legyenek a zsidók királyai, hanem egy jöttment galileai. A szent család menekült, amikor a gyereknek eszébe jutott a tükör, valaki benyitott. A Virág Erzsi volt, különben. A pap odanézett, a gyerek letette a tükröt a földre. Az ajtó becsukódott, a pap tovább mondta a menekülést, hogy míg ők Egyiptom felé mentek egy szamár hátán, addig Heródes katonái halomra

vágták a kisdedeket. A pap a vérengzés ecsetelésekor dobta le a kabátját. Szerette ezt a részt. A gyerek nem értette, ha Józsefnek megmondta az angyal, akkor mért nem szóltak a többieknek, milyen szemét dolog ez, gondolta, és elfelejtette, hogy tulajdonképpen egy istenről van szó, aki más elbírálás alá esik, neki ez csak egy család volt, amelyik titokban kilopakodik a városból, s hagyja, hogy a szomszédban például lemészárolják az ártatlan csecsemőket. Ő soha nem tudna ilyen lenni, hogy cserbenhagyja a felebarátait. Amíg ezen gondolkodott, az ajtó újra megnyílt, és beröhögött a Virág Erzsi. A kisegítőbe járt, de most beteg volt a tanár, a helyettesítő meg nem érkezett meg. A gyerek előrébb lökte a tükröt a padlón, már egész jól odaért az előtte ülő lány alá. A pap hol a vérengzésbe csapott, hol arról az útról beszélt, ahogy sziklákon meg sivatagokon át a szent család megközelítette Egyiptomot. Hideg volt, a gyerek azt hitte, Jézus is fázott, most jött rá, hogy nem. Ott nincs tél, a pap is a rekkenő hőségről mesélt. Amikor közelebb ment az ajtóhoz, Heródes katonái a történet szerint épp miszlikbe aprították a csecsemőket, a gyerek látta maga előtt a szülőket, hogy mennyire sírnak, csak az a kettő nem, aki meglógott, aztán hirtelen lökött egy kicsit a tükrön, és odasandított, milyen képet hoz be, be lehet-e kukucskálni a lány szoknyája alá. A pap a kályhánál lehajolt a szeneslapátért. Fekete, nagy lapát volt, vasból. Az ajtó nyitódott, a fekete kéz mozdult a fekete lapáttal, és koppant a Virág Erzsi fején. A pap elfordult az ajtótól, többet nem fog kinyílni, nem fogja megzavarni egy elmebeteg a történetet.

Csend lett.

A pap levegőt vett, a gyerekek még azt sem. Nem tudta megállítani a lábát. Az ajtócsukódás zajában akarta előrébb rúgni a tükröt, de csak a csendben sikerült. Tisztelendő úr, tisztelendő úr, kiabált a lány, aki most a padja alá nézett. Mi van, még nem fejeztem be, mondta, mire a lány, hogy a mögötte ülő egy tükröt lökött alá, mert meg akarta nézni, kicsit elpirult, a bugyiját. A pap hirtelen bedühödött, mintha Heródes katonái zavarnák meg a mesét, kívülről a bolond lány, belülről meg ez a sunyi kis tükörtologató. Mit csinálsz, te, mit csinálsz, te! Hirtelen, mintha szárnyai nőttek volna, a fekete csuha lobogott a lendülettől, egy nagy fekete madár, aki épp az áldozatára csap le, és ez az áldozat a gyerek volt. Mit csinálsz te hittanórán, téged nem érdekel, hogy mi van a bibliában, hanem az, hogy mi van a lányok szoknyája alatt? Fura volt annyi szent történet után ezt a mondatot

hallani a paptól, aki már le is csapott a gyerekre, kirántotta a helyéről, az ajtónak állította irányba, és kilökte.

A folyosón volt egy tornapad. Télen azon tízóraiztak. Most üres volt, csak kicsit később tűnt föl a gyereknek a Virág Erzsi, aki ott üldögélt egyedül. Kiküldött, kérdezte. Ki, mondta a gyerek, és leült. Mért? A gyerek elmesélte a tükröt. Pont hittanórán, kérdezte a Virág Erzsi. Azt gondoltam, mondta a gyerek, hogy ilyenkor kevésbé feltűnő, mégiscsak hittan meg pap. Én is azt hittem, nem ver rám a lapáttal, mondta a Virág Erzsi, és mutatta a púpot a fején. A gyerek megtapogatta, mint egy dió, mondta. Dió, nevetett a lány, dió lett a fejemen. Nevessél te is, mondta a gyereknek. El fogja mondani a szüleimnek, mondta a gyerek. Attól félek. Dehogy fogja. Honnét tudod? Egy pap nem mondhat olyat, hogy bugyi. Biztos? Mért, te el tudod képzelni ezt a szót a szájában? A gyerek nevetett, mert hirtelen megjelent előtte a pap szája, amiből, mint egy mutatványos, szépen lassan előráncigál a kezével egy női alsóruhát. Már nem félt, csak a tükröt sajnálta, amit a pap elvett tőle. Ugyan semmire nem jó, de mégiscsak az övé. Ajtó csukódott. Itt van a helyettesítő, mondta a lány, és vihogva elment. A gyerek nézett utána, a lány vissza, egy pillanatra felrántotta a szoknyáját. A gyerek meglátta. Nézte, és nem is értette, mért akarta korábban ezt annyira látni.

Foci

Mindenki benne volt az osztályválogatottban, aki számított. Öten nem számítottak a fiúk közül, a lányok meg eleve nem. A Szabó Laci mondta meg, hogy ki számít. Ő számított a legjobban, ő lett a csatár, neki kellett minden labdát adni, ő rúgta a gólokat, s ez mindig újra és újra bebizonyította, hogy a Szabó Laci a legjobb az osztálycsapatban. Ha mégsem sikerül berúgni valamit, mindig a többiek miatt nem sikerül, mert képtelenek neki a lába olyan részére passzolni, ahová kell, ami már jó előre a kapu felé volt irányítva.

A csapatban lenni az első lépés volt, hogy a Szabó Lacihoz közel kerülhessen valaki, hogy ő is olyan legyen. A Szabó Laci úgy nézett ki, mintha bukott lett volna. Mindene szőrösödött, mint a felnőtteknek. Megmutatta egyszer az öltözőben, hogy ott is, a glottgatya alatt. A Szabó Lacinak megengedték a szülei, hogy olyan legyen a ruhája meg a haja, mint a bátyjáé, aki négy évvel volt idősebb nála, s szintén csapatkapitány volt,

csak egy másik osztályban. A Szabó Laci csak a legjobban kinéző lányokkal állt szóba, azokkal, akik már mellben is lányként voltak értelmezhetők.

Focistának nemlenni az tulajdonképpen maga volt a megsemmisülés. Az az öt fiú, aki kimaradt: nem volt. A focista lekapja az utcai cuccát, alul már eleve glottgatya, mert minden fiú abban jár, csak az orvos gyerekén van fehér bugyogó, de hát ő nem is kerülhetett be a csapatba. Fehér alsóruhával itt nem lehetett labdába rúgni. Az orvos gyereke ezért a ping-ponggal próbálkozott, amit a glottgatyások a labda mérete miatt női játéknak tartották, s hiába hozott el járási első meg megyei második díjat, kiröhögték, amikor évzárókor bemondták a nevét mint élsportoló. Röhögtek rajta, mert ez olyan volt, mintha az igazgató azt mondta volna be, hogy az orvos gyereke buzi, aranyérmes járási buzi.

Csak a foci számított. A Szabó Lacinak hoztak a szülei Csehszlovákiából stoplis cipőt. Mert ott minden cipő nagyon olcsó volt, különösen a sportcipők. Mindenki onnan hozta, átmentek Ipolyságnál a határon, a legszarabb cipőkben, alig bírtak a boltig elbotorkálni, annyira nyomta a lábukat, aztán vettek egy igazi csehszlovák terméket. Bata cipőt. Na, azt felhúzták, és a határ előtt az árokparton elhajították a régi cipőket, a határ környéke tele volt eldobott cipővel, mintha rabokról rángatták volna le a fogvatartók, hogy aztán mezítláb lőhessék bele őket egy gödörbe vagy az Ipolyba. Ilyen cipője volt a csatárnak. A gyerek mondta otthon, mikor bekerült az osztályválogatottba, hogy jobban menne a foci, ha neki is lenne ebből a csehszlovák termékből. Az apa épp jókedvében volt, meghozott valami fontos döntést a téeszben vagy hozzájárult egy fontos kísérlethez a fertődi kutatóintézetben, vagy csak egyszerűen megunta, hogy napok óta nem szól semmit. A rosszkedvbe is bele tud fáradni az ember, és akkor ripsz-ropsz teljesen indokolatlanul jókedve lesz. Ilyen volt az apa, amikor a gyerek ezt mondta. Vegyél fel egy rossz tornacipőt – mondta –, mert Ipolyságra megyünk. Az anya mérges volt este. Értelmetlennek látta ezt a pataszerű cipőt, és haragudott az apára, hogy nem bakancsot vettek, ami kellene télire a gyereknek. Az apa nevetett, s mondta, hogy néha ilyennek is kell lenni, nem mindig, hogy mi a praktikus. Ilyennek is kell, mondta, felszabadultnak, amilyen ő különben soha nem volt, ha néha mégis, akkor erőből. Az *ilyennek kell*-ből neki a *kell*-en volt a hangsúly.

Hátvéd volt. Balhátvéd, mert ő ballábas volt, s így abból az irányból már eleve genetikailag adva volt a jó lövés lehetősége.

A másik negyedikkel játszottak. Tavaszi bajnokság volt. A tornatanár szervezte. Ezt szerette, hogy ilyeneket szervezzen. Ezt lehetett részegen is. A tigrisbukfencet nem mutathatta meg, mert röptében a szekrény fölött kiloccsant volna a gyomrából a pálinkában megforgatott reggeli. Az jó volt neki, csak sípolgatott a partvonalnál meg igazságot tett, ha összevesztek a gyerekek, mert ő ugye kívülről lát mindent, tudja, kint volt-e a labda, meg hogy előnyszabály, meg kornel, meg szabadrúgás, meg hetes. Elvolt ott tanítás után, nem kellett hazamenni, hogy pár órát még utálja a feleségét kocsma előtt. Bent volt az iskolában, s innét mehetett rögtön inni.

A másik negyedik erős csapatnak számított. Mondta a Szabó Laci, hogy ez elvi kérdés, hogy győzzenek, ez nem foci, mert ez dönti el, melyik az igazi negyedik. Bár őket béseknek csinálták, jelezve, hogy nem tartják őket egyenrangúnak a másik osztállyal, de a bajnokság ezen változtathat. Ha legyőzik az ásokat, ők lesznek valójában az á, hiába írják ki az ajtóra, hogy negyedik bé. Így készítette elő a kapitány a csapatot, aztán mondott pár taktikai dolgot is, hogy például a hátvédek maradjanak hátul, félpályánál tovább ne merészkedjenek, ne akarják elorozni a csatárok dicsőségét, az is nagy dicsőség, ha jól védekeznek meg jól passzolnak előre. Arról nem beszélt, hogy valójában mégiscsak a góllövők nevét jegyzik meg, olyan van csak, hogy gólkirály, de olyan, hogy elhárításkirály, egyáltalán nincs.

Második félidő volt. A vége felé, az ások nagyon küzdöttek, de hiába, mert gólt lőni nem tudtak. Null-null. A kurva életbe, mondta a Szabó Laci, mi a faszt csináltok, adjatok már egy rendes labdát, hiába fényezem a lábamat, ha nem rúgtok. Mi a faszt várakozok már itt. Meg, te hülye, nem látod, hogy itt állok, ott nincs senki, ahová rúgtad. Egyre több lett az üvöltözés. Az ások is üvöltöztek, de a gyerek arra nem figyelt, csak hogy jó labdát adjon végre, hogy meccs után azt mondja a csapat, hogy az a passz marhára oda volt téve.

Az ások hirtelen előretörtek, hajtotta őket az időhiány. Az ő szabólacijuk nyomult most hátulról, a félpályát lépte át, amikor elvesztette a labdát, de egy másik visszaszerezte, passzolt előre, épp jobbszélre, ami ugye a gyerek szempontjából balszél volt, az ások vezére rohant, hogy ott legyen, ahol lennie kéne. Hiába, messze le volt maradva. A gyerek felé gurult a labda, a gyerek előkészítette a lábát, azt hitte, előre tudja vágni, épp a Szabó Laci kifényezett stopliscipőjére. Nagyon gyorsan történt minden, ezért nem tudta, hogy túl gyors volt-e a labda vagy túl lassú a lába, mindenesetre a műbőr foci átpördült a lábfején, mielőtt a lábát rúgásra hátrahúzta volna, s

irányt váltott. Az új irány a kapu közepe volt. Mintha hazaadta volna. Szokás olyat csinálni. Én csak hazaadtam, gondolta a gyerek. A kapus, míg gurult a labda a gyerek felé, kirohant, hogy felmarkolja, és gyors kidobással indítson valakit. Épp akkor hagyta el a kaput, amikor a gyerek úgymond hazaadta. A gyerek mögött volt, hogy megfogja. A labda a gyerek lábán meglassulva görgött be a kapuba.

A kurva életbe, a kurva életbe, kiabált a Szabó Laci. A kapus meg hogy mit csinálsz, nem látod, hogy itt vagyok, hogy mit akarok. Alig volt pár perc a meccs végéig. Nehéz volt végigjátszani. A gyerek rettegett, hogy vége lesz, hogy mi lesz, ha vége lesz. Azt akarta, hogy soha ne, hogy ne kelljen lemennie a pályáról. De az lett, hogy le kellett. Már az öltözőbemenet nekirontottak. Mi a francnak vettünk be a csapatba, mi a francnak, mondták, hogy ekkora hülyét még a világ nem látott, öngólt rúgni, üres kapuba. A gyerek próbálta elmagyarázni, mi történt, aztán csak azt mondta, hogy nem öngól volt, hanem gól. Öngól, mondta a Szabó Laci. Az öngólnál te rúgod a labdát, de itt én csak módosítottam, hogy a kapus gyorsan megkaphassa. Hülye vagy te, az a baj, hogy hülye vagy. Ez öngól, és elvesztettük a meccset.

Még a suliból hazafelé menet is ezt mondta a Szabó Laci. Nem is mondta, ismételgette. A gyerek egy darabig hallgatott, aztán, amikor elértek az artézi kúthoz, levágta a földre a táskáját, és nekiesett a Szabó Lacinak. Gól, érted, gól. Az osztály ott állt körülöttük, a gyereknek kidagadtak az erei, eddig még senki nem mert ujjat húzni a Szabó Lacival. Bár szerintük is öngól volt, egy kicsit drukkoltak a gyereknek, hátha most neki sikerül megszorongatnia azt, akitől például az osztálycsapat összetétele függ. Egy kicsi ideig neki drukkoltak, de aztán nem. A gyerek még azt hitte, van esélye, kívülről már látszott, hogy nincs. A végén ott volt, hanyatt a földön a Szabó Laci térdelt a karizmain, és a pofájába üvöltötte, hogy ön-gól, érted, öngól. Aztán felállt, és otthagyta, ahogyan a többiek is. Nem nézett senki hátra, mikor a ruháját porolgatta, és betűrte a nadrágjába az ingét. Messze laktak, mire hazaért, a pirosság elmúlt az arcáról.

Két nap múlva játszottak a harmadik ával. A gyereknek nem szólt senki, hogy kell a ballábas hátvéd. Nem maradt ott a meccsen, ment kifelé a suliból, glottgatya volt rajta, a stoplis cipő a könyvek alá volt csúsztatva a táskájába. Ment kifelé lassan, hátha valaki utánaszól legalább annyit, hogy nem jössz megnézni, hogy játszik a csapat. De senki nem szólt. Egy megüresedés volt a csapatban. Abból az öt fiúból, aki nem számított, egy

most bekerülhetett. A többi négy meg abban bízott, legközelebb majd valaki más is hibázik, s ő lesz a következő, aki csapattag lesz, a nemszámítók közül végre azok közé kerülhet, akik számítanak.

Motorverseny

A parasztok azt mondták, hogy már a porszívó is gyanús volt. Minek kell egy falusi házba porszívó? Ültek a kocsmában, és röhögtek, hogy a szobában a padlódeszkák csak rá vannak fektetve a homokra, még nútozva sincsenek, ha a porszívót bekapcsolja az ember, kiszívja alulról a homokot. Röhögtek, és utána a hű-tőszekrényről beszéltek, hogy az mekkora baromság, és mennyibe kerül, hogy a konyhában egy sarkot elkezdesz hűteni, főleg télen, amikor kurva hideg van amúgyis. Azt hiszi, olyan lesz, mintha városon lakna, pedig ez soha nem lesz olyan. Az biztos, mondta a másik, ebben az a jó, hogy épp nem olyan. Nem kell rohanni a buszhoz, legfeljebb ha Szobra kell menni vérvételre. Ittak, az autót nem hozták szóba, de valójában a porszívón meg a hűtőn keresztül az autóról beszéltek, hogy honnét tudott annyi pénzt szerezni, hogy autót vegyen.

Az apa tudta, hogy erről beszélnek a kocsmában, az ő autójáról, amit használtan vett Nagymaroson egy málnatermelő embertől. Övé volt a második autó a faluban, ha az orvost nem vesszük számításba. Az apa örült ennek az autónak. Elvitte a gyerekét, megmutatni neki, hogy hogyan gurul, milyen könnyedén kaptat fel a perőcsényi partokon, s hogy mennyire más a világ, ha autóablakban suhan el mellettük. Az apa egy hosszabb utat is tervezett vasárnapra. Nem túl messzire, mert még elég friss volt a jogosítványa, csak Esztergomra, ahol terepmotorverseny lesz. Az nagyon izgalmas, még soha nem volt senki olyanon a faluból, csak hallottak róla, hogy milyen látványos, hogy egymás után felbőgnek a motorok, és vad iramban suhannak át a terepviszonyok között.

A gyerek készült erre a versenyre, már mindenkinek elmondta az iskolában, hogy oda fog menni a szüleivel. Azok a gyerekek, akiknek amúgy az apjuk a kocsmában a porszívóról meg a hűtőről beszélt, nagyon utálták a gyereknek ezt a hétvégi programját. Elmondták otthon az anyjuknak. Az asszony alig várta, hogy a férje hazajöjjön a kocsmából, és végre kipakolhasson, hogy nekik azért nincs autójuk, mert az övéké ott van a kocsmárosnak a bankszámláján. A férfi részeg volt. Először csak

olyanokat mondott, hogy a téeszből lopja biztos a pénzt, s csak később történt meg, hogy mondta, hogy fogd be a pofádat, mit hoztál te ebbe a házasságba a nagy valagadon kívül, mi a lófaszt? Ott laktatok az apáddal a majorban egy szobakonyhában, azt se tudtad, milyen az, hogy az embernek van saját ágya. Az asszony akkor elkezdett fülsértő, magas hangon kiabálni, hogy ő nem tehet arról, hogy béresek voltak, az a világ ilyen volt, hogy valakinek annak is kellett lennie. Az ő apja végiggürcölte az egész életét, és mégsem tudott továbblépni. A férfi hallgatta, gondolkodott, pofonvágja-e, de végül ledőlt a konyhában a sezlonra, és elaludt.

Elérkezett a vasárnap, a gyerek összekészült, mikor mondta az apa, hogy akkor megyünk. Készen vagyok, mondta a gyerek. Hogyhogy készen, kérdezte az apa. Hogy mehetünk, mondta a gyerek. Ja, te azt hitted, hogy, az apa kicsit megállt. Mit hittem, kérdezte a gyerek ebben a szünetben. Hogy te is jössz? Hát arról volt szó, hogy megyünk. De én azt úgy értettem, hogy megyünk az anyáddal, meg visszük a Gabi bácsit is meg az Ilonka nénit, és ez az autó épp négyszemélyes. Hogy nem engem, hanem őket? Kell néha másokra is gondolni, mondta az apa, sokan amúgyis csak rosszat mondanak rólunk, mert van ez az autó. A gyerek nem értette. De én megyek, akkor is, mert arról volt szó, hogy megyek. Veszélyes, mondta az anya, ekkora gyerekeket oda sem engednek. Már kilenc elmúltam. Tizennégy a korhatár, mondta az anya nagyon határozottan. Ez biztos nem úgy van, ez terepverseny, ott nem is lehet ilyet ellenőrizni. De igen, mondta az anya, és elkezdett vitatkozni. Az apa egyre idegesebb lett. Már mennünk kell, megígértük a Gabiéknak, és nem akarom lekésni az első futamot, mire a gyerek, hogy én is, és elkezdett sírni. Az anya tovább magyarázott. Hagyd már a fenébe, nem jön, és kész. Jó, de nem akarom, hogy… De engem ez nem érdekel, egy gyereknek el kell fogadni azt, amit a szülei mondanak. De én megyek, mondta a gyerek, és tovább sírt. Az apa meg hogy nem jössz, érted, mert én azt mondtam, hogy nem. A gyerek egyre hangosabban kiabálta, hogy de, de, de megyek. Áthallatszott a szomszédba. Nem, mondta az apa, és ellökte az útból.

A gyerek megbillent, nem esett volna el, de a hatás kedvéért mégis elesett, és a földön heverve zokogott tovább. Nem kell azért fellökni, mondta az anya. Alig értem hozzá. Az aligtól nem lehet elesni, mondta az anya. Az apa majdnem kiesett a szerepéből, mert kicsit szégyellte, hogy egy kisgyereken ekkorát lökött, de nem szabad engedni, nem szabad, mert a gyereknek is rossz, ha nem tudja, mik a szabályok. Az anya megpróbálta

megnyugtatni. Anyu, jöjjön ide, kiabált a házba a nagymamának, csináljon valamit a gyerekkel, mert nekünk menni kell. Mi a francnak kell összevissza elmenni, mondta a nagymama, mikor jött kifelé. El tudta volna képzelni, hogy az apa őt meg a gyereket viszi magával, és nem motorversenyre, ha-nem a bazilikába nagymisére. Az apa elindult a kocsihoz, az anya utána. Szidta az apát, hogy ennyire nem mondta meg rendesen a gyereknek, hogy mi lesz vasárnap.

Nagy verseny volt a vasárnapi. Külföldi résztvevőkkel.

A gyerek beült a tévé elé és elaludt. Kimerítette a sírás, meg nem volt semmi a képernyőn, csak egy ember, aki folyamatosan beszélt, nem is figyelte, miről, nem lehet egy embert ilyen sokáig nézni. Férfi volt, kicsit hasonlított az apára, amikor az apa felöltözik, mert mondjuk temetésre kell menni.

Akkor is aludt, amikor az apáék épp odaértek a versenyre. Rengetegen voltak. Itt se lehet látni semmit, mondta a Gabi, az apa meg hogy nem is gondolta volna előre, hogy ennyien lesznek, pedig ide csak autóval lehet jönni. Biztos vannak buszok is, mondta az anya. Na, ez itt jó hely, mondta a Gabi, és megállt egy nagyon látványos kanyarnál. A motorok csak úgy vonyítottak, a kerekek kiverték a nézőkre a salakot, amivel az útjuk borítva volt. Hánnyal mehetnek, kérdezte a Gabi. Nem tudom, de kurva gyorsan, mondta az apa. Az anya nem tudta a különböző motorosokat megkülönböztetni, azt hitte, nagyon rövid a pálya, és gyakran visszatér ugyanaz a versenyző. Unatkozott, meg a feje is elkezdett fájni, mondta is az Ilonkának, hogy nem mennek-e el valami ennivalóért. Nem kell egy pár virsli? Inkább debreceni, mondta az apa. Nekem is, mondta a Gabi. A két asszony elment a pályától távolabb, hogy az ideiglenesen felállított kifőzdénél megvegyék az ebédet. Már majdnem elérték a helyszínt, amikor a folyamatos motorvonyításra, arra a hangra, aminél hangosabbat elképzelni sem lehetett, egy erősebb hang kenődött. Hátrakapták a fejüket, és csak néztek bele a levegőbe, ahol épp egy motoros volt, fent a kanyarnál a fák magasságában, ott repült, ahogyan a madarak. Az Ilonka sem tudott megszólalni, meg az anya sem, csak bámultak kimeredt szemekkel. A motoros, szemben a madarakkal, nem tudott olyan hosszan az égben tartózkodni, egy pillanatra olyan volt, mintha megállt volna, mintha valami tartaná ott, aztán hirtelen lezuhant, és csend lett, aztán kiabálás, üvöltözés, hogy orvost meg mentőt, és felsikított a sziréna. A két asszony akkor tért magához. Rohantak vissza, mert látták, hogy épp ott volt az esemény, ahol

álltak. Rohantak. A mentőnél gyorsabbak voltak. Lökdösték el az embereket. Mindenki szaladt oda. Olyan tömörülés lett, hogy alig lehetett átvágni rajta, de a két asszonynak sikerült. Ott álltak a földrezuhant motor mellett, ami maga alá temette a motorost és még egy embert. Az Ilonka akkor zokogott fel, az uram, mert a Gabi volt a másik ember a roncsolt gép alatt. Az apa magyarázta a rendezőknek, hogy itt mi csak álltunk, a rendezők, meg hogy nem látták, hogy piros szalag van kihúzva, és nem lehet odamenni. Nem, akkor már nem volt. Mert a hülyék elszakították. A rendezők utat engedtek a mentősöknek. Az orvos odaguggolt a Gabi fölé. Már nem kell sietni, mondta, és elvette a kezét a pulzusáról. Akkor már az anya is zokogott, részben azért, mert meghalt a Gabi, részben azért, mert felrémlett benne egy kép, hogy az ő gyereke áll ott a Gabi helyett, s milyen jó, hogy nem ő.

Ott sírtak benne az üvöltöző tömegben, amikor megzörrent az ajtó a szobában. Az autó hangját nem hallotta a gyerek, beleveszett a motorverseny morajába, de az ajtónyílásra felrezdült, s még ki sem nyitotta a szemét, érezte, hogy az anya hozzáér a kezéhez. Elaludtál, kisfiam. Igen, mondta a gyerek álmosan. Feküdj le rendesen. Milyen volt, kérdezte a gyerek. Unalmas, meg nagyon sokan voltak. Azért majd legközelebb téged is elviszünk. Jó, mondta a gyerek. A Gabi bácsiéknak tetszett. Igen, mondta az anya. Az jó, mondta a gyerek, és örült, hogy megjöttek, s hogy a Gabi bácsiék is hazaértek a Gabihoz, akivel különben együtt járt iskolába, s biztos nagyon rossz lett volna, ha meghal az apja, s épp úgy, hogy ebben a halálban némiképp a gyerek apjának a bűnrészessége is megállapítható.

Csöpi

A kamraasztal mellett volt egy kosárban. Hangot nem adott ki, csak a lélegzéséről látszott, hogy különbözik a rongyoktól.

A gyerek adjon neki nevet, mondta a nagyapa. A gyerek odabújt a férfi tenyerébe. Olyan volt, mint egy mosogatószivacs. Puha és egy kicsit rossz szagú. Legyen Csöpi, mondta, mert annyira kicsi még, és én már hallottam ilyen kutyanevet. Csöpi, kérdezett vissza a nagyapa, hogy én azt kiabáljam az udvaron, hogy Csöpi, gyere ide. Mindenki rajtam fog röhögni, ahogy ott kiabálom az udvaron, hogy Csöpi. Mintha füstszűrős cigarettát szívna egy férfi, szisszent egyet. Előbuktak a fogak, csupa sárgák, negyven éve festi, és

most már rendesen látszik a színe, ahogy a bajuszának és a jobb kezén az ujjainak is. Aztán köpött egyet a kamraföldre, a kosár mellé: Csöpi. Te mondtad neki, hogy ő adja, szólt közbe a nagymama. A férfi felnézett: Nem azt mondtam, hogy nem, csak azt, hogy nem áll a számra ez a név.

Csöpi lett. Megszokta a nagyapa, és a szomszédok se röhögtek rajta. Azok is megszokták, mert ez volt a kutyának a neve, s ahogy a kutya növekedett, jobban is látszott a neve mögött. És a Csöpi már nem úgy hangzott, mint egy rúzsos női cuppantás, hanem inkább hasonlított a valóságos kutyához, a Csöpihez.

A gyerek meg azt gondolta, ez a kutya az ő testvére, és együtt fognak majd fölnőni itt az udvarban, mert neki más testvére nincsen. Együtt mennek majd kalandos túrára a patakhoz, vagy akár messzebbre is, ha már a gyerek is felnő. Gyere, Csöpi, hívta a gyerek a testvérét, hogy megtanítsa mindenre, amit ő már tudott. Gyere, ez itt az istálló, az ott az udvar, gyere ide, látod, hátul a kert, kint az utca. A kutya leste minden szavát a kisfiúnak, ahogyan a parasztok lesik a kocsmateraszról az asszonyokat, amikor jönnek haza a délutáni műszakból. Néha vakkantott, és sepregette a port a farkával örömében.

Egy év sem telt el, a kutya elérte a méreteit, a gyerek még messze volt a végétől. Vörös lett a szőre. De nem mondta rá senki, hogy zsidó kutya, mert azokban az években még városon sem jutott senkinek sem eszébe, hogy ilyet mondjon. Csak a nagyapa mondta néha, hogy vörös kutya, és nevetett, a haverjaid ott pöffeszkednek a parlamentben. A gyerek nem értette, hát, ha vörös, vörös, most mit lehet tenni.

Különben, mondta a nagyapa, mikor a gyerekkel a kertet ásták, itt pont a traktor egyszer kifordított egy török sírt. Marha nagy ekéket húznak ezek a gépek. Itt, mutatott maga elé a gyerek. Hát, nem pont ott, egy kicsit arrébb, mondjuk ott, mutatott a férfi előrébb. Lehet, hogy ez régen török temető volt, kérdezte a gyerek. Nem hiszem, mert utána nem volt semmi, hiába jöttek ki a régészek Vácról. Jól leitták magukat, de lelet az nem volt. Pista bácsi, Pista bácsi, majd hívjon máskor is. Hát nem. Mert nincs itt semmi. Semmi, kérdezte a gyerek. Semmi. Csak föld. Lehet, hogy, kérdezte a gyerek, majd az orosz katonák sírja is ilyen nagy szám lesz, mondjuk pár száz év múlva? Hogy kiássák a régészek az oroszok sírját, és múzeumba viszik a csontjaikat? Á, legyintett a férfi, azt nem hiszem, azoknak nem volt kardjuk, mint a törököknek, meg olyan príma ékszereik, csak ócska puskáik. A parasztok azokat is összeszedték, bedugdosták a cserép alá,

hátha kelleni fog. Hogy majd harcolnak ellenük, azért, kérdezte a gyerek. Dehogy. Vadászni. Gondolták, hogy ezekkel lehet őzet vagy vaddisznót lőni az erdőn, de mire elő merték volna venni, szétment a rozsdától. Azért lehet, hogy volt itt temető, mondta megint a gyerek, csak a régészek nem tudták megtalálni, mert nem is érdekelte őket annyira, de én még megtalálhatnám. Nem volt itt semmi, mondta a férfi, és ásott tovább.

A gyerek nem hitt a nagyapának. Mért ne lehetne itt akár egy tucatnyi török sír is. Mért temettek volna el egyedül egy törököt? Annyira utálták őt a többiek?

Másnap kiment a kertbe ásni. Kivitte a Csöpit is, hogy ne legyen egyedül, amikor a világraszóló lelet felbukik a felszínre. Feltérképezte a terepet, ahogy az igazi régészek csinálják, és nekifogott. A kutya türelmesen ült a kert sarkában. Mióta nevet kapott, eltelt az életéből hét esztendő, és megöregedett, ahogy vidéken mindenki, a kutyák is korán öregedtek, de a gyerek még gyerek maradt. Ötödikes. Ez a relativitás elmélete, gondolta, mert hallott ilyesmit az iskolában, hogy a kutya már hétévesen öreg. Hogy neki gyorsabban halad az idő, mint az embereknek, és pláne gyorsabban, mint az űrhajósoknak, akik szinte egyáltalán nem öregszenek, csak meghalnak. Rosszul hallott, a szemei örökösen váladékoztak. Ha éjszaka mentek haza a cigányok, nem is vakkantott. Vak ez már, mondta mindig a nagyapa, vak meg süket is. De a gyerek nem hagyta magára, mint régen: hordozta mindenhová. Ide a kertbe is, amíg ásott. Majd híresek leszünk, mondta a kutyának, mint a Slíman Henrik, pont olyanok, vagy a Szőr Artúr Ivensz. De eredménytelenül teltek a napok, nem bukkant leletre. Olyan kemény volt a föld, hogy egy ásónyomnál mélyebbre sosem bírt jutni. Csak a felszínen kaparászott, ott meg elhagyott zöldséggyökereken kívül mást nem találhatott.

Mit csinálsz, gyerek, kiáltott át a szomszéd. Ások, mondta. Te mindig ásol? Mikor lesz már fölásva, kérdezte. A gyerek nem válaszolt. A kutya morgott, de nem ugrott rá a férfira, csak jelezte, nem tetszik neki a hangja, legalábbis az a része, amit hall.

Mindennap újra és újra nekifogott, hogy kiássa a török temetőt.

Öreg már ez a kutya, mondta a nagyapa, amikor jöttek vissza az ásatásról, alig él, aztán megborzolta a vörös szőrt.

Másnap a gyerek megint ment ki délután, épp ahogy hazaért az iskolából, hogy folytatja az ásást. Nem látta a kutyát, kérdezte a nagyapát. Nem,

mondta a nagyapa, biztos elcsatangolt, ezek az öreg dögök mindent összevissza csinálnak.

A gyerek kereste a kutyát, kiabált, hogy Csöpi, de a kutya nem került elő. Kimész ásni megint, kérdezte a férfi. Egyedül nincs kedvem.

A kutya másnap se keveredett haza, és harmadnap sem. A gyerek mindennap megkérdezte a nagyapát, hogy nem jött-e elő addig, amíg az iskolában volt. A férfi mondta, hogy nem, és öreg már, vak, és talán nem is talál haza többet. A gyerek azt mondta, akkor folytatja mégis egyedül a munkát, mert nemsokára jön az esős idő, és akkor már amúgy sem lehet.

Kiment a kertbe az ásóval, és ott folytatta, ahol néhány napja abbahagyta a feltárást. Forgatta a hantokat, de egy ásónyomnál sehol sem jutott mélyebbre. Lépett előrébb, és megint. Semmi, csak a kemény talaj. Aztán hirtelen – na, végre, mondta magában – megszaladt a szerszám, és olyan puhán csúszott a földbe, mintha nem is fölülről nyomnák, hanem alulról húzná valami. Egy mágnes a föld gyomrából. A gyereknek a torkában dobogott, mint minden régésznek, aki közel kerül a célhoz, ott dobolt a szíve a torokporcon. És ásott, ásott egyre mélyebbre, hányta rá a karalábékra, a répákra, retkekre a földet, de nem érdekelte. Nem érdekes, gondolta, ez most nem érdekes, mert megleli, most biztosan megleli. Nem véletlenül ilyen laza a föld, itt van, amit keres. Csak itt lehet. Akkor az ásó éle beleakadt valami keménybe, még nem látta. Csak óvatosan, óvatosan, mondogatta magában, nehogy megsérüljön. Az ásó vasát oldalról alábillentette a tárgynak, hogy ki tudja sértetlenül emelni. Aláment, beleakadt. Finoman billentette nyelével a szerszámot, nem erővel, érzéssel inkább, a tárgy lassan megemelte a földet, a föld pergett le róla, aztán még egy billentés, és előbukkant a földből.

A kisfiú állt ott, és nézte a leletet, az ásatás eredményét, a Tróját, a knósszoszi palotát, az öreg kutya fejét.

Az apa útja

A parasztoknál minden a konyhában történt, ami nem az udvaron vagy a földeken. A sparhelt mellett volt egy sezlon, pokróc volt rádobva, meg néhány díszpárna, a díszek már nem voltak láthatók, összekeveredtek a zsírfoltokkal. Ha valaki odahevert, az apa gyakran szokott, nem szólt, csak nézte a meszelt falat, ezeket a párnákat húzta a feje alá. A gyerek is ott

hevert, tanult. Nem magának. Senki nem tanul magának. Csak azért, hogy jó jegyet kapjon, és ne mondják rá otthon, hogy még ennyit sem tesz meg. Szeretett ott heverni abban a finom ételszagban, meg kinézni a könyvből, és látni, ahogy az anya simogatja az asztalon a tésztát, hogy a három kis labdából szép vékony lapok legyenek. Az anya főleg tésztát tudott ilyen finom mozdulatokkal simogatni, meg néha a malacokat, azokat szerette, mindig sírt vágáskor, a gyereket nem volt szokás. De a gyereknek a tésztalapogatás mégis olyan meleg érzés volt, mert tudta, hogy majd káposztával vagy túróval milyen finom lesz, és mégse babfőzelék, nem az a sűrű, barna massza, amit alig bír lenyelni.

A konyhában történt minden. Az apa felállt, lépett kettőt, többet nem tudott, mert ott volt a fal, aztán visszaült. A fiókos hokedli lába megnyikordult a kockás kövön. Ideges volt. A nagyapa azt mondta, hogy nem tudja. Az apa az anyára nézett. Az anya azt mondta, hogy az a legjobb döntés, amit az apa hoz. Ő mindig az apa mellett áll. Az apa nézte az asszonyt, mért nem olyan, aki segít, gondolta, de mit tehetett volna, olyan volt, aki nem. Csak a nagyanyán látszott az egyértelmű nem. De nem mondta. Neki elég volt, ahogy nézi a férfit, aztán a konyhakövet, és odamorogni, hogy az ő családjában ilyen eddig még nem volt. A férfi meg mondta, hogy minden iskolája megvan, estin megszerzett minden papírt, hogy bárki lehessen a téeszben, és a falu is azt akarja, hogy ő legyen, de elnökhelyettes csak az lehet, mondták, akik a megyétől lejöttek, aki belép. És más lesz akkor, ha az lesz, mert akkor végre megépítheti az összes járdát a ház körül, amit eddig még nem épített meg. Más lesz akkor, mondta. Az öregasszony nem mondott semmit, az arcán látszott, hogy ő azon a járdán nem fog menni, ő, ha kész lesz a járda, akkor is a járda mellett a sárban fog elmenni hugyozni. Nehogymár olyanra rálépjen, ami a kommonisták pénzéből épült az ő veje közbenjárására. Ennyi önérzet még volt benne. Járdát kapnak a földjeik meg a lovak fejébe, betont azok helyett a gyönyörű állatok helyett.

Az apa, míg nem lépett a bárkivé levés útjára, olyan volt, mint minden apa, felkapta a gyereket, magasra dobta, mert könnyű volt, lehetett, aztán elkapta, a gyerek nevetett, főleg, mikor elkapta az apa, hogy nem esett le, este meg csak lezöttyent a hokedlire, és mesélt arról, mi volt aznap. Aznap nem volt épp semmi, mért is lett volna, de ő ezt a semmit is el tudta mondani. Amikor elhatározta, hogy bárki lesz, akkortól nem voltak esték. Némán ült a család, mert az apa tanult, aztán vizsgázott, aztán megint

tanult, csak néha volt hangoskodás, amikor az apát a vizsgák egy távoli városba szólították. Nehéz bárkivé lenni, gondolta a gyerek, meg hogy tényleg ennyi küzdelem után, mit számít az a hülye tagság, az apa attól még igaz ember marad, aki majd ott abban a pártban megmondja a többi párttagnak, hogy mit csinálnak rosszul, s visszakéri a lovakat meg földhöz vágja a széket, ha olyan dolog történik, amivel ő nem ért egyet. Mit képzeltek, üvölti, azt gondoljátok, hogy én ezt aláírom, hát nem, és tényleg nem írja alá, a megyétől, akik jöttek, megijednek, és mindent úgy csinálnak majd, ahogyan az apa akarja. Gondolta a gyerek, mert ilyennek akarta látni az apát, különösen a széktörés tetszett neki. Egyszer este elalváskor oda is eljutott, hogy az apa elővesz a fegyvereket, amiket még ötvenhatban dugtak el, és kis szabadcsapatot szervez a falu ellenségei ellen, ahogyan az indiánok is a rezervátumban, hogy egy darabig tűrik a fehérek uralmát, de egyszer betelik a pohár, és a sátorlapok alól előkerülnek a karabélyok és a coltok. Így gondolkodott a gyerek, hiába mondta a nagymama, hogy annak is (így utalt az apára) egy kinyúlt sezlonrugó van a gerince helyén, mint a többinek, akik beléptek. A gyerek nem akarta szégyellni az apát, mégiscsak az ő apja volt. Az anya szerint is ez volt a legjobb döntés. A nagyapa nem szólt semmit. Többet nem beszélt a dologról, a nagymama pedig, ettől a perctől úgy érezte, jogosan gyűlölheti az apát.

Májusban született meg a döntés. Az apa elnökhelyettes lett, ami valójában azt jelentette, hogy ő az elnök, mert akit elnöknek neveztek ki, az Pestről volt ideküldve, és fogalma sem volt a mezőgazdaságról, jutalom volt neki ez az állás, mert hűségesen szolgálta a feletteseit a minisztériumban, vagy épp büntetés, mert valamit elrontott, s a minisztériumi ranglétrán már nem volt neki felfelé út. Nyáron már az apa vezényelte le a betakarítást. Jó termés volt. Nagy szükség is volt erre, mert a szovjet emberek nagyon igényelték a magyar búzát, és örültek, hogy ilyen kis ország ez a Magyarország, mégis mennyi búza terem ott, ők is felszántották a birodalmat jobbról balra és balról jobbra, mégsem jut elég kenyér az asztalra. Próbálják eltanulni a magyar elvtársaktól, például az apától is, hogy miképpen kell ezt csinálni, de hiába, a magyar elvtársak nélkül a föld nem tud olyan jól teremni, mint itt, szóval inkább megveszik kőolajért cserébe a magyar terményt.

Sikeres év volt ez a téeszben. Elindult az ősz, lassan a kukorica is megérett, az iskolában új tanév, a gyerek ötödikes lett. Sok új tanár, a régi tanítónéni már másokat tanított, a gyerek alig ismerte ki magát a rengeteg

könyv és tanár között. Csak a hittantanár állandó, mert az ugye a pap volt, a pap meg nem változik, a faluból megy majd a mennyekbe. Nem szerette, de most mégiscsak ő jelentette a biztonságot, hogy megint folytatódik, hogy mi is történt Jézussal, amikor Galileán keresztül vándorolt a legkedvesebb tanítványaival.

Ment a gyerek, ez már a második hét volt, a hittan akkor kezdődött, hetedik órában, mert ez úgy volt kitalálva, hogy a legrosszabb időben legyen, hogy a gyerekek megutálják a hittanórát és azon keresztül a vallást, ami köztudomású, hogy a nép ópiuma, s az efféle tiltott szerek terjesztése minden civilizált országban bűncselekmény. De hiába a hetedik óra, a falusi szülők gondolkodás nélkül beíratták a gyerekeket, legalább ezen az órán tanulják meg, hogy ők nem a majomtól származnak, mint a kommunisták, hanem Ádámtól és Évától. Mindenki hittanos volt, aki nem volt hittanos, annak például rendőr volt az apja. A gyerek kicsit késett. A pap már bent volt. Dicsértessék, mondta a gyerek, mert így kellett köszönni. Mindörökké, mondta a pap. A gyerek meg ment a szokásos helye felé. Várjál, mondta a pap. Igen, nézett vissza a gyerek. Máshová üljek, kérdezte. Nem, mondta a pap, ne ülj le. Mért, kérdezte a gyerek, mert késtem? Nem, mondta a pap. Téged nem írattak be hittanra. Ja, biztos elfelejtette az anyu, mondta a gyerek, most ősszel annyi minden van. Majd jövő vasárnap mise után bemegy és elrendezi. Nem, mondta a pap, téged nem lehet. Mért, kérdezte a gyerek. Mert nem szabad. Hogyhogy nem, kérdezte a gyerek. Mert párttag az apád. A gyerek állt félúton az ajtó és a pad között, a többi gyerekek hallgattak, nem mondták, hogy de ő a mi osztálytársunk, olyan, mint mi, hát neki is itt a helye, eddig is itt volt. Nem mondtak semmit. A pap sem. A gyerek elindult kifelé, hosszú volt az út, mintha minden vér ott volna az arcában, vörös lett, a torkán megduzzadt a mandulája, nem sírom el magam, mondta, de érezte, hogy egy könnycsepp kikandikál a szemsarokból, nem, nem, nem. És ment kifelé. Mért ilyen apám van, gondolta, egyedül volt a hosszú folyosón, a rendőr gyereke már hazament, mért ilyen!

Nyáron majd elmegyünk a Balatonra, mondta az apa, mikor közeledett a nyár. Jó, mondta a gyerek, és evett tovább. Nem örült. Az apa nem értette, mért nem. Azt hitte, a Balatonnak minden gyerek örül. Mit kellett volna mondania. A tengert nem mondta, arra az új fizetése is kevés volt.

A csehszlovák rokonok

A pesti rokonok olyanok voltak, mint a pestiek, hol-ott valaha épp ott születtek, ahol a gyerek is, de egyszercsak elindultak szerencsét próbálni a fővárosba, s állítólag ez a szerencse be is jött. Fővárosi lakáshoz jutottak, s olyan ruhákat hordtak, úgy nyírták a hajukat, olyan viselkedési módokat tanultak el, amelyek radikálisan megkülönböztették őket az otthonmaradóktól. Eljöttek nagyobb ünnepekkor, megdicsérték a házat, hogy mennyire sokat fejlődött minden az elmúlt év óta, meg a gyerek is sokat nőtt. Sokat nőttél, gyerek, mondták, és megpaskolták a gyerek vállát. Az unokatestvérek is kedvesek voltak, bár gondot okozott nekik az udvari vécé használata, s nehezen vették evéskor a szájukba azt a kanalat, amit annak a vidéki háznak a konyhájában mostak el, mert meg voltak győződve, hogy már a kanál látványától végzetes fertőzést kapnak. A vendégség során mindenki rosszul érezte magát. A vendéglátók túligyekezték magukat, még a kutyát is oldalbavágták egy karóval, hogy ne ugassa annyira a kölniszagot, ami ezen a napon felülírta a trágya megszokott szagát. A vendégek meg teljesen kimerültek a lekezelő kedveskedések sorozatától. Végül mindannyian hullafáradtan fejezték be a napot. A budapesti rokonok végig arról beszéltek a buszon, aztán folytatták a vonaton is egészen Újpest állomásig, ahol leszálltak, hogy milyen szerencsések, hogy már nem ebben a faluban laknak, s hogy mekkora csapás falusi lakosnak lenni.

Nem látszik rajtuk, hogy régen ők is itt laktak, mondta a gyerek, mikor elmentek. Mi nem látjuk rajtuk, pontosított a nagymama, de Pesten mindenki tudja, hogy betolakodók, hülye vidékiek, hiába csinálnak úgy, mintha nem. Mért, aki igazi pesti, az nem ilyen, kérdezte a gyerek. Nem, mondta a nagymama, az még úgy is viselkedhet, mint egy vidéki. Hogy tudna úgy viselkedni? Megtanulja, mert tetszik neki, hogy a vidékiek olyan egyszerűek, mondta a nagymama, de ha ezek úgy viselkednének, rögtön kiderülne, hogy vidékiek, úgyhogy mindent elkövetnek, hogy ne viselkedjenek úgy, s ez az erőlködés látszik rajtuk. Különben is, hol élnek, egy romos bérházban Angyalföldön, egy szobában, négyen. Meg milyen az a főváros, mint egy betyártanya, a tízparancsolatról csengetni sem hallottak, nem még harangozni, összevissza házasodnak, már azt sem lehet tudni, kinek ki az apja meg az anyja, hogy kik a testvérei meg a féltestvérei, nem lehet egy családi fényképet csinálni, mert nem férnek föl a képre.

A gyerek elképzelte, milyen jó lehet, ha ennyi testvére van az embernek, hogy egy fővárosnyi rokona, akkor aztán nagyon otthonos lehet ott. Különben a Tibi, zavart bele a nagymama a képzeletbe, nem ellenőr a

mávnál, hanem krampácsoló, a gyerekek meg bukdácsolnak az iskolában, s nem lesz belőlük senki, csak az, ami az apjuk volt. Az is jó, mondta a gyerek, az érdekes lehet, krampácsolni. Tudod, mi az, kérdezte a nagymama. Nem, mondta a gyerek.

A csehszlovák rokonok egészen mások voltak. Azokat persze nem úgy fogadták, mint idegeneket. Kicsit ugyan zavaró volt bennük, hogy külföldiek, de legalább olyan a rokonságuk, gondolta a gyerek, hogy vannak köztük külföldön élő rokonok is. A csehszlovák rokonok teljesen magyarok voltak, annak ellenére, hogy csehszlovákok. A gyerek, igaz, érzett egy kis külföldies kiejtést rajtuk, hogy például a téeszt éjerdének hívják. El is képzelte azt a különleges cseh-szlovák szövetkezetet, ahol éjszakai erdőgazdálkodás folyik, s elcsodálkozott, amikor hagyományos növénykultúrák kerültek szóba, kukorica meg krumpli, mert a parasztok mindig megvitatják a termelési adatokat meg az időjárást, ami persze rendszerint rettenetes, mert ha hétágra süt a nap, abból szárazság lesz, ha meg végre megjön a szárazságot enyhítő eső, a mértéktelen csapadék következtében elviszi a szőlőt a peronosz. Szóval erről beszélgettek külföldi szavakat is megemlítve, amit a gyerek nem mindig értett, de a csehszlovák rokonok mindent megértettek. Hasonló helyen laktak, mint a gyerek, egy ugyanolyan faluban, egy ugyanolyan házban, csak az Ipoly túloldalán. Alig két kilométerre a gyerek lakhelyétől, bár a két falut összekötő hivatalos út hatvan kilométer volt, s benne volt még egy határátlépés, ami rápakolt egy órát az útra.

A csehszlovák rokonok hoztak egy plusz rokont, aki nem volt vérszerint a gyerek családjához tartozó. Tizennyolcéves volt. Egy lány. A gyerek nézte ezt a lányt. Nagyon tetszett neki, és még tudott úgy nevetni, hogy az is tudott a gyereknek tetszeni. Nem nyihorászott, mint általában a lányok, hanem úgy nevetett, mint a filmekben a színésznők. Ráadásul megsimogatta a gyereket, mikor a gyerek mesélt valamit az előemberekről, meg az evolúcióról, meg a közös ősről, akit mindenki keres, de soha senki nem talál meg. A lány nevetett ezen a közös ősön, meg hogy milyen fura felmenői voltak az embereknek, s mennyire nehéz elképzelni, hogy neki egy távoli rokona például Jáva szigetén élt, bár a nagyszülei azt sem tudták volna elképzelni, hogy Csehszlovákiába költözzenek, és persze nem is költöztek, hanem Csehszlovákia költözött hozzájuk. A lány megsimogatta a gyereket, olyan volt ez a simogatás, mintha álmodta volna, egyszerűen a haján keresztül érzett valami édességet a gyomrába. Nem is értette, korábban nem

gondolta volna, hogy a hajhagymák összeköttetésben vannak a gyomrával. Ennyire különleges képességek alakultak ki az evolúció során, gondolta.

Akkor, mondta a gyerek, mikor már több őstörténeti érdekesség nem jutott eszébe, hogy akkor megmutatna valamit ennek a lánynak. Mit, kérdezte ez a lány. Hogy hol élek, amikor indián vagyok, mondta a gyerek. Indián? Igen, mondta a gyerek, hogy van egy törzs, ő a törzsfőnök, aztán felsorolta a törzs tagjait, s hogy tulajdonképpen azért harcolnak, hogy az indiánok kiszabadulhassanak a rezervátumból, és visszafoglalják Amerikát, ami az övéké, nem ezeké a hülye amerikaiaké. És ha majd nagyobbak lesznek, csatlakoznak Gojko Mitic felszabadító csapatához. Aztán a törzsi szokásokról beszélt, a lány meg monda, hogy persze, menjünk. Elmegyünk, mondta a gyerek, megmutatom, a – és itt megnevezte a lányt, aki nagyon fiatal volt, de a gyerekhez képest öreg, ám a gyerek nem látta ezt a különbséget, mert soha nem olyan idős lányokra gondolt, amilyen idős ő volt, mert azok olyanok voltak, mint az osztálytársai, semmit nem tudtak a világról, bezzeg ez a csehszlovák lány már mindent tud, legalábbis mindent elmondott neki. Jó, mondta az anya, de siessetek vissza.

Mentek ki a határba, a patak mentén, elérték a halálszigetet. Az egyik fába hatalmas koponya volt faragva, erről kapta a nevét. Itt tanácskozunk, mondta a gyerek, aztán szétszóródunk, és figyelemmel tartjuk a környezetet, vigyázunk, nehogy ellenség hatoljon be, és megnevezte a falu lakói közül azokat, akik leginkább ártalmasak az ősi indián kultúrára, amiről Mai Károly is olyan sokat írt. A lány el volt ámulva, legalábbis a gyerek így látta, mert ő is el volt ámulva, nem is gondolta volna korábban, hogy ennyire mesés birodalomban él. Egy füves térségen kaptattak át, a lány nevetett, mert megszalad egy szem a harisnyáján, odakapott. A gyerek kicsit szégyenlősen a lány ujjai után nézett, amikor a lány fel, és elkapta a fiúnak a tekintetét. A gyerek elpirult. Most nem volt olyan, mint egy indián.

Több mint egy órát voltak el. A többiek már idegesek voltak, hogy hol vannak. A lány mondta, hogy hol. Az apa látta a gyerek izgalmát, azt az izgalmat, amiről úgy gondolta, a gyereknek még korai éreznie, pláne egy korban hozzá nem illő lány iránt. Mutatok neked valamit, mondta az apa a lánynak, s hogy jöjjön vele. A gyerek nézte, amit eltűnnek a szobában. Nem tudta, hogy ez a gyűlölet, amit az apa iránt, s az apán keresztül az összes felnőtt iránt érez, akik valójában mind amerikaiak, s nem győzik elárulni az indiánokat, elveszik a földjeiket, a lovaikat, a fegyvereiket,

megbecstelenítik a feleségeiket. A fájdalomtól nem vette észre, hogy az anya is bent van a szobában.

Alig pár perc és visszaértek, de a lány már nem volt olyan, mint korábban. Nem nevetett a gyerekre, nem ment a közelébe, ott állt a többi rokon mellett, s csak mikor elbúcsúztak, akkor simogatta meg a haját újra, de az már nem volt olyan, és a gyereknek sem kellett annyira. Nem tudta, mi történt a szobában, hogy az apja mit csinált ezzel a lánnyal, hogy a lány hibás-e abban, ami ott történt, vagy csak az apa bűne az egész. Nézett az autó után, skoda volt, csehszlovák termék, ott olcsó, ezért jobb például nekik ott lakni.

Amint eltűnt az autó, bementek. Vacsorához terített az anya. Az apa beszélt egy lányról, aki hamarosan férjhez megy. S hogy tényleg szép lány, és örülhet az a férfi, akinek a felesége lesz. Az anya is mondta, hogy nagyon kedves, meg jó feleség lesz, érdeklődött, hogy hogyan csinálta a süteményt. Hát igen, mondta az apa, egy ilyen lányt érdemes elvenni. A gyereknek nem tűnt föl, hogy ennek a lánynak a neve épp az, ami annak a lánynak a neve, akinek megmutatta az indiánok földjét. Nem gondolta, hogy ugyanarról a lányról van szó, hisz az a lány, aki ma vele volt, most is ott van a szívében, abban a szívben, amit egy indián hős, Tokei-ihto szívéről mintázott, még tavaly, s immáron többé nem veheti onnét senki el.

Apa barátai

Este eljönnek, mondta az apa az anyának, hogy kellene valami ennivaló, a bor meg jó lesz a pincéből, úgyis tegnap hozott haza az öreg két ötliteres demizsonnal. Minek jönnek ide, kérdezte az anya, az apa nem válaszolt. Akkor majd kirántok két csirkét, mondta az anya. A gyerek gondolta, rántottcsirke lesz vacsorára. Nem csak a vendégeknek, mert az anya biztosan úgy csinálja, hogy neki is jusson.

Este megjöttek. A téeszelnök jött elöl. Kövér ember volt, Budapestről helyezték ide, mert ott már nem kellett a minisztériumban, s gondolták, itt még jó lesz. Soha nem dolgozott még vidéken, az egyetem után politikai alapon rögtön a minisztérium jött. Megpróbált közelkerülni a parasztokhoz. Egy alkalommal azt mondta az egyik embernek, hogy Pista bácsi, én is olyan pinából pottyantam ki, mint maga, utalva ezzel az egyszerű származására. A Pista bácsi, aki különben csak néhány évvel volt idősebb

az elnöknél, de a folyamatos munka a szabadlevegőn teljesen tönkretette a testét, szóval a Pista bácsi nem szólt semmit, csak pár órával később a kocsmában, hogy az elnök ezt mondta. A mondat hamar bejárta a falut, az emberek undorodtak az elnöktől és az egész családtól, a kövér feleségtől és a kövér gyerekektől, olyanok voltak, mint egy disznócsapat, akiket épp levágásra hizlalnak. Az elnök ment elöl, aztán a párttitkár, utána egy ember a megyétől és végül az agronómus. Az anya köszönt nekik, hogy jó napot, örülünk, hogy eljöttek. A vendégek meg csodálkoztak, amikor meglátták az apa feleségét. Nem gondolták, hogy az elnökhelyettesnek ennyire vidéki a felesége. A gyerek a konyhából figyelte őket, csókolom, mondta, amikor benéztek a konyhába. Szevasz, mondta az agronómus, a többi nem köszönt. Amikor ránéztek, nem gondolták azt, hogy na, te vagy az a gyerek, akiből az égadta világon semmi nem lesz, legfeljebb a földet túrhatod vagy szerelő lehetsz a téeszműhelyben. Nem gondoltak róla még rosszat se.

Bementek az első szobába. Jó ez a rántotthús-szag, mondta az elnök. Ennek szaga van, a döglött rókának illata, mondta a párttitkár, és nevetett. Mindjárt hozza a feleségem. De nem a döglött rókát, mondta az elnök. Megint nevettek. Nem, mondta az apa, és ő is nevetett, mert látta a többieken, hogy nevetni kell. Az asszony fölpakolta a húsokat, mindet, hogy soknak látsszon, nem voltak még nagyok a csirkék, hiába rántott ki kettőt is. Zavarban volt, amikor belépett. Ez igen, kurjantott valaki, az asszony felkapta a fejét, nézett arra, aki megszólalt, aztán próbálta az ajtót is becsukni, akkor kicsit. Igen, ahogy a vállával nyomta az ajtót, megbillent a tányér a kezében, és lecsúszott néhány húsdarab. Az apa dühösen nézett rá. Már korábban is érezte, hogy a vendégeinek nem tetszik ez az asszony, azt gondolják, rossz választás volt, egy ilyen asszony mellől ennél többre már nem viheti az ember, mert ennek az asszonynak már ez is sok, ami most történik a férfival, nem még ha tovább emelkedne a ranglétrán, a megyéhez, mondjuk, vagy a minisztériumba kerül, ahol szintén igénylik azokat a munkatársakat, akik terepről érkeznek, s nem csak elméletben ismerik a mezőgazdaságot. Az agronómus felállt, és segített felszedni. Nem baj, Marikám, mondta, mert ő ismerte az asszonyt, ettől még finom marad. Jaj, bocsánat, csak az ajtó miatt, be akartam csukni, hogy a cigarettafüst ne menjen át az egész házon. A vendégek cigarettáztak, bár amúgy ott senki nem. Az asszony letette a húst, meg hozott egy tálca kenyeret is.

A vendégek hangosak voltak, de a leghangosabb az apa volt. Vicces történetekkel szórakoztatta a többieket, meg töltött a poharakba. Ő keveset

ivott, mégiscsak házigazda volt. A vendégek röhögtek, ettek, dohányoztak és ittak. Nem lehetett hallani, hogy konkrétan miről beszélnek. Mikor mennek el, kérdezte a gyerek. Mért? Éhes vagyok, és bent van a hús. Tényleg, mi a fenének kellett az egészet fölpakolnom, mondta az anya, legalább neked hagyhattam volna kint, akkor biztos nem is esik le róla. Mért, leesett? Le, mondta az anya, és nevetett, hát mindig olyan történik, amilyet az ember nem akar, hogy történjen. A gyerek is nevetett. Egyszer aztán nyílt az ajtó, és sorba előkeveredtek a vastag füstből a vörös emberek. Köszönjük, Marikám, mondta az agronómus, a többiek is megköszönték a rántotthúst, rég ettek ilyen finomat, és ez tényleg olyan, hogy nem vegyszeren nevelték meg tápon, hanem rendes búzán, érződik rajta a sikértartalom. Micsoda, kérdezte a gyerek, az jó íz? Köszönjél, mondta az anya. Csókolom, mondta a gyerek, és nézte, ahogy a három vörösfejű, kövér ember elhagyja a házat. Füst gomolygott utánuk, mintha hozzájuk lenne kötve, holott csak a huzat hajtotta kifelé a szobalevegőt.

Akkor ehetek, kérdezte a gyerek. Persze, mondta az anya, és kihozta a konyhából a húst. A gyerek már nagyon éhes volt, behabzsolta a maradék húsokat, nem zavarta, hogy a panír sült ízébe beleivódott a dohányfüst szaga.

Azt hittem, már soha nem mennek el, mondta az asszony, mikor a férfi visszajött. Nem dobhatom ki őket, mondta a férfi. Legközelebb vidd a pincéhez őket, ott azt csinálnak, amit akarnak, telefüstölhetik a szőlőhegyet. A férfi nézte az asszonyt. Ez az asszony már nem áll mellette, azt gondolta, a gyereke mellett még igen, bár lehet, hogy abból is csak kocsist akar nevelni, vagy traktorost, de mellette már nem. Ő, mármint a férfi, már teljesen máshol áll, s az asszony ezt nem tudja megérteni, mert ő, mármint az asszony, ugyanott van, ahol mindig is volt. Mikor sütött neked a téeszelnök felesége rántottcsirkét, kérdezte az asszony. A férfi dühös lett, épp az a nő vitatkozik vele, aki örülhet, hogy felszolgálhatta a húst. Majdnem kiöntötted a barátaim ölébe. Barátaid? Igen, valamennyire azok. Azt hittem, a Puskás Öcsi a barátod. Minden faluban lett egy puskásöcsi a híres focista után, s bár a focipályáról kikoptak, a nevet vitték magukkal életük végéig. Nem, ő akkor volt a barátom, amikor még nem ezt csináltam, amit most csinálok. Az Öcsivel már nem tudom megérteni magam, mert ő annyira más lett. És te, te nem lettél más, kérdezte az asszony. A férfi elment aludni. A gyerek is lefeküdt, a hasa degeszre volt tömve dohányfüstös csirkével. Reggel arra riadt fel, hogy cigarettafüstben pácolják

a csirkéket, és amelyik készen van, azt lenyomják a torkán egészben. Ébredj, kisfiam, mondta az anya. Hallod, iskolába kell menni.

A gyerek felriadt az álomból. A csirke. Mi van a csirkével. A gyerek felhúzta a pizsamakabátját, itt, itt, mutatott egy kidudorodó részre, itt van a lába, meg tudom fogni, összeállt a hasamban, s most ott van egészben. Az nem lehet. De tényleg, meg lehet fogni, itt van. Az anya gyorsan kihívta az orvost. Az orvos meg azt mondta, vakbél, és azonnal a korházba kell vinni. Ahogy beért, sürgősséggel megműtötték. Az apa, amikor hazaért, nem volt ott a gyerek, s az anya mondta, hogy mi volt, s hogy milyen szerencse, hogy otthon volt, és nem a csörgőóra irányította a gyereket az iskolába, mert akkor ki tudja, mi lehet a vége egy ilyen előrehaladott vakbélnek. Jól van, kérdezte ijedten az apa. Az orvos felhívta a kórházat, és mondták, hogy jól. Az apa magához húzta az asszonyt. Ki tudja, ha egy másmilyen asszonnyal él együtt, akkor mi lett volna a gyerek sorsa, s nem gondolta tovább, hogy ha másmilyen asszony, akkor másmilyen gyerek, lehet, ez az egész vakbéldolog nem kerül elő, csak örült, hogy az asszony cselekedett, és a gyerek él.

Ferike

Úgy mentek iskolába, hogy nem a legrövidebb úton. A gyerek indult legkorábban, mert ő lakott a legmesszebb, átment a patakhídon, követ dobott a vízbe, nézte, ahogy toccsan, ahogy a körkörös hullámokat elmaszatolja a sodrás. A Gabi már kiabált a temető sarkától, hogy gyere már, a gyerek nem hallotta, mégis elindult, mert tudta, hogy a Gabi várja, és biztos már kiabál is, csak nem hallja a vízcsobogástól. A Gabi azt hitte, a kiabálással sikerült. Rögzült benne, hogy a kiabálásnak van értelme. Mentek tovább, lefelé a Posta utcán, a Lacinak beszóltak, hogy itt vagyunk, a Laci rohant, már várta, hogy indulhasson, mert otthon volt az apja, s amikor az apja otthon volt, neki jobb volt nem otthon lenni. A postasarkon vették magukhoz a Ferikét. Helyesebben nem vették, csak arra mentek, s a Ferike csatlakozott. Nem mondták neki, hogy gyere velünk, csak a Ferike akart velük menni. Kicsit a posta után belehúztak, a Ferike ott loholt mögöttük. Alig bírt. Kövér volt, és még a táska is. Várjatok, kiabált néha a Ferike, de a többiek nem vártak, tovább gyorsítottak, hogy a Ferikének még nehezebb legyen velük menni. A Ferike nem volt elégedetlen, örült, hogy a

többiekkel mehet, neki ez volt a helye, hogy hátul, ő mindig csak hátulról látta az osztálytársait, hisz ő volt, akit mindenki megelőzhetett. Gondolta, mindenütt van valaki, akit mindenki megelőz. Elértek a főúthoz, a gyerekek átszaladtak, aztán a Ferike is. Lekanyarodtak a templom utcájában. Ott megvárták a Ferikét. Egy zöld kerítés mellett. A Ferike örült. A gyerekek álltak. Nem megyünk, kérdezte a Ferike. De, mondták, és a Gabi akkor hirtelen meglökte a Ferikét, a kerítés mögött addig csendben figyelt a nagy fehér kutya, a kerítésnek eső testtől megvadult, a Ferike megijedt, a kutya kicsit ki tudta dugni a pofáját a kerítésrácson, megcsippentette a Ferike ruháját. A rémülettől futni kezdett, a gyerekek röhögtek. Látod, milyen gyorsan tudsz menni, Ferike, kiabált utána a Laci. Röhögtek, a Ferike meg még az iskolakapunál is remegett az ijedségtől. Beszartál, mi, mondta a Gabi. Ezt azért nem kellett volna, mondta a Ferike, hebegve. Csak vicc volt, mondta a Gabi, és röhögött megint a többiekkel.

A Ferike jól elvolt az órákon, nevettek rajta, ha leverte a könyvét vagy összetintázta a kezét meg a füzetét. Matekórán kihúzták alóla a széket, és a Ferike becsúszott a pad alá. A tanár megszidta őket, de mondták, hogy a Ferike billegette, s hogy akkor ennek ez a következménye. Te voltál, Ferike, kérdezte a tanár. Én, mondta a Ferike, nem akarta, hogy a többi gyerek haragudjon rá, mert beárulja őket. Csak a tornaóra volt nehéz. Ott állt a kötél mellett, belekapaszkodott, lábait rákulcsolta a csomóra, hogy arról majd felnyomja magát, de nem sikerült, ott görnyedt a csomón, a feneke húzta a föld felé, a kezével makacsul markolta a kötelet, de elmozdulni nem tudott, akkor sem, amikor a tanár egy pingpongütővel rávágott a fenekére. Ez nem repül el, tanárúr, kicsit nagy a labda, röhögött valamelyik gyerek, aki épp visszatért a magasból. A Ferike leesett a kötél aljáról, állj fel legalább, állni biztos tudsz, mondta a tanár, ha már a kötélre nem. Szekrényeket hozzanak be, kiabált a tanár, meg veszettül fújta a sípját, a hang csak úgy pattogott a tornaterem falain. Tigrisbukfenchez sorakozó, kiabált. Két sorban álltak a gyerekek. A Ferike az egyik végén volt. Már mindenki ugrott, és szaladt vissza a sor végére. A Ferike lett az első. Menjen már, mondta a tanár, menjen, a Ferike nem mert elindulni, aztán, aki mögötte állt, meglökte, amikor a tanár is ordított, és ez a kettő robbantotta ki a Ferikét a sorból. Neki a szekrénynek, teljes testtel. A szekrény összedőlt, a Ferike teste rázuhant. Fú, bazmeg, mondta az egyik gyerek. Mit csinálsz, hülye vagy, ugorni, hallod, ugorni kell, üvöltözött a gyerekkel a tornatanár, a gyerek még mindig a feldöntött szekrényen feküdt,

kicsit vérzett a térde, beleakadt a szekrénysarokba, és felsértette. Hülye vagy, börtönbe akarsz juttatni. Ez jutott a tanár eszébe, és felrángatta a Ferikét, és rángatta, meg fejbevágta, hogy takarodjon. A gyerekek nem szóltak semmit. Nem nevettek. A Ferike kicsit könnyezett. Törölgette az orrát, és beállt hátra, az volt az igazi helye, ha előre kerül, abból csak baj van.

Vége volt a tanításnak, másnap tanítási szünet. Május egy. Reggel még egy iskolai ünnepség. Május elsejei felvonulás. A gyerekek virágot visznek, orgonát, egy botra van rákötve. Senki nem tudta, hogy ezt mért csinálják, azt mondták, hogy kell, hát ezt csinálják. Gyakorlatin kifaragták a botot, hogy jól nézzen ki, orgona meg volt mindenhol. A vasasboltnál le tudunk lépni, mondta a Gabi, csak addig kell, aztán gyorsan haza, és indulhatunk. Az erdőre tervezték, hogy felmennek a Hegyes-hegyre, az volt a legközelebb. Tízkor találkoztak a temető sarkánál. A Ferike is jött. Nem várunk meg, ha nem jössz rendesen, mondta a Gabi, akkor ott maradsz egyedül az erdőben. A vaddisznók most a legveszélyesebbek, tudod, most vannak kicsinyeik. Nem kell várni, mondta a Ferike, én is úgy megyek majd, ahogyan ti. Akkor jó, mondta a Gabi.

Hosszú volt az út, a nap sütött, a növényeken friss zöld levél, a beomlott pincelyukakban még egy-egy kupac hó, nem bírt elolvadni, hiába volt épp egy hónapig április. A hegyre alig bírtak, már mindenki kimerült, a Ferike is, de elhatározta, hogy nem mutatja, most senki nem fogja látni rajta. Kis rongyszatyorban hozta az ennivalót meg a vizet. Nem merte mondani, hogy szomjas, akkor ivott, amikor a többiek azt mondták, hogy szomjasak. Ő máskor is szomjas volt, szárazakat nyelt, minden víz kívül volt rajta, úgy érezte. Néha, mikor szél libbent, hidegen csapódott az átizzadt inge a bőréhez, megrázkódott. Felértek a hegyre. A hegy közepén egy nagy szikla volt. Odatelepedtek az aljához, hogy akkor most evés, közben megnézik majd, hogy mit lehet onnét látni magasból, át Csehszlovákiába, meg egészen Vácig. Legalábbis a gyerek mondta, hogy az ott Vác, látjátok? Persze, mondták a többiek, mert nem akartak lemaradni a látványról, holott Vácot pont nem látták. A Ferike is előpakolt. Neki nem úgy volt az élelmiszer, ahogy a többieknek, hogy egy darab kolbász meg kenyér meg egy hagyma, neki szalvétában volt összefordítva két kenyér, belül szépen megvajazva és megpakolva vékonyra vágott párizsival meg sajttal, és volt még ott egy sportszelet is. A Ferike mamája mindent elrendezett, hogy ne legyen gondja a Ferikének az evéssel, épp olyan finomra csinálta, amilyen

finomnak el tudta képzelni a szendvicset. A Ferike örült volna, ha nem így van csomagolva, szívesebben evett volna úgy, ahogyan a többiek, bicskával vagdalva a kolbászt meg a hagymát.

Elpakoltak. Akkor mondta a Gabi, hogy hallottátok. Mit, kérdezte a Laci. A hangot. Milyen hangot? Füleltek. Nem hallod, olyan bőgő hangot. Vaddisznó, az, hallod közeledik, hallod, ez felénk tart, a kurva életbe, hallod? És az erdő hangja egyre erősebb lett, és egyre közelebbinek hallatszott, egyre félelmetesebbnek. Ilyenkor támadnak a rohadékok, mondta a Gabi, ilyenkor, mert biztos azt hiszik, el akarjuk lopni a kicsinyeiket, és olyanok, hogy azt aztán nem engedik. Hallod, jön közelebb, az istenit, ez kiszagolta, hogy itt vagyunk! A szél arra vitte a szagunkat. A szikla, mondta a Laci, gyorsan, a sziklára. A négy gyerek hirtelen nekirugaszkodott, hogy felmásszon egészen a sziklatetőre, és három fel is ért, a negyedik ott kapaszkodott az alján, az első kiálló követ markolta, hogy majd azon felhúzza magát, nézett felfelé, látta a következőt, amit ezután kell megmarkolni és a harmadikat, a negyediket, amiről végül a sziklatetőre ér. A hang egyre erősebb lett. Gyere már, Ferike, szét fog tépni! Nem tudok, mondta a Ferike. Gyere, hallod, gyere már! Nem tudok, nem tudok, mondta, és próbálta a kiálló kősarkokba kapaszkodva rángatni felfelé magát. Nem tudok, nem tudok, mondta egyre kétségbeesettebben, aztán visszazöttyent a szik-la alá, és sírt és remegett a félelemtől. Senki nem mondta neki, hogy Ferike, ne félj, a hangot a szél csinálja, csak az ropogtatja az ágakat, s a félelem csavarja fel a hangerőt. Nem a vaddisznók, dehogy, a vaddisznók épp a kicsinyeiket melengetik egy szélvédett erdőzugban valahol messze a hegytetőtől.

Az igazgató

A tanárok úgy magasodtak a gyerekek fölé, mint valami hatalmas hegyek, főleg az igazgató, aki nemcsak magas volt, hanem kövér is. Ott álltak az udvarban. Már becsengettek, de nincs olyan gyerek, aki a csengetésre pontban be tudna menni a terembe, akkor jött az igazgató. Mit kerestek itt, kérdezte, már becsöngettek. De csak most, mondták a gyerekek. Hát én is azt mondom, s a közelebbi gyerekeket pofonvágta. Nem olyan volt, mint a gyakorlatitanár, aki csak a rossztanulókat ütötte meg, mert attól félt, a jótanulók szülei fontos helyen dolgoznak, és majd bejönnek, aztán

előveszik, hogy mit képzelsz, te, gyakorlatitanár, nem tudod, mi a törvény, az én gyerekemhez hozzá mersz nyúlni, úgy feljelentelek, hogy eltiltanak a pályától egy életre. A gyakorlatitanár különben gyűlölte a jótanulókat, mert az, hogy jótanulás, az a gyakorlati foglalkozás szempontjából egyáltalán nem számított, itt épp a rossz tanulók voltak a jók, de hiába, ő mégis ezeket a gyakorlatiból jól szereplő gyerekeket vágta pofon. A Dányi Jóskát, például, akit az apja is vert, mert mindenkit vert különben az apja ebben a faluban. Az apák azért voltak apák, hogy az életben elszenvedett sérelmeiket a gyerekeiken torolják meg. Sokszor nem is lehetett tudni, hogy mi váltja ki a pofonokat, csak megtörténtek. A gyerekek nem tudtak arról, hogy ezt az embert a munkahelyén valaki megbántotta, vagy az anyjuk épp olyat mondott nekik, amit nem tudtak feldolgozni, hogy már két hete ellökték őket az ágyban, hogy nincs együttlét, meg te mindig csak ezt akarod, és durr, csattant a gyereken a pofon. A Dányi Jóskát különösen sokat verték, mert ő tényleg nem tudott jó jegyet szerezni, mert nem tudott tanulni, hiába ült a könyv fölött, semmi nem ment a fejébe, minden osztályt kétszer járt. Na, ezt a gyereket ütötte leginkább a gyakorlatitanár, mert ideges volt azoktól, akiket nem mert megütni. Az igazgató nem ilyen volt, ő nem félt a munkáltatótól meg a falu vezető beosztású embereitől, mert ő is vezető beosztású ember volt, eljárt velük inni a kocsmába. Záróra után is ott ültek, mert nekik záróra után is nyitva volt a kocsma, az üzemeltető nem kockáztatta volna, hogy ezek a vezetők büntetésből, mert időben bezárt, és kitette a szűrüket, ráhívják a központi ellenőrzést. Az igazgatónak csak a távolság számított, azt vágta pofon, aki épp arra volt, amerre ment. A gyerekek mindig ügyeskedtek, hogy kikerüljenek az ütéstávolságból, de mindenkinek ez nem sikerülhetett. Örüljetek, hogy nem intőt kaptok, mondta az igazgató. Jobb, ha én verlek kupán, mintha az apátok a nadrágszíjjal.

A gyerekek azt gondolták, ez így természetes. Kémiaóra, nem tudtál valamit, leejtettél valami kísérleti anyagot, durr, egy pofon, pajeszrángatás vagy az ököl csontos hajlatával egy nagy koppanó ütés a fejre. Ez fájt a legjobban. A tanárok is úgy gondolták, hogy ebben a faluban egy ilyen csőcselék gyerekeit, akik itt éltek, csak ezzel a módszerrel lehet fegyelmezni, nem tudták, hogy mit tennének a gyerekek, ha nem kapnának ütleget, hisz az nem volt kipróbálva.

Hazafelé mentek, nem tudni, mi váltotta ki a vitát, de a gyerek elkezdett szaladni, a Gabi meg utánavágta a táskáját, a Laci röhögött. Senki nem

képzelné, hogy ez megtörténik, ami épp történt, hogy arra biciklizett pont a táskahajítás idejében a Gabi nagyapja, de mégis ez történt. A Gabi a rohanó gyerek után nézett, amikor a nagyapa megállt mellette, mi a lófaszt csinálsz az új táskáddal, mondta, s amint a Gabi odanézett, épp a nézésébe kapott egy pofont a nagyapától. A három gyerek csak állt, nem tudtak mit mondani, hogy jó napot, Gabi bácsi, ilyet. Csak néztek a tovább-biciklizõ férfi után, aki még visszaszólt, hogy majd megmondom apádnak is. Fájt, kérdezte a gyerek. Már megszoktam, mondta a Gabi, meg hogy azért csak elfelejti estére, és nem mondja meg a faterjának, mert akkor többet fog kapni. Biztos elfelejti, mondta a Laci, mire a kocsmából hazamennek, már nem emlékszenek semmire. Én biztos nem leszek ilyen, ha lesznek gyerekeim. A többiek is mondták, hogy õk sem, s mentek haza. A tanárokról beszéltek, hogy azért az mégsincs rendben, hogy õk is ezt csinálják. A tanároknak õk nem a gyerekeik, verjék otthon a saját kölkeiket. Azokat biztos nem lehet, azért kell minket, mondta a Laci, nem engedi a feleségük. Azt nem lehet elképzelni, hogy az igazgatónõ megengedné, hogy az igazgató egy ujjal is hozzányúljon a Pityukához, az igazgató gyerekéhez. Milyen az a nõ, mondta a Gabi, nem köszön sohase. Hallgat mindig, de szar lehet egy ilyen emberrel együttélni. Lehet, hogy jobb, mondta a Laci, legalább nincs min veszekedni, nem úgy van, mint nálunk, hogy üvöltözik az apám, mert az anyám mondott valamit, hogy mondjuk, vesse le a sáros bakancsát, mert most mosta fel a konyhát.

Örülj neki, hogy nem intõt kapsz, mondta az igazgató a gyereknek, amikor leejtette a kémcsövet, és összetört, az apáddal barátok vagyunk és õ is azt mondta, hogy ha valamit csinálsz, oldjam meg itt az iskolában. Az iskolai dolgoknak az iskolában a helye. A gyerek ment a seprûért, hogy összesöpörje az üvegdarabokat. Az igazgató nevetett, szerette, hogy õ olyan, hogy bárkit pofon verhet. Valahogy a gyerekek is jobban elfogadták tõle, hogy ezt csinálja, jobban, mint a gyakorlatitanártól, mert éreztek némi igazságosságot benne. Az igazgató pofonjai olyanok voltak, hogy hozzátartoztak az igazgatóhoz, ha nem csinálta volna, nem gondolták volna, hogy õ az igazgató.

A gyerekek álldogáltak kicsit becsengetés után kint a bejárati ajtó elõtt, mintha épp azt várnák, hogy jöjjön az igazgató, és vigye végbe a büntetését, hogy ekképpen igazgassa ezt a kicsi birodalmat. És az igazgató tényleg jött. Nem csengettek még be, kérdezte. De, épp most, mondták a gyerekek. Akkor menjetek be, mondta az igazgató, és továbbment. A gyerekek nem

mozdultak, nem értették, mi történt, mért nem jönnek az indító pofonok, holott a Ferikét már előre is lökték a sorban, hogy ő mindenképpen kapjon. De nem. Az igazgató ment tovább. Aztán óra volt, és annyi minden hiba volt azon az órán, a felelősök rosszul osztották ki a kísérletekhez az eszközöket, és az igazgató meg azt mondta, hogy cseréljétek ki. A felelősök odamentek a tanári asztalhoz, hogy megkapják a büntetést, de az igazgató csak azt kérdezte: sikerült. Sikerült, mondták, a felelősök. Akkor üljetek le, mondta az igazgató.

A gyerekek mindennap az igazgatóról beszéltek hazafelé, hogy mi történhetett. Mindenki elmondta, ha hallott valamit otthon. Állítólag egy alsós tanítónénivel volt viszonya, amit nem nézett jó szemmel a felesége, de ez volt a legkevesebb, mert leginkább a tanítónő férje sérelmezte. Ez a férfi a megyénél dolgozott, vezető beosztásban, vagy legalábbis vezető beosztású embereket ismert, s azt mondta az igazgatónak, hogy el tudja intézni őt egy életre, meg nehogy azt higgye, hogy a következő generáció is diplomás lesz a családjából, mert a Pityukát nemhogy egyetemre, még gimnáziumba se fogják felvenni, esetleg a legszarabba, ahonnét legfeljebb autószerelőnek mehet érettségi után, és nem mérnöknek, amit az igazgató szeretne. De hát van neki felesége, mondta valamelyik gyerek, minek neki egy másik nő. De milyen a felesége, el tudod képzelni, hogy az a nő szereti az igazgatót? Azt meg senki nem bírja ki, hogy egy életen keresztül olyannal éljen, akit nem szeret, meg olyannal, aki őt nem szereti.

Mentek a gyerekek, és megpróbálták elképzelni azt a szép tanítónőt, hogy az miért akart a kövér igazgatóval együttlenni. Mit adhatott neki az igazgató a szeretetéért. Biztos megfenyegette, hogy kirúgja, ha nem szereti. És a nő persze elkezdte parancsra szeretni őt. De undorító ez az egész, hogy egy ilyen fiatal nő, ráadásul akinek ilyen kicsi gyerekei vannak, összeálljon, csak azért, mert az az igazgató, tőle függ, hogy mennyit keres. A történet napról napra látványosabb lett, átszőtte a falut és tovább a megyét is, végül még a rendőrség és a katonaság is belekeveredett. Az egyik gyerek azt hallotta, hogy nem egyszerűen csak arról van szó, hogy tönkreteszik az igazgatót, hanem hogy a rendőrök le is lövik, vagy a határőrök, véletlenül, vagy vadászat közben, mert az igazgató vadászott is. Aki igazgató volt, annak kellett. Szóval összekeverik egy vaddisznóval. Kurvára megfenyegették, mondta ez a gyerek, hogy kinyírják, s ha ez kevés, lelövik a Pityukát is, mert a Pityuka, ugye, néha úszik az Ipolyban, az meg határfolyó, megtörténhetnek ilyen véletlenek. A gyerekek egész nyáron

szőtték tovább a történetet az igazgató szerelmi életéről, s nem gondoltak arra, hogy az igazgató egy tavaszi délután elment az orvoshoz, hogy valamit érez a gyomrában, s akkor elküldték Vácra, ott megállapították, amit meg kellett. A nyár a kórházban telt. Nem a legjobb nyaralás, mondta az igazgató a feleségének, amikor meglátogatta. És tényleg nem az volt, bár még így is jobb volt, mint a következők, amikor az igazgató már nem volt.

Félpénz

Amikor az oviba került, már minden fiúnak volt szeretője, ráadásul épp azok a lányok, akik neki is tetszettek. A Kis Katiról azt mondták, hogy csókolózott is hátul a bokorban a Major Palival. Nem vallották be, de mindenki látta rajtuk. Egyszercsak eltűntek hátul a bodzabokrok mögött, és eltelt egy csomó idő, mikor kibújtak onnét, s hiába mondták, hogy kerestek valami labdát, amit egyszer valaki odadobott, és a Kati emlékezett rá, hogy nem lett megkeresve, s most szólt a Palinak, hogy menjünk együtt megkeresni. Persze nem találták, mert az egész labdadolog kitalálás volt. Mikor megkérdezték tőlük a többi gyerekek, hogy megvan-e, akkor a Kati teljesen vörös lett, a Pali meg épp ellenkezőleg, inkább elfehéredett. Azt senki nem hiszi el, hogy valaki egy hülye labda miatt elpirul. Mikor mentek vécére, mert közösen voltak kivezényelve, a vécé olyan volt, mint otthon az istállóban, hogy a fal le volt kenve fekete olajfestékkel, a fal alján meg volt egy vályú. A gyerekek versenyeztek, ki tud magasabbra spriccelni a falon, a régebbi óvodások voltak a legügyesebbek, a gyerek pisifoltja soha nem ment fel elég magasra. Fröcskölték a falat, a lé meg csorgott bele a vályúba, s azon keresztül a csatornába. Büdös volt. Rossz volt pont ebben a szagban szóbahozni, de szóba kellett, hogy milyen volt, Pali, a Katival, meg hogy nem félsz-e tőle, hogy gyereked lesz, mert úgy gondolták, hogy egy ilyen nyálösszefolyatás, amilyen a csókolózás, már lehetővé teszi a teherbeesést, és azért az nagyon furcsa volna, ha a Kati hatévesen szülne a Palinak, vagy a Paliéknak, mert azért a Pali ezt a szülei nélkül mégsem vállalhatná, egy kisbabát. Nem volt semmi, mondta a Pali, a Kati nem is olyan, akivel ilyet lehet. Kerestük a labdát, de nem találtuk. A gyerekek nem hitték, a Pali mennél inkább tagadott, ők annál inkább biztosak voltak, hogy itt valami nagy dolog történt.

A gyereknek már nem jutott olyan lány, akit szeretett volna, hogy jusson. A Szabó Mari ott állt a homokozó mellett. Ő kimaradt a választásból. Nem azért, mert őt nem választhatta volna bármelyik fiú, csak azért, mert már nem volt olyan fiú, akinek a választását elfogadta volna, mert már csak a Bohács Jani választhatta volna őt, de a Mari a Bohács Janit nem tudta elképzelni. A gyerek nézte, ahogyan a Mari kis fémformákban süteményeket formáz nedves homokból, aztán megszórja száraz homokkal. A Mari szerette a süteményt, ezért volt kicsit kövérebb a többi lánynál. Ez a kicsit persze csak a Mari anyukájának volt kicsit, a gyerekek ezt annál sokkal többnek látták. Ducijucinak hívták például. A gyerek odament. Kérsz, kérdezte a lány, most sütöttem. Milyen, kérdezte a gyerek. Ezek itt, és a kerek formákra mutatott, lekvárosak, a többi csokikrémes. Lehet mind a kettőből, kérdezte a gyerek. Lehet, mondta a lány. A gyerek hozzáfogott, hogy falatozzon, a többiek meg odanéztek, és kezdték őket úgy nézni, hogy együtt vannak, hogy nem azt látták, hogy a gyerek meg a Mari, hanem hogy ők ketten. A gyerek persze csak próbálkozni akart, nem gondolta, hogy mindjárt komolyra fordulnak a dolgok, de látta, hogy minden ott töltött másodperccel tovább erősödik a Mari és közte lévő kötelék. Egy idő után úgy érezte, nem mehet csak úgy el, hogy jó vicc volt ez a süteményes-di, de most mondjuk, szétrúgom a maradékot. Valamit kéne mondani. Finom, kérdezte a kislány. Hát, nagyon el van találva, mondta a gyerek. Direkt olyan mondatot választott, amit hallott az apjától. Mi van eltalálva, kérdezte a lány, mert ő nem hallott ilyen mondatot még otthon. Hát hogy finom, ez azt jelenti, hogy finom. Ja, mondta a kislány. A gyerek toporgott, aztán nem bírta tovább, el akart menni, de valamit kéne előtte mondani, amivel elmehet. Nézett a lányra, olyan kedves volt az a kicsit kerekded arc. Leszel a feleségem, kérdezte a gyerek. A lány nem lepődött meg, nem gondolta, hogy még korai ezt kérni tőle. Leszek, mondta. Jó, mondta a gyerek, akkor innéttől az vagy, és elment, ahogyan az igazi férjek is mindig elmennek dolgozni vagy valami fontos dolgot csinálni, s hagyják, hogy a feleségük várjon rájuk sok-sok időt, esetleg egy életet.

A gyereknek már volt egy elhagyott felesége meg a Kis Katival egy gyorsleforgású szerelmi viszonya, amiben a Kati néhány próbálkozás után kerek perec megmondta a gyereknek, hogy nem lesz a szeretője, s ha lenne valakié, akkor egészen másé, és megnevezett az osztályból egy fiút, aki persze sokkal rosszabb tanuló volt, mint a gyerek, meg a gyerek szerint nem is nézett ki jól, de erősebb volt, és jobban hasonlított a Kati papájára, aki

szintén olyan erős embernek számított. A gyereknek a csontos teste nem kellett a Katinak.

Akkor volt, amikor a Kati ezt mondta, hogy berepült egy levél az ablakon, épp ott, ahol a gyerek ült, neki címezve. Kinézett, két ötödikes lány volt. Bontogatta a levelet, tele volt szívecskékkel. Teljesen elpirult. Fú, mondta magában, azért lehet, hogy a hülye Katinak nem kellek, de az ötödikes lányok ennyire szeretnek. És elkezdték ezek a lányok megvárni, meg elkísérni, meg szendvicset hozni, meg minden ilyesmi. Mindig épp ott voltak, ahol ő is volt. A gyerek kicsit zavarban volt, mert röhögtek a háta mögött az osztálytársai, hogy öreg csajokkal kezd, ráadásul kettővel is. Már otthon is látszott rajta, hogy valami nincs rendben. Az apa hallotta az igazgatótól, aki különben a barátjának számított, hogy ha a gyerek ezt csinálja, le fog romlani az átlaga, az biztos. Az apa épp az igazgatóval való beszélgetés utáni napon rányitott a konyhában. Egy szívecskés levelet olvasott, már nem először. Mindig elolvasta többször is, néha az egész sorozatot, mint egy regényt, amiben az ő érzelmei játsszák a főszerepet. Mit olvasol? Gyorsan összegyűrte és zsebre tette. Az apa odalépett, nyúlt a zsebéhez. Az nem olyan, hogy más is. De olyan, mondta az apa. A gyerek felpattant, és rohant az ajtó felé. Az apa utánanyúlt. A gyerek kiszakította a kezéből magát, és kiszaladt. Az apa gyors volt, és a ház sarkánál elkapta, és kitépte a zsebéből a levelet. A gyerek úgy érezte, hogy az apa nagy tenyere most mindent összemocskolt, a két ötödikes lányt, őt és azt az érzést, amit ő meg a két ötödikes lány érzett. Az apa belenézett a levélbe, a gyerek ki akarta tépni a kezéből, de nem sikerült. Az apa nevetett. Az az enyém, kiabált a gyerek, az az enyém, de az apa nem így gondolta. Nem mondott később semmit, de a jelenléte ebben az érzelemben tulajdonképpen lehetetlenné tette, hogy a gyerek újra elolvassa a lányok leveleit. Ha berepültek az ablakon, visszadobta, az udvaron elkerülte őket, megint egyedül lett, ahogyan korábban is lenni volt.

Arra gondolt, ha majd régész lesz, hatalmas birodalmakat tár fel, s ott fog ezekben a birodalmakban élni valakivel, akit ő is nagyon szeret, és aki őt is nagyon szereti. Látta maga előtt a palota lépcsőjét, ami egyébként kísértetiesen hasonlított a knósszoszi palotára, ahol a nagy régész, Sir Arthur Evans végül is meghalt. Hogy megy ezen a gyönyörű lépcsőn, körülötte sok-sok színes falfestmény, s ebben a színpompában, amibe ráadásként a nap is belesegít, érzi, hogy szeretik. Nem is a másik embert látta, hanem a szeretést, úgy élőben, ahogyan persze nincsen.

Épp iskolakirándulás volt, mondta a tanár, hogy itt az őskorban földvár volt, látszanak a sáncok. A gyerek elképzelte, hogy itt van a birodalom, épp itt alatta, nézte a köveket, hátha talál egy használati tárgyat. Forgatta, de egyik sem emlékeztetett kőbaltára vagy szakócára, csak olyanok voltak, mint a kövek. Aztán hirtelen egy nagyobb darabot fordított fel, a közepe teknőszerűen behorpadt. A gyereknek megdobbant a szíve, őrlőkő, gondolta. Odavitte a tanárhoz. Nem az, mondta a tanár, de a gyerek nem hitte, és bepakolta a táskájába. Tíz kilométert kellett a buszig gyalogolni. Fülledt meleg volt. Kiértek a lombok közül, irtásokon, friss telepítéseken mentek keresztül. A gyerekről ömlött a víz, hol egyik, hol másik kezébe pakolta a köves szatyrot. A tanár nevetett rajta. Mért nem dobod el, csak kő. Nem, mondta a gyerek, nem csak kő, bár magában már ő is azt gondolta, hogy csak kő, és eldobta volna, ha nem cipelné már vagy másfél órája. Már majdnem győzött benne is, a csak kő gondolata, akkor jött oda a lány a béből. Segítsek, kérdezte. Nem kell, mondta a gyerek. A lány nem kérdezett többet, odanyúlt, és átvette a szatyrot, meglepődött, hogy milyen nehéz. Innéttől ő cipelte. A gyerek mindig mondta, hogy visszaveszi, de a lány nem adta. A kő hazakerült. Az apja nevetett rajta, meg az anyja is, bár nem egyformán. Az apa nevetése volt a rosszabb.

Másnap az iskolában odajött hozzá a lány. A kő miatt úgy érezte, hogy van közöttük valami. Szép volt, de a gyereknek nem tetszett, nem látta szépnek. Egy lánynak látta, aki segített neki követ cipelni, s azt gondolja, mostmár másban is segíthetne. Bármit meg lehet vele csinálni, gondolta a gyerek, s akkor mondta, hogy menjenek le az iskola mellett a patakhoz. Vagy a lány mondta. Vagy csak elindultak. A lány nem gondolkodott, hogy menjen-e vagy ne. Ment. A gyerek letette a táskáját, meg a lány is, kicsit megtaposta a térdmagas füvet, és akkor magához fordította, ahogyan egy tárgyat fordít maga felé az ember, mondjuk egy kődarabot, amin épp azt ellenőrzi, hogy miképpen illeszthető a falba. A lány fordult, a gyerek közelebb húzta, passzoltak, és a szájához ért, a szájak összetalálkoztak, és megnyíltak, egymásbaleheltek, kicserélték egymás között a levegőt, de mást nem mertek, hogy mondjuk a nyelvüket átdugni, attól féltek, hogy olyat is csináljanak. Még ötször mentek le a patakra, aztán jött a nyár, és nem találkoztak, mert a lány bejárós volt a szomszéd faluból. A gyerek nem vette észre, hogy nem találkoznak, nem gondolt arra, hogy a lány mit gondol. Meglepődött, amikor összefutott a faluban a lány barátnőjével, és az elmesélte, hogy a lánynak most milyen rossz, hogy nincs ez a fiú soha

vele, s hogy mennyire hosszú a nyár, s nem is lehet tudni, mi lesz a nyár végén. A gyerek csak nézett, nem szólt semmit. Nem üzensz valamit, kérdezte a barátnő. A gyerek nem tudott semmit mondani. Tudta, hogy kéne valamit, de nem talált egy olyan szót sem, ami épp jó lett volna, meg ő is ki tudja mondani. Nem tudok semmit, motyogta végül, és elment.

Nyáron budapesti gyerekek jöttek a málnásba nyári munkára. Épp a gyerek korosztálya. Hetedikesek. Ott látott meg a gyerek egy lányt. Ő az anyjával dolgozott. Egy másik karanténban volt, nem ott, ahol a vidám budapesti gyerekek, akik énekeltek meg vicces mondatokat kiabáltak egymásnak, látszott, hogy hiába kell szedni a málnát, ők akkor is nyaralnak. Megpróbált ezzel a lánnyal megismerkedni. Biciklivel odament, ahol laktak. Matracokon aludtak az iskola tornatermében. A lány barátnője jött ki, mikor látszott, hogy nem akar elmenni, meg mindenkivel beüzenget, és a lányt mindenki kineveti ezért, hogy itt van a sutyerák lovagod. Akkor a gyerek mondta ennek a barátnőnek, hogy neki mennyire tetszik az a barátnő, és hogy mennyire meg tudta őt szeretni. A barátnő mondta, hogy az egy olyan lány, aki a gyerekhez hasonló fiúkkal nem tudja elképzelni. A gyerek nem értette, hogy ő milyen, s hogyhogy nem elég az, hogy szereti. Minden este odament, és minden este az volt, hogy nem. Végül a budapesti gyerekek elmentek, és jöttek más budapesti gyerekek. Aztán a málna leérett, és nem volt munka.

A gyerek kiment a műhelybe, fogott egy egyforintost, alumíniumból volt. Hidegvágóval nekiesett, és középen kettévágta. Látott valami ilyesmit egy filmben, talán egy indiánosban, hogy kettétörtek egy követ, és az egyiket elvitte a Gojko Mitic, aki épp valami apacs főnököt játszott, a másikat meg egy gyönyörű fekete lány. Nem látszott egyiken se, hogy a hajuk paróka. Teljesen igazinak tűntek. Még egy ütés, és kettérepedt a pénz. A gyerek fogta a darabokat, és lement a patakra, az egyik felét bedobta a vízbe, csukott szemmel, hogy ne lássa, hová repül, a másikat zsebrevágta, aztán lement biciklivel az Ipolyra, meleg volt, fürdeni. A Laci ott volt. Ő mindig ott van. Tudod, mi ez, kérdezte a gyerek, és elővette a pénzt. Ötven fillér, mondta a Laci, és röhögött. Tudod, kinél van a másik fele? Kinél, kérdezte a Laci. Annál a lánynál, aki, tudod, itt volt. Ezt nem hiszem. De, mondta a gyerek, s hogy majd egyszer ebből a két félből lesz egy egész, amikor majd újra találkoznak. Mikor, kérdezte a Laci. Amikor majd Pesten leszek, megkeresem. Ja, akkor, mondta a Laci, s hogy menjenek be a vízbe, mert kurva meleg van. A gyerek elindult a Laci után, s arra gondolt, hiába hiszi a

Laci, hogy hazudott, mert a patak a félpénzt belesodorja az Ipolyba, az Ipoly a Dunába, s a Duna elviszi egészen Budapestig, ahol az a lány majd belelógatja a kezét a vízárba, valahol a Margit híd környékén, épp akkor, amikor a félpénz arra sodródik, és a víztől kicsit meghidegült ujjaival kiemeli.

Apa kalapja

Az apa nem szólt, az apa csak kinyújtotta a kezét, hogy beletegye valaki a csavarhúzót. Az apa úgy nézett, ha késett az a szerszám, hogy legközelebb nem merte a gyerek késve odaadni. Az apa tudja, mire van szüksége, s ezért a gyereknek is tudnia kell. Az apa ül a szobában, tanul, készül egy vizsgára, hogy a vizsga letétele után megemelkedjen a fizetése, és jobb körülményeket tudjon biztosítani a családjának. Az apa tudja, mikor mit kell tenni. Ő cipeli a vállán a családot, és látszik is ez a cipekedés, mert az utóbbi években meggörnyedt kicsit. A gyerek meg csak hallgat, várja, hogy egyszer majd az apa félredobja a könyvet, és megszólal, és nem csak azt mondja, hogy mért nem adod már ide, nem figyelsz, hanem valami mást.

Az apa elment az új autóért, az anya elkísérte, hogy ne kelljen egyedül hazahozni, hogy amikor hozzák, az anya azt mondhassa az apának, látom, hogy mennyit küzdesz, és lám, van eredménye. S mikor az anya ezt mondja, az apának kicsit megemelkedik az álla a visszapillantótükör irányába, s a szeme is mintha távolabbra nézne, valamit messze a horizonton túl, mintha a túlvilági lényekkel állna párbeszédben, az egyedül hozzá méltó teremtményekkel.

Az apa olyan, hogy betonozik, amikor betonozni kell, és azt kell, mert sárban tudtak csak eddig az udvarban hátramenni, vagy harminc métert az udvaron át, ha fát akartak behozni mondjuk, meg a fal mellé is odacsorgott az esővíz és felázott a fal, leesett a vakolat, de most az apa azt is megcsinálja. Amikor a gyerek málnát szed a téeszben, akkor odamegy fél órára, szakít a gyerekre fél órát, és segít neki megtölteni a kiskannákat. Nagyon gyorsan telik ilyenkor, az apa tudja, hogy a gyereknek jól jön ez a kis segítség, mert az anya, aki szintén ott szedi a málnát, még így is gyorsabb. Aztán délután megkérdezi a gyerek, hogy ugye az sem kevés, amit én szedtem. Nem, mondja az anya, az sok.

Leérett a málna, és az apa végre megszólalt, hogy leérett a málna, nincs már annyi gond, az aratás nem az ő feladata a szövetkezetben, különben is az aratást megcsinálják a kombájnok, épp most szereztek be néhány újat, nem olyan szart, mint amit az oroszok csinálnak, hogy a mag felét a földre veri, meg olyan ingatag, hogy dombosabb részen életveszély velük dolgozni. Nem, ezek német kombájnok, Class Dominatorok, és a német ipar mindig is élvonalbeli volt a világban. Szóval felszabadult egy csomó ideje, s ő úgy döntött…

Az apa úgy döntött, megmutatja a gyereknek a világot. Itt van az új autó, azt sem azért vette, hogy a tyúkok beleköltözzenek, mondta, és elnevette magát. Olyan hangosan nevetett, amitől a gyerek megijedt, mert nagyon meglepő, ha valaki elneveti magát, aki korábban napokon át, heteken át nem nevetett.

Hová megyünk, kérdezte a gyerek. Ahová akarsz, mondta az apa, de mielőtt a gyerek elmondta volna, hogy hová akar, az apa mondta, hogy az első a debreceni virágkarnevál, hogy az anyának is legyen a dologban valami jó, s hogy a második már tényleg az lesz, amit a gyerek akar, de ő a biztonság kedvéért azért sorba rakta a vidéki nagyvárosokat, s természetesen Budapestet is beillesztette ebbe a sorba. Minden hétvégén egy helyszín meg a környéke. Nem lehetett Egerrel folytatni, amit valójában a gyerek szeretett volna, mert az apa számára az nem volt logikus. Szegeddel folytatták. Szeged a gyerek szempontjából a lehető legrosszabb választás volt, mert egyrészt ez a város semmilyen szerepet nem játszott a török elleni hősi harcokban, másrészt az Alföldön volt, és az Alföldet eleve olyan igénytelen domborzati képződménynek tartotta, ahol figyelemreméltó dolgok nem történhetnek. Ráadásul a faluba beköltözött egy házaspár, akik előtte egy alföldi tanyán éltek, azok alapján alkotott egy képet az alföldi lakosságról, s ez a kép nem volt kedvező az alföldi lakosság szempontjából.

Az apa olyan, hogy tudja, merre kell az autót vezetni, hogy a gyereknek megmutatkozzon a világ. Amikor a gyerek hétfőn elmondta az iskolában, hogy épp melyik nagyvárosban voltak, a többi gyerekek irigyelték. Fú, tényleg, és azt te láttad, kérdezték, amikor olyan épületekről mesélt, amiket a többiek legfeljebb képről ismertek. Láttam, mondta a gyerek, s megemelte a tekintetét, ahogy az apa is szokta, amikor az anya megdicséri. Arról nem beszélt, hogy milyen volt az apa után menni ennek a nagyvárosnak az utcáján, milyen volt azt hallgatni, hogy épp mit kell cselekedni az adott

pillanatban. Az iskolában olyanok voltak a többi gyerekek számára ezek az utak, hogy csak irigyelni lehetett. Hétfőn, főként a saját elbeszélésének hatására, már a gyerek is irigyelte magát, hogy résztvehetett ezeken az utakon. Elmesélte az apa és az anya közötti vitát az autóban, hogy az anya szerint túl gyorsan mennek, de az apa mondta, hogy ha lassabban megy, az nem biztonságos, mert hátráltatja a forgalmat, az utána jövők idegesek lesznek és vakmerő dolgokat fognak művelni, előznek kanyarban például, és így kockáztatják az ő, mármint az apa autójának és családjának az épségét.

Az apa minden vasárnap átélte, hogy megmutatja a világot a családjának. Tulajdonképpen nem az érdekelte, hogy mit látnak ott, hanem a megmutatás cselekedete. Az anyának a barokk templomok tetszettek, a gyereknek a középkori maradványok, amelyekből sokszor semmit nem lehetett elképzelni a valahai épületből, csak egy gótikus pillér volt vagy egy ablakvágat, de a gyereknek ezek annak a világnak voltak a kapui, amit a legjobban szeretett. Amikor még olyan fegyverekkel harcoltak, amilyenekkel még ő is tudott volna, és olyan célokért, amelyekkel ő is azonosulni tudott, például a kutyafejű tatárok ellen, vagy épp a törökökkel, olyan szép lányokért, akiket a gyerek is el tudott volna képzelni mátkájául. Szép karcsú, csillogó kékszemű lányok, anyajeggyel valahol a hasukon, ami jelzi, hogy különlegesek, de ezt persze csak az láthatja, aki szereti őket, s akit ők is megszeretnek. A gyerek biztos volt benne, hogy ő lesz az, akit ez a lány megszeret, és szül majd neki gyereket, mint Bornemissza Gergelynek Vicuska. Jancsikának fogják hívni, mért is hívnák másképp, és persze nem templomban fognak összeházasodni, hanem a természetben, és ott is fognak élni, amikor a gyerek az utolsó török harcost is kikergeti Magyarországról.

Az apa mutatta a világot, s a gyerek nem tudott ennek a mutatásnak az erejéből kikeveredni. Ez a mutatás nehezedett rá minden pillanatban, akkor is épp, amikor a Várban mentek Budán. Érezte, hogy nem képes megmozdulni, ott nehezedik rá a világot megmutató apa, és ő görnyedezik. Soványak voltak a lábai, nem voltak ekkora súlyra felerősítve. Görnyedezett, ráadásul a szél is felkerekedett, s át- meg átfújta az utcákat, belekapott a gyerek vékony testébe, megráncigálta kicsit, aztán továbblibbent, át a világmutató apára, végigtapogatta az apa ruháját. Az apa pedig mutatta a világot, hogy ez itt a Mátyás-templom például, és nem figyelt arra, hogy a szél felért a kalapjáig, s illedelmesen először, majd kicsit rámenősebben megbillentette. Az apa nem kapott a kalaphoz, nem

volt ideje, sem szabadon maradt keze, hisz mindkettővel épp mutatott valamit. Akkor a szél a védtelen kalapot felkapta, és ledobta az apa fejéről a földre, a középkor emlékét őrző utcakövekre, és görgetni kezdte végig az Úri utcán. Az apa a fedetlen maradt fejéhez kapott, mintha még lenne módja visszacsinálni az egészet, aztán szaladt a guruló kalap után, előrehajolva, a kezével kapdosva a levegőbe, és nevetett, mert nem érte el, a szél mindig gyorsabb volt egy kicsit. Nevetett, mert a szél egyre csak játszott vele, nevetett, ahogy addig soha nem, és a gyerek is nevetett, és az anya is, és akkor valami meghasadt, talán az ég, vagy csak a gyerek szívén porladt el a súly, és felpattant egy kicsi időre a világ zárja.

A könyvtároslány

Abban az évben meglátogatták a helyi szikvízüzemet, mert fontos része volt az oktatásnak, hogy kedvet teremtsen a gyerekekben például a szikvíztermelésre. Igaz, ezt az üzemet két ember működtette, s ez a két ember már évek óta megvolt, s ha netán elhaláloznának, ott vannak a gyerekeik, akik már az anyatejjel szívták magukba a szikvízkészítés minden csínját és bínját. De hát akadhat valaki, akinek ez a munka annyira megtetszik, hogy esetleg egy másik faluban, ahol nincs ez a mesterség még lefoglalva, efféle üzemet nyisson, végülis tényleg nem kell hozzá sokminden. Az is mennyire nagy dolog, hogy a sima csapvizet összekutyulják valami szar buborékokkal, és máris lehet érte pénzt kérni. Más alkalommal a helyi asztaloshoz mentek el, szóval ez is egy lehetőség, bár az asztalos elmesélte, hogy ebből a lehetőségből még ő sem él meg, mióta az emberek tucatbútorokat vásárolnak. Ha valaki más is ezt a szakmát választaná, akkor csak tovább romlana az ő helyzete, s azé a másiké se lenne jó. Egyszer a gyerek apja is eljött, hogy a termelőszövetkezetet dicsérje. A gyerek nagyon szégyellte magát, hogy ilyen apja van, aki a lehető legrosszabb munkákat ajánlja, amihez semmi szakértelem nem kell, és dög hőségben kell csinálni vagy dermesztő hidegben, s ha se ez nincs, se az, akkor biztos büdösben. Ráadásul mindehhez hajnalban kell kelni. Az apa mondta utána a gyereknek, hogy ő mennyire becsüli a tanárokat, mert biztos megőrülne ennyi rendetlen gyerektől, s hogy mennyivel jobb bogyósgyümölcsöt termeszteni hektárszám, mert a növények nem

zajonganak, csak nőnek csendben, észre sem veszi az ember, hogy fejlődnek, mégis fejlődnek.

Végül a magyartanárnő is kiharcolta, hogy menjenek el a könyvtárba, hátha valaki könyvtáros lesz a diákok közül, ugyan már volt könyvtáros, tulajdonképpen már minden volt a faluban, legfeljebb az ábécébe vettek fel tanulókat, mert a fiatalabb eladók elmentek szülni, de amint visszajönnek, akkor ezeket a tanulókat is elküldik, ha közben nem mentek el szülni. Nem sok perspektíva mutatkozott a faluban, a gyerek számára szinte semmi, mert a parasztoknak az, hogy régészet, nem mondott semmit, ha a kertet ásod föl, az már valami, de hülye régi kövekért meg cserépdarabokért feltúrni a földet teljességgel értelmetlennek tartották. Egyszer, amikor a falu határában avar sírok után kutattak az elszánt archeológusok, odamentek megnézni ezt az értelmetlen munkát, meg hallgatták este a kocsmában a Herda Pityut, aki elment napszámban a régészekhez ásni, hogy mennyit kapott egy napra. Ez az összeg a téesznapszámnak pont a duplája volt. Egyszerűen nem akarták elhinni, hogy egy értelmetlen munkáért ennyire sok pénzt lehet kapni. Biztos aranyat keresnek, azért, mondta a Banda Lajos. Mire mondta a Herda Pityu, hogy csak fekete cserépdarabokat találtak. Abban volt az arany, csak összetört, mondta valaki hátulról, s amikor a régészek végül otthagyták a munkagödröket, az éjszaka leple alatt számtalan falusi lakó próbálkozott zseblámpa mellett kapirgálni, hátha ők lesznek azok a szerencsések, akik megtalálják az avarok kincsét, mert ekkorra már így emlegették. Egyesek ismerni véltek egy embert, aki már korábban, mikor szántott, az eke kifordított egy nagy fényes tányért, s abból épített házat.

Akkor a könyvtárba is el kell menni, mondta a tanárnő, mert az fontos, hogy egy ember, ha nem is lesz könyvtáros, tudjon könyvtárat használni. A könyvtár egy kicsi, könyvekkel zsúfolt terem volt, a művelődési ház oldalában. A könyvtáros alig fél éve dolgozott ott, mert az előzővel valami betegség történt, s nem tudta ellátni a feladatát, s épp kapóra jött, hogy ez a lány elvégezte a gimnáziumot Budapesten, az egyetemre nem vették föl, az apja meg olyan volt, hogy ha nem vettek föl az egyetemre, akkor hazajössz ide a faluba, nem engedem, hogy Budapesten kurva legyen belőled. És a lány nem tudta azt mondani, hogy nem, majd jövőre újra próbálkozom, meg ott vannak a barátai, s még az előkészítő tanfolyamra sem mert hivatkozni, ami nélkül kizárt, hogy jövő évben felvegyék, s valóban nem is vették fel később se, de akkor ezt még nem tudta. Úgy érezte, hogy ez az egy év az

utolsó, amit a faluban tölt, ahol az utcán lehetetlen végigmenni egy korszerű szoknyában, mert vagy az öreg, feketeruhás asszonyok kikiabáltak az udvarból, hogy kilóg a feneked, vagy a kocsma előtt üvöltöztek meg füttyögtek neki a részegek, akik hirtelen a mámortól megtáltosodva kelendő férfiaknak érezték magukat, s gondolták, ennek a lánynak ajándék volna egy velük töltött pásztoróra, mert különben közülük sokan pásztorok is voltak. A lány gyűlölte a falut és azt az apát, aki ilyen életre kényszerítette a lányát, bár ekkor még nem látszott, hogy ez az élet nem csak egy évig tart.

A gyereknek nagyon tetszett a könyvtár, különösen, hogy a könyvek mellé egy ilyen lány is jár, hogy nem csak az Ifjúsági Magazinban érdemes a szép lányokról készült fotókat nézni. Ki akar beiratkozni, kérdezte a tanárnő. A gyerek rögtön jelentkezett. Tudtam, mondta a tanárnő, bár azt nem tudta, hogy a roskadásig pakolt polcokon túl valami más is motiválta ezt a beiratkozást. A gyerek úgy érezte, mikor ment hazafelé, hogy ő nem is a könyvtárba, hanem a lány szívébe iratkozott be. Erre gondolt, mert sok olyan dalt hallgatott, amiben szerepelt ez a szó, hogy szív. És most azt érezte, hogy ezek a dalok valóra válnak.

Másnap már el is ment, hogy kivegyen könyveket. Nem volt senki, nem annyira olvasnak a parasztok, a nemparasztok meg nem akarták azt a látszatot kelteni, hogy nincs otthon elég könyvük. Nekik a könyvtárbamenet olyan volt, mintha szegénységi bizonyítványt állítanának ki magukról, hogy na, elvégeztem Egerben a tanárképzőt vagy Zsámbékon a tanítóképzőt, de arra már nem futotta, hogy egy életnyi fogyasztásra megfelelő könyvet vásároljak. Inkább nem olvastak, de semmiképpen nem iratkoztak volna be a helyi könyvtárba. Lehet, hogy néhány férfi szívesen megtette volna, de falusi férfiaknál a könyvtárbajárás nagyon átlátszó trükk, a feleségek csak odakukkantanának, milyen a könyvtáros, s rögtön látnák, hogy itt aztán nem a kultúra fogyasztásártól van szó.

Egyedül volt a könyvtáros, mikor a gyerek ment. Örült a gyereknek, hogy végre valaki. A gyerek nem ment a polcokhoz, csak ott ácsorgott a könyvtároslány előtt, s valamiről beszélt, hogy mit olvasott legutóbb, a lányt nézte, s hogy igaz, van ez a korkülönbség, de ezt pár év, és behozza, s akkor már nem lesz, vagyis gondolta később, persze hogy lesz, de másképp. A könyvtároslány nem bánta, hogy a gyerek ottmarad, mondta, hogy nem is gondolta volna, hogy ennyi mindent tud, meg hogy neki az osztálytársai sem tudtak ennyit a gimnáziumban. A gyerek nagyon büszke volt magára, az igaz, hogy mindig csak olyan témákról beszélt, amiket tudott, olyan

témát, amiről keveset vagy semmit nem tudott, soha nem hozott szóba. Így nem derült ki például, hogy hiába ismeri a knósszoszi palota összes freskóját és Sir Arthur Evans legendás életét és halálát, a fogamzásról például fogalma sincsen, és nem is merte elképzelni, mert félt, hogy akkor ez a szép lány is belekeveredik, s azt ő egyáltalán nem akarta.

Napi vendég lett könyvtárban. A lány mesélt Budapestről, hogy például ismert híres beatzenészeket, akik arra jártak próbálni, amerre ő is járt iskolába, s hogy azt mondták ezek a híres zenészek, akik a lányhoz képest öregek, majdnem harmincévesek voltak, hogy helló, csajok, és rágtak egyet a rágón. A gyerek utálta ezeket a beatzenészeket, és elhatározta, ha az ő számukat játssza a rádió, akkor majd mindig kikapcsolja. Harmincévesen gimnazista lányokra hajtani, undorítónak tartotta, de azért elképzelte magát, amint ezekkel a divatos hangszerekkel megy az utcán, és odaszól ehhez a lányhoz meg a barátnőihez, hogy helló, csajok, a lányok meg, hogy fú, mennyire szeretjük, amit játszol, fú, az a kedvenc számom, hogy, és mondanak egy címet. És ti mit mondtatok, mikor azt mondták, hogy helló, csajok. Á, semmit, mondta a lány, ilyen rockzenészekkel nem szabad szóbaállni. A gyerek megkönnyebbült, és csak esténként jutott eszébe az a változat, hogy mégis visszaszóltak, és hogy mi történt ezután, s az a történet annyira fájt neki, hogy majdnem sírt a dunyha alá bújva az ágyban.

Már hónapok óta járt a könyvtárba, mikor az anyjának is feltűnt, hogy a gyerek, mikor kellene hogy fát hasogatni vagy kukoricát darálni, na, akkor nincs sehol. Azért kell menni, mondta a gyerek, mert a könyvekből lehet tanulni. Jó, mondta az anya, de nem a feladatok rovására. Ez is feladat, mondta a gyerek, mert hogyan lehetnék én például a Vértes László utódja az őskori ásatások terén, ezt a nevet ismerte, s ez egy épp olyan korú régész volt, aki számítása szerint már nyugdíjas lesz, amikor ő munkába áll, szóval az az állás megüresedik, mert a régészet is olyan egy kis országban, mint a helyi szikvízüzem, már évtizedekre megvannak az alkalmazottak. Ha apád megtudja, érvelt végül az anya. De mire hazaér, már itthon vagyok, mondta a gyerek.

Mindig otthon volt, mire végre az apa is, mert sokáig tartott a munka, amióta felelős beosztásban volt, azóta sokszor hét is volt, meg nyolc, mire hazavergelődött. Persze a nagyanyja szerint ez tuti nem a munka miatt van, de az anya biztos volt abban, hogy ez munka, mert az apa minden este hullafáradtan dőlt az ágyba. Egy nap mégis korábban érkezett, s akkor rákérdezhetett volna, hogy a gyereke mért nincs otthon délután ötkor, de

ezen a napon a gyerek is korábban érkezett. Meg a következőn is. Úgy volt épp, mint az apa. Hogyhogy most korábban, kérdezte az anya az apától. Sikerült úgy szerveznem, hogy mostmár nem kell tovább bentmaradnom. Az anya örült, s fel sem tűnt neki, hogy a gyerekkel is ez van, s hogy a gyerek nem olyan, mint amikor későn jött haza. Otthon volt, ez volt a lényeg, nem jutott eszébe, hogy megkérdezze, mi történt a könyvtárban, miért zár előbb, és nem tudta meg, hogy nem zár előbb, csak valaki megérkezik két órával a zárás előtt, és a gyerek akkor úgy van, hogy jobb elmenni, és mindennap el is jött, hazáig potyogtak a könnyei, nem vette észre a hülye kutyákat, egyáltalán nem tudott arra figyelni, hogy féljen. Sírt, és elhatározta, hogy pár év múlva visszajön a könyvtárba, és végez azzal a férfival, aki zárás előtt két órával érkezett, aki miatt végülis ez a lány örökre ottmaradt abban a faluban, ahol utált lenni.

Az orvos gyereke

A régi orvosnak el kellett mennie. A parasztok először idegenkedtek tőle, de aztán megszerették, mert mindenre kalmapirint írt fel, az meg olcsó volt. Ha meg a kalmapirin nem használt, jött a váci kórház, ott persze meghaltak, de arról ez az orvos nem tehetett. Ő jól végezte a dolgát. Csak egy paraszt nem szerette. Ott ült a váróban türelmesen, míg sorra került. Mi a panasza, kérdezte az orvos a fiatal férfit. A sztetoszkópot a fülébe akasztotta, amúgy szakállas volt, az orvosi eszköz zsinórja belegabalyodott a szőrökbe. Közeledett a fiatal férfihoz. Megfázás, kérdezte, influenza, mostanában majdnem járvány van. Dobja le az ingét! A fiatal férfi nem mozdult. Nem tudja, mért jöttem, kérdezte. Ide mindenki ugyanazért jön, mondta az orvos. Én nem, mondta a fiatal férfi, és hogy ez egy figyelmeztetés, ha nem kotródik el a faluból, ha nem tűnik el a környékről, a megyéből, akkor vasvillával fogom keresztülszúrni. Nem kiabálva beszélt, még a vasvillát sem úgy ejtette ki. Az orvos rángatta a sztetoszkópot, a füle félig el volt dugaszolva, s így olyan volt a hang, mintha a túlvilágról jött volna, ahogyan az ember a szomszéd rádióját hallja, hogy nem elég hangos, mégis pontosan érti a szavakat. Végül sikerült leakasztani magáról a műszert, de a fiatal férfi többet nem mondott, a kidugaszolt fülbe már nem. Felállt, és ment kifelé. Nem tett említést a feleségéről, akivel az orvosnak már fél éve viszonya volt, mely viszony a kisebbik gyerek kruppos rohamára vezethető

vissza, amikoris ez az orvos egy injekcióval megszabadította a gyereket a fulladásos haláltól. Nem magyarázta el, hogy mit érez, és miképpen derült ez ki a számára, hogy vannak-e megkérdőjelezhetetlen bizonyítékai. De az orvos sem feszegette, hogy mit tud és honnan, s nem állította, hogy biztosan csak a rosszindulatú parasztok akarják vele elhitetni. Nem. Nem mondott semmit, nézte, ahogy csukódik az ajtó, aztán másnap bement a munkáltatóhoz, és kérte az áthelyezését, ami hamarosan megtörtént. Pár hónapig a szomszéd falu orvosa helyettesített, amikor végre megkapták a sajátjukat.

Beköltöztek a szolgálati lakásba, ami egy épületben volt a rendelővel. Egy férfi, egy nő és két gyerek, az idősebb már gimnáziumba járt, a kisebb épp a gyerekkel egyidős. A parasztok elcsodálkoztak, mikor orvoshoz mentek, kifigyelték a férfit, s el tudták képzelni, mert szemüveges volt és nagyon komoly tekintetű, erős, fekete, göndör hajjal, hogy ez a férfi rendkívül jó orvos lehet, de kiderült, amikor sorra kerültek, hogy az asszony az orvos. Akkor az ember mi lehet, gondolkodtak.

Az orvos kisebbik gyereke bekerült a helyi általános iskolába. Mondta évnyitókor az igazgató, hogy ide olyan gyerek, akinek rendezetlen a haja, nem járhat, gondolt itt a hosszú hajra, de azt nem fűzte hozzá, hogy kivétel az orvos gyereke, mert neki meg volt engedve, ráadásul olyan ruhája volt, amilyet a helyi lakosok még csak tévében láttak. Az orvos gyereke ezzel a két sajátossággal, a hosszú hajjal és a farmernadrággal rögvest kitűnt a többi gyerek közül. A tanulmányi eredményeivel persze nem tudott volna, mondták is a tanárok, hogy nem is lehet elképzelni, hogy ezeknek a szülőknek, akik a legnehezebben végezhető egyetemet végezték el, hogyan születhetett ilyen reménytelenül buta gyereke, akivel a legegyszerűbb egyenleteket sem lehet megértetni, és nincs olyan vers, amit többnapos tanulás után szövegpontosan vissza tudna mondani. Kicsit a gyerekeket is zavarta, hogy az orvos gyereke ilyen rossz tanuló, mégis privilégiumai vannak, de amikor együtt mentek vele az utcán, elfelejtették, mert érezték, hogy a farmernadrág jó fényt vet az ő kinőtt öltönynadrágjukra is vagy a mackóra, amit éppen viseltek.

Marha rendes a faterod, mondták neki, hogy megengedi, hogy legyen ilyen hajad meg ilyen nadrágod. Ő vette, mondta az orvos gyereke. Az én faterom, mondta a Laci, biztos nem venne ilyet, főleg ha meghallaná, mennyibe kerül. Mért ilyen drága? Mert olyan kurva jól néz ki, mondta a gyerek. Azért, kérdezte a Laci. Mi másért. Meg sokáig tart, egész életben.

Olyan, mint a házasság, ha beválasztasz egy ilyen gatyát, veled öregszik. Jobb, mondta az orvos gyereke. Hogyhogy jobb? A házasság nem biztos, hogy kitart addig, amíg egy farmergatya. Hát Budapesten lehet, hogy nem, mondta a Laci, de itt kitart. Jó, mondta az orvos gyereke, de itt nincs is farmergatya. Ha itt is lesz farmergatya, gondolkodott a Laci, akkor lehet, hogy itt sem lesznek életfogytiglanok a házasságok? Valószínű, mondta az orvos gyereke. Furcsa, hogy ilyenektől függ az ember élete, hogy farmergatya. Pedig függ, mondta az orvos gyereke. Milyen szar lehet megházasodni, utána azt csinálni, amit egy nő mond. Vagy ha nem, akkor meg örökké veszekedni vele. Nem is tudom, a fateromnak a rosszabb, vagy a muteromnak, mondta a Laci. A Szabó Jani bácsi, mondta, szólt közbe a gyerek, hogy a házasság tulajdonképpen halálos ítélet, csak át van alakítva életfogytiglanra. Nem azért, hogy jobb legyen, hanem azért, mert úgy még szarabb. Egyszerűbb volna, ha mindjárt az elején az oltár előtt felkötnék az embert. A gyerekek nevettek. A Szabó Jani bácsi gyűlölte a feleségét, meg a felesége anyját, azt nem is tudta pont miért, talán mert olyan nőt tudott szülni, mint a felesége. Megyek, mondta az orvos gyereke. A többiek meg hogy ne menjél még, nem akartak kikerülni abból a feltűnésből, amit az orvos gyereke sugárzott, abból a szabadságból, hogy bár nekik nincs hosszú hajuk meg farmerük, de van olyan barátjuk, akinek van.

Egyszer a Homoki Laci bácsi volt az orvosnál. Nagyon rendes szülei vannak azoknak a gyerekeknek, akikkel a fia barátkozik, mondta az orvosnőnek. Az orvosnő nem szólt semmit, csak hogy sóhajtson. Tényleg nagyon rendesek, meg a gyerekek is úgy vannak nevelve, nem lehet tőlük rosszat tanulni. Nem, kérdezte az orvosnő, s utána, hogy most megkopogtatom a hátát. A Laci bácsi meg mondta a gyerek anyjának, hogy ezt mondta, de a gyerek anyját ez nem érdekelte. Biztos arra figyelt, hogy magát meggyógyítsa, mondta az anya, de a Laci bácsi csak folytatta, hogy gyanús neki ez az egész, eleve hogy a nő az orvos, az embert meg alig lehet látni. Mert az máshol orvos, mondta az anya, a Laci bácsi, meg mondta, hogy azt nem lehet elképzelni, hogy úgy is lehet együtt élni. Valami nincs ott rendben. Dehogy nincs, mondta az anya, de kicsit bántotta, hogy az orvosnőt nem érdekli, hogy ők rendesek. Ha nem érdekli, akkor mit gondolhat róluk, hogy itt mindenki olyan, hogy egyformán semmilyen, hogy a doktornő szép lakásából, a szép ruháiból, az autójából már nem is látszik az ő kicsit rosszabb minőségű háza, ruházata.

És tényleg nem látszott, vagy az orvosnőnek nem volt módja meglátni, mert épp más dolgokat kellett néznie, azt például, amikor a férfi mondta, hogy akkor végigcsináltam veled ezt a költözést, de ahogyan megbeszéltük, én most elmegyek. Megbeszéltük, de azt hittem, azt csak úgy mondod. Meg, válaszolta a férfi, s hogy elege van ebből az egészből, hogy a nő nem figyelt rá éveken keresztül, hogy mindig a gyerekek, de a gyerekek már olyanok, hogy neki semmi köze nincs hozzájuk, mert milyen ruhában járnak, milyen a hajuk és milyen zenéket hallgatnak elviselhetetlen hangerővel, s ez a nőnek köszönhető, aki nem azt akarta a gyerekeiből, amit az apa akart, hogy legyenek. Az asszony elhallgatott, s innéttől kezdve csak néha szólt, főleg rendelési időben, hogy vegye le az ingét, meg feküdjön a vizsgálóra. S aztán egy este még a gyerekeknek, hogy az apu már csak ritkán fog jönni. Nem mondta, mondta az orvos gyereke. Nem akarta, hogy rossz legyen nektek. Az orvos gyerekének a bátyja akkor kiabált, hogy egy rohadt szemét, mindig is leszarta a gyerekeit. Nem mondta az anya, hogy az apátok, nem beszélhetsz róla így. Hallgatott. Az orvos gyereke majdnem elsírta magát. Nem az volt a baj, hogy elment, hanem hogy erről neki nem szólt. Azt hitte, ha ilyen van, akkor mond egy olyan mondatot, hogy figyelj, fiam, azért még a gyerekem maradsz, és jövök majd hétvégén, és akkor együtt leszünk. De nem. Ezt nem mondta, ahogyan semmi mást sem, csak elment, s amikor hétvégén jött, akkor sem beszélt semmiről, csak hogy mi van az iskolában, s hogy legközelebb egy vagy két hét múlva jön.

A Laci meg a gyerek mindig az orvos gyerekével volt. Nem lehettek volna mással, hisz az orvos gyereke viselte helyettük is a farmernadrágot, mert valójában ők is abban jártak, csak nem volt rajtuk, mert nekik még nem volt. A Laci mondta, hogy szólt az anyjának, hogy vegyenek, de az anya nem merte mondani az apjának, mert félt, hogy részegen verekedni kezd miatta, vagy józanul, mert nem lehet kiszámítani, melyik a rosszabb. A gyerek mondta, hogy nekem lesz. Mikor, kérdezte az orvos gyereke. Nem tudom, majd nemsokára, elmegyek nyáron dolgozni, és abból veszek, mert arra költöm, amit keresek, amire akarom. Jó neked, de tényleg, mondta a Laci, hogy a faterod mindent megenged. Nem nehéz neki, mondta az orvos gyereke. Hogyhogy nem? Nem látja, hogy mit csinálok. Mért nem látja? Mert nincs itt. Hol van? Máshol. Elköltözött, kérdezte a gyerek. El, mondta az orvos gyereke, és nagyot nyelt, a levegő alig bírt átpréselődni az összeszorult torokjáraton, a haja a szemébe lógott, eltakarta a fájdalmat. Bárcsak az enyém is elmenne, és ne látnám soha többet, mondta a Laci,

ketten maradnánk az anyámmal, akkor lenne farmerom. A gyerek nem szólt semmit, ősszel lesz farmerja, erre gondolt, s hogy egy ilyen dolog tényleg meg tudja-e változtatni az életét, s ha az övét igen, vajon megváltoztatja-e azokét is, akik körülötte élnek, hogy az apja haragudni fog-e rá, mert nem úgy néz ki már, mint ahogy ő szeretné, hogy kinézzen, s veszekedni fog-e az anyjával, hogy mért nem fogta a gyereket szigorúbban, hogy ez a ruha tulajdonképpen a kábítószer, az elviselhetetlen zene és a züllött életmód szimbóluma. Nem tudom, gondolta magában, s kicsit félt attól a változástól, amit az ősz hoz.

Visegrád

Elmehet, kérdezte az anya, az apa meg mondta, hogy hát persze, mintha mi sem lenne természetesebb, mint ez az engedély. Mért nem szólt nekem, kérdezte. Nem mert, mondta az anya. Az apa nem szólt semmit, rossz volt azt érezni, hogy a fia valamit nem mert tőle megkérdezni, holott ő olyan apa, aki mindent megtenne érte. A konyhát is átalakította szobává, hozzátapasztott egy kis konyhát a ház oldalához, a konyhából meg szoba lett, hogy külön alhasson a gyerek. Gondolta, megmondja neki ő, hogy mehet, de eszébe jutott, hogy hajnal van, még biztosan alszik, s jobb nem felébreszteni, hadd pihenje ki magát. Akkor megyek, mondta az apa, és elindult a szövetkezetbe, hogy elrendezze a reggeli indulásokat, mert olyan, ha nem mondod meg a munkásoknak, hogy mit csináljanak, maguktól nem jut eszükbe semmi, és ott állnak a szövetkezet udvarán az árnyékban délig.

A gyerek nem aludt, a konyhaszobában hevert a sezlonon. Kint már világosodott, de ott még sötét volt, mert nem volt ablak, csak az ajtón egy kis üveges rész. Az apa nem akart ablakot, mert az a szomszéd udvarára nézne, és ahhoz kellene a szomszéd engedélye, és ő nem olyan, hogy bárkitől is engedélyt kérjen. Meg amúgy sem szeretné, ha a szomszédok belelesnének a magánéletébe. A szobán nem volt ab-lak, csak három ajtó, a szülők szobájának ajtaja meg az öregek szobájának az ajtaja, és az, amin ki lehetett jutni a folyosóra. Mindenki átment ezen a sötét vermen, ahol a gyerek aludt. Hallotta, hogy most megy ki az udvarra hugyozni a nagyapa, aztán hogy felkelnek etetni öt után, lassan csukták be az ajtót, sokáig nyikorgott, aztán koppant, mindig felriadt vagy valami olyat álmodott, amiben az ajtó szerepelt, hogy egy kis házban lakik egyedül, valahol az

erdőben, s rablók lopakodnak be, egy rabló, aztán még egy, és még egy, egészen négyig számolta, akik áttapogatják a szobát, s mikor nem találnak semmit, elveszik az életét, épp emelik a tőrt, hogy átszúrják a szívét, amikor ő hirtelen arrébbgördül az ágyon, a kés belevágódik a sezlonba, felhasítja a kárpitot, akkor ébred fel, hang jön be az udvarról, a nagyapja épp a kapa élét kalapálja ki.

Ébren volt, amikor az anya benyitott. Elmehetsz, mondta. A gyerek örült, de nem mutatta, mert amúgy azt gondolta, hogy miért ne mehetne el. Tizenhárom éves, és az iskolában szünet van. Az anya nem adott neki tiszta alsóruhát, nem járt mindennap, s ez épp az a nap volt, amikor nem. Fölkelt, elővette azt a nadrágot, amiben úgy gondolta, másképp néz ki, mint a faluban lakó emberek. Bő, élrevasalt szövetnadrág volt, a bő szára miatt párhuzamgatyának hívták, kiskockás volt, felvett hozzá egy rövidujjú ingpulóvert, kék színűt és hozzá egy mustársárga kardigánt, végül a cipőt. Olyan cipő volt, aminek a talpa meg volt magasítva, valahogy ez a megmagasított cipő illett ehhez a nadrághoz. Az anya végignézte. A nagyapa is bejött. Minek annyi anyagot elbaszni egy nadrágra, mondta, aztán kiment. Elérem még a nyolcas buszt, mondta a gyerek, ha sietek. Nem eszel, kérdezte az anya. Nem vagyok éhes, majd Visegrádon. Ott drága lesz. Veszek boltban, ott annyi, mint itt, mondta, és elindult.

A házak udvarán már csak az öregasszonyok voltak, adtak enni a tyúkoknak, meg a kacsaitatót megtöltötték vízzel, aztán mentek be, hogy megkavarják az ebédet. Így mentükben pislogtak ki az utcára, nem látnak-e valami érdekeset. A gyereket látták ebben a nem falusi öltözetben. Miben vagy, gyerek, kiabáltak ki az utcára, meg hogy de megnőttél, mert nem látták a magasított talpú cipőt. A gyerek arra gondolt, hogy most elindul innét, most ezzel az úttal megteszi az első lépéseket, hogy elhagyja ezeket a rosszindulatú öreg banyákat, s végre olyan emberek közé kerüljön, akik arról beszélnek, ami őt is érdekli, akik olyannak látják őt, amilyen, amilyennek ez az öltözék is mutatja, mert ez a ruha jelzi, hogy ő milyen, már régen nem idevaló, csak kényszerből van itt.

Hova mész, kérdezte a buszvezető, hogy jegyet adjon. Visegrádra, mondta a gyerek, a sofőr, hogy ezzel nem. Mért? Hogyhogy mért, mert ez csak Szobig megy. Ja, persze, mondta a gyerek, odáig. A busz-út olyan volt, mintha még odavalósi lenne, ahová valósinak már nem érezte magát, pont olyan emberek között utazott, amilyenek között élt is, csak nem mindegyik volt abból a faluból való, ahol ő lakott, de az összes faluban épp olyan

emberek laktak, mint a saját falujában. Asszonyok, akik felülvizsgálatra mennek Vácra vagy Szobra, nem látszik rajtuk, hogy hány évesek, csak az, hogy öregek, meg férfiak, akik a Mávhoz mennek szolgálatba, már ittak, amíg vártak a buszra, hiába mondta nekik otthon a feleségük, hogy ne menjenek annyira korán, ők korán mentek, mert ugye váró busz nincs, csak váró utas, de valójában a reggeli pálinkát akarták még kényelmesen elfogyasztani a Karesznál vagy a kisbolt előtt.

Szobon leszálltak, a gyerek a komphoz indult, azt gondolta, nem kérdezi meg, mert biztos tudja, merre van a Duna, holott nem tudta, csak sejtette, de nem mert senkit se megkérdezni. Lassan érte el a partot, párszor rossz utcába ment, s onnan vissza kellett jönnie, mikor valahol meglátta a komp jelzést kitáblázva, azt követte, és már ott is volt. Átjutott a túlsó partra, kiszakadt abból, ami eddig körbevette. Megszabadult, most úgy érezte, hisz még délelőtt volt, s egy egész nap várt rá, hogy örökre, a múltjától. Kiment a főútra, s ahogy hallotta, hogy csinálni kell, stoppolt, hogy beérjen a településre. Kilendítette a kezét, figyelte, hogy olyan könnyed legyen, amilyennek elképzelte, hogy lennie kell. Elképzelte, hogy most hogy néz ki, milyennek látják az arra haladó autó-sok, és tetszett magának. Nem kellett sokat állnia, megállt egy autó. Olyan volt, mint az orvosnő gyerekének az apjáé. Bogárhátú folszfágen. Még nem ült ilyenben. Mert az orvosnő gyerekének az apja nem szerette a gyerekeket, akikkel a fia barátkozott. Beszállhatok, kérdezte, persze, azért álltam meg. Egy fiatal férfi ült benne. Szakállas volt és hosszúhajú, farmernadrágban. A gyerek nem számított rá, hogy ilyen szerencséje lesz, hogy rögtön megáll valaki, ráadásul egy olyan ember, akivel sorsközösséget tudna vállalni, ha szükség volna rá, hisz ő nem pusztán hasonlónak, hanem épp olyannak érezte magát, mint ez a fiatal férfi. Hová mész, kérdezte, Visegrádra. Lesz valami? Nem, csak a vár miatt. Gimnazista vagy már? Nem, csak leszek. Mikor? Jövőre. Hol? Budapesten, mondta a gyerek, bár még nem tudta, hogy tényleg lesz-e, hisz előtte volt a megmérettetésnek. Te, kérdezte a gyerek, kicsit megremegett ez az apró szó a nyelvén, pedig nagyon rákészült, hogy közvetlen legyen. Egyetemre járok. Mire? Építészkarra. Fú, az nagyon jó lehet. Igen, jó. Te mi akarsz lenni? Régész. Itt nem sok mindent lehet találni. Nem itt, mondta a gyerek. Hát hol? Egyiptomban. Tényleg? Igen, még nincs minden birodalom feltárva arrafelé. Például a nagy hettita városok. Akkor te nem cserepek után akarsz. Nem, ahhoz nincs türelmem, a föld tele van mindenféle különleges világokkal, amikről még semmit nem tudunk, mert eltakarják a

sivatagok meg az esőerdők. Aha, mondta a férfi. Senki nem hitte, bizonygatta a fiú, mert úgy érezte, bizonygatnia kell, hol-ott csak azért tűnt figyelmetlennek a fiatal férfi, mert épp előzött, s nem akart balesetet okozni, pláne így, hogy egy leendő világfeltáró ül az autójában. De tényleg senki nem hitte, hogy van Trója, amíg Schliemann meg nem találta. Hát igen, mondta az egyetemista. Tiéd a kocsi, kérdezte a gyerek. Nem, az apámé. És odaadta? Igen. Neki nem kell? Van neki másik, hivatalból. A gyerek elcsodálkozott. Nem ismert olyanokat, akiknek két autója van, ráadásul ez egyik hivatalosan, s ha van, akkor a másikat kölcsönadják egy ilyen szakállas, hosszúhajú egyetemistának. Egy ilyen kinézetű gyereknek a faluban még egy konzervnyitót sem adnának kölcsön a szüleik, nem még egy autót. Felvigyelek a várba. Nem kell, mondta a gyerek, meg akarom mászni a sziklák felől. Ebben a cipőben? Mért? Semmi, csak nem lehet kényelmes. A gyerek nem szólt semmit, csak hogy ebben. Kiszállt a városban, megkereste a sziklák alá vezető utat, s elindult fölfelé.

A nap tűzött, ősz volt, mégis harminc fok, ott a sziklás részen még több is, alig bírt fölfelé jutni, meredek volt, meg a cipő, de nem figyelt a gátló tényezőkre, csak mászott, és azon gondolkodott, hogy jól válaszolt-e ennek az egyetemistának, hogy biztosan látta-e rajta, hogy ő nem olyan, mint a többiek a faluban, akiket elhagyott erre a napra, hanem teljesen más. Ömlött róla az izzadság. Hát ezért nem tudták a törökök elfoglalni a várat, gondolta. Csak akkor lett az övéké, mikor a vízhálózatot tönkretették és kitikkadtak a vár védői, gondolta. Vajon hány nap kellett, hogy a hősiességet legyőzze a szomjúság. Nem volt nála egy korty innivaló sem, a várhegy felénél tartott, kicsi ösvények keringtek a sziklák között, meg-megcsúszott a vastagtalpú cipő, a bő nadrágjába bele-akadtak a göcsörtös sziklacserjék, a kardigánt nem tudta levetni, mit csináljon vele, egy nejlonszatyor volt nála *I hate them* felirattal, amely felirat az ő világhoz való viszonyát tükrözte, legalábbis ahhoz a világhoz való viszonyát, amiben élnie kellett. Két óra alatt ért fel, a tenyerét véresre dörzsölték a kövek. Ott volt a többi turista között, akik autóval és busszal érték el a fellegvárat. Nem másztak, mégis olyan izzatagok voltak, a testszaggal együtt párállott belőlük a kölni szaga. Nézett ő is, ahogyan a turisták, lefelé a mélységbe, amit épp az imént mászott meg, s távolabb a Duna felé és át a túloldali hegyekre, hatalmas hegységnek látszott a Börzsöny, próbálta felismerni a hegyeket, de nem tudta, most jött rá, hogy csak azokat a hegyeket ismeri, amelyek ott vannak a falu körül, a Hegyes-hegyet, meg a Vár-bércet, amit

ezek a hegyek most eltakartak. Fújt a szél, lobogott rajta a párhuzamnadrág, az ingpulóver alá is bekanyarodott egy szellőcsík, meghűtötte kicsit a nyirkos bőrt. A haja rövid volt. Milyen jó volna, ha abba is belekapna a szél, gondolta, s elképzelte magát hosszú hajjal, a ruha maradt, azt jónak gondolta, csak a haját növesztette meg a képzelet. Látta, amint ott áll lobogó hajjal a turistabuszok utasai között. Mintha épp oda született volna, mintha született turista volna, holott épp úgy nézett ki, mint minden vidéki fiatal, aki azt hiszi, teljesen más, mint a többi vidéki ember, de csak a vidéki embereknek tűntek másoknak, a budapestieknek épp olyan vidékiek voltak, mint a többi vidéki ember, akiknek a szövetkezet szervez jutalomkirándulást a visegrádi várba.

Az ablak

A gyerek a konyhaablak előtt ült. A függöny félrehúzva, az anya mondta, hogy belátnak. A gyerek nem értette, ki láthatna be és honnan. Az ablak előtt fa, a lombok mozogtak a szélben, napnyalábokat metszettek el, árnyékfolt lett a földön, ahol korábban fény volt. A fa mögött kerítés, utca, és az utca túloldalán a szomszéd ház. Néha keresztülment egy ember, a kutyák ugattak, ha idegen volt. Mit néz mindig, kérdezte az apa. Csak az utcát. Nincs ott semmi, mondta az apa. Aztán továbbment. Nem értette, mért ilyen ez a gyerek. Amikor megszületett, olyan egyértelmű volt, hogy van egy fia, s most nehéz hozzászokni, hogy a gyerekben kialakuló jellegzetességek egyre inkább kétségbe vonják ezt a tulajdonosi viszonyt, mint válás után a ház, a föld. Hogy persze az övé, ő vette vagy építette, de valójában egy bírósági ítélet azt mondja, hogy már nem, vagy csak egy része az övé, legtöbbször a kisebbik.

Mit nézel, kérdezte az anya, a gyerek nem mondott semmit. Talán hogy ott, ami kint van, hogy mégis mondjon valamit. Mi van kint? Mindig ugyanaz, mondta az anya. Szeretem nézni, mondta a gyerek, s nem mesélte el, hogy mit lát ott a fények villódzásában a messzire szaladó tekintet mélyén. Nem kéne tanulnod, kérdezte. Már megtanultam, mondta a gyerek. Az anya nem kérdezett többet, kicsit később, hogy nem vagy éhes. A gyerek nézett kifelé, hosszan át a lombokon, át a levelek között forgolódó fényfoltokon, egészen a hegyekig, mert volt egy rés az ágak között, s a tekintet elérhette a hegyeket. Nem volt ott a kutya hangja, a gumicsizmás

ember, aki elmegy az utcán, nem volt ott a lovakkal kiabáló kocsis, az udvaron az állatoknak enni adó nagymama. Abban a tekintetben ott az ablak mögött mások éltek. Másmilyen emberek, másmilyen házak voltak, másmilyen hangok és másmilyen színek. Mindennap felépült ez a birodalom, ami olyan lett, amilyenben a gyerek élni szeretett. Aztán este, mikor lefeküdt, a szem fedele alatt tovább folyt az építkezés. Soha nem ott folytatta, ahol előző nap abbahagyta. Mindig elölről, újból felhúzott minden házat, minden utcát, újból benépesítette a járdákat, az utakat, végigtalálkozott minden találkozást, végigmondott minden mondatot. Nem a kész világ volt a fontos, hanem ahogy készül. Meg volt győződve, hogy döntés kérdése, hogy milyen világban él, s ő tudta, milyenben akar, s hogy az apja nem azért él ilyen világban, mert kötelező, hanem mert emellett döntött. Úgy öltözködni, mint mások, úgy viselkedni, mint mások, ez az apja választása volt, de itt van előtte ez a rossz példa, ő biztosan nem fogja ezt követni. Mások is megmondták, hogy ő nem ezen az úton fog járni. Egyszer képkeretet készítettek gyakorlatin. Hazavitte, hogy befejezze. Nézte a keretlécet, és akkor gondolt valamit, hogy kéne rá díszeket tenni, szöget tüzesített fel a gázon, és apró mintákat égetett bele. Másnap mentek az asztaloshoz, mondta a gyakorlatitanár, hogy majd ő vág bele üveget. A férfi elvette a kereteket, sorban metszette az üveget bele, az övéhez ért. Ezt te csináltad, kérdezte. Én, mondta a gyerek, megijedt, félt, hogy azt mondja, ezt jól elcseszted, ahogy annyiszor, amikor valamit maga akart csinálni a saját fejéből, amikor például a lányok emlékkönyvébe nem másolt rajzot, hanem maga csinált. Ezt elcsúfítottad, mondták, és beárulták a tanítónéninek, az meg megerősítette, ezt tényleg tönkretetted, majd kivágom ezt a lapot. Vagy amikor kisszéket csinált a műhelyben, az apa odajött, hány napja kínlódsz ezzel, mondta, hogy három, az apa hallgatott, aztán hogy ha ebből kéne megélned, éhen döglenél, mondta, és továbbment, hogy elvégezze a maga munkáját a saját tempójában, amit az egyedüli optimális tempónak tartott, minden annál lassúbbat toporgásnak, az annál gyorsabbat kapkodásnak. Ezt te csináltad, kérdezte a férfi megint, én, mondta a gyerek. A férfi ránézett, te más vagy, mondta, neked más életed lesz. Mért, kérdezte a gyerek. Mert nem csak azt csinálod meg, ami kötelező. A tanár vállon verte. Ezért megérte, nem. Miért, kérdezte a gyerek. Ezért a mondatért. Igen, mondta és elsüllyesztette a táskába a keretet.

Hetek, hónapok és évek teltek el az ablak előtt. A gyerek nem érezte az időt. Ott egy pillanat sem volt unalmas. Mindig történt valami, elég volt csak állni, és nézni az építkezést. Az apa mindig ugyanazt kérdezte az anyától. Meg hogy miért ilyen, ki a vétkes benne, s hogy mennyire más gyereket akart.

Aztán egyszer egy nap az apa odament hozzá. Nem csak messziről nézte, hogy ott ül, mint eddig éveken át, nem csak az anyával üzent, mint valami küldönccel a török pasák az ellenségnek. Figyelj egy kicsit, mondta. A gyerek megriadt, nem akarta elveszíteni a képet. Megőrzöm, mondta, magába zárta az utolsó pillantást, így fordult vissza a konyhába. Nem akarta azt is látni, ami bent van, nem akarta látni az anya szemét, az apa arcát, a konyha párás levegőjét, ami néha még az ablakon is lecsapódott, le kellett törülni, hogy az ablak újra átlátszódjon. Az apa nehezen kezdte el, mert látta, hogy a gyerek tulajdonképpen nem akar hallani felőle semmit. Tudod, mondta, voltak vizsgálatok, megállt, hátha a gyerek megkérdezi, hogy milyen vizsgálatok, de nem kérdezte. Szóval voltak vizsgálatok, és azt mondták, itt is megállt, várt egy kérdést, hogy mit mondtak és kicsodák, de a gyerek nem kérdezett. Azt mondták, folytatta, hogy kórház. A gyerek nem szólt semmit, az apa hozzátette, hogy szóval ez van, kórház. A gyerek állt, nem értette, hogy miről van szó, nem vette észre, hogy az apa már hetek óta jár vizsgálatokra, s hogy gyakran kerül az asztalra egy-egy orvosi papír, nem látta, hogy az anyja mennyire kétségbe van esve, mikor egy újabb hír jön, és milyen lassan kezd el megint bizakodni, hogy ugyan, ez semmi, mint amikor neki gyerekkorában mondta, csak egy bolhacsípés. Az apa magához húzta a gyereket, érezni akarta azt, amit, mikor megszületett, hogy a fiam. A gyerek arca a váll alatt nyomódott az apa testébe, az orra emlékezett erre a szagra, nagyon régről. Nem tudta, hogy utoljára érzi, hogy többé az apának nem lesz ez a szaga, mert mindent áthat a kórház vegyszerszaga és a testből kipárálló gyógyszerszag. Nem tudta, hogy utoljára érzi a gyerekkor szagát, amikor még nem kellett az ablakon át bámulva világokat álmodni, mert a világ ott volt, tényleg ott, ahol épp ő is volt.

A műtét után hazaengedték. Otthon jobbak az esélyei, mondta az orvos, hallotta a gyerek. Nem értette, milyen esélyekről van szó. Gyerek volt, bizonyos lehetőségek az apa kapcsán nem vetődtek fel benne. Az apa már nem volt olyan, amilyen volt, mielőtt… A gyerek nem is tudta, mikor volt az apa olyan, amilyennek jó volt, hogy volt. Nem a kórház, gondolta, már korábban, de nem emlékezett, hogy mikor, mert valójában már évek óta

nem látta, hogy az apa él. Az apa otthon volt, küzdött ezekkel az esélyekkel. A gyerek látta, amikor bement a szobába, hogy néz ki a szobaablakon. Körtefa volt odaültetve, épp arra látott rá. Gondolta, most az apa is látja azt a világot, azt a színpompás várost, ahol ő már évek óta bolyong, ahol olyan barátságosak az emberek, hogy kevés nekik huszonnégy óra, hogy szeressenek. Nézte az apát, nem rezdült, amikor belépett, állt az ajtóban. Nem zavarom azzal, gondolta, hogy megkérdezem, hogy van, mert most pont azt a világot nézi, gondolta, holott épp ellenkezőleg, az apa nem látott semmit, ahogy a keze, a lába, a szája, a tekintete se kapaszkodott már semmibe, az északi fekvésű árnyékos ablak előtt fakón pakolódtak egymásra a körtefaágak.

3.
CSALÁDÁLLÍTÁS

Apa

Amikor megszülettem huszonkilencben, már volt egy lánytestvérem. Az apám örült, hogy fiú lettem. Azt gondolta, majd én viszem tovább a műhelyt. Asztalos volt. Nappal dolgozott, aztán este ivott, mert jól ment a munka. Egy szobában laktunk négyen. Olyan ház volt, hogy hátrafelé nyúlt hosszan, és három család lakott benne, három szobakonyhás lakás, a miénk a középső volt. Szűkösen voltunk. Tízévesen a nagybátyámhoz kerültem egy másik faluba. Vele jó volt. Szeretett. Egyedül élt. Olyan voltam, mintha a fia lettem volna. Amikor hazamentem tőle, otthon rossz volt. Nem tudtam, hogy mitől volt rossz. Talán mert nem volt ott a Gyula bácsi. Ő hiányzott, vagy azért, mert mások ott voltak, az apám például. Hazamentem, és ott volt a nővérem, vele beszélgettem, neki mondtam el, hogy milyen volt a Gyula bácsinál. A nővérem meg mondta, hogy otthon nem történt semmi, hogy az apám csak néha szól, s akkor is leginkább kiabál, az anyám meg hallgat, mert nem akar visszakiabálni. Ez jutott neki, gondolta, ez a férfi, másnak még rosszabb van. Inkább azokra gondolt, mondta a nővérem, akiknek rosszabb van, nem mert azokra, akiknek jobb. Volt földünk, de nem voltunk parasztok. A parasztok mások voltak. Nekem mindegyik rokonom mesterember volt, a nagyapám is. Az olyan volt, hogy a mesteremberek egymás között házasodtak. Így lett az anyám is férje az apámnak, mert a környéken épp az apám volt olyan korú mesterember, aki számításba jöhetett. Anyám öregebb volt apámnál, és akkor, amikor megházasodott, már túlkorosnak számított, el kellett fogadnia az apámat, mert más nem lett volna és akkor nem lettek volna gyerekei. Ez volt az ára.

Az apám azt akarta, hogy tanuljak. Polgáriba jártam Ipolyságra, de a háború miatt abbamaradt. Az-tán csak az volt, hogy semmi nem volt, csak a háború. Az apámat elvitték a frontra. Aztán két évig volt fogságban. Közben a front átment a falun. Az oroszok mindent szétdobáltak, olyanok voltak, mint a parasztok, rendetlenség maradt utánuk. Szétvert hordók,

lebontott tetők. A bélyeggyűjteményem ott hevert szétszórva az udvaron. Mért kellett azt is, nem tudom. Apámtól jött levél, hogy mi van vele, hogy él. Nem tudom, mit gondolt az anyám, hogy jó-e ha, visszajön. Végülis visszajött. Két évet volt táborban, rossz volt neki ott, mi nem mertük mondani, hogy nekünk jobb nélküle, pedig jobb volt. Csend volt. Aztán hazaengedték. Akkor örült, hogy itthon van, örült, hogy van neki felesége meg gyerekei. Ha nem jön a kommonizmus, talán megváltozik, de egy napon jöttek emberek, az alvégből, mert ott voltak inkább olyanok, hogy kommonisták, és azt mondták az apámnak, hogy a műhelye ezek után már nem az övé, hanem a népé. Az apám meg mondta, hogy azt ő vette, nem a nép. Akkor az egyik ember az alvégből szájonvágta az apámat. Megcsordult a vér a szája sarkában, és a népé lett a műhely. Akkor nekem el kellett kezdeni dolgozni, mert nem volt mit ennünk, mert az apám eljárt dolgozni egy szentendrei bútorgyárba, de abból, amit ott keresett, nem hozott haza semmit, mert megitta. Aztán elvittek katonának. Az ávóhoz kerültem. Nem voltam ávós, csak sorkatona. Nem lehetett arról dönteni, hogy hová kerül az ember, oda került, ahová tették. Három év. Három évig voltam, először egy alföldi tanyát kellett őrizni, ahová parasztokat hoztak be. Ott kínozták őket egész éjjel, három hónapig bírtam, és mondtam akkor a felettesemnek, hogy százados elvtárs, nem bírom, helyezzenek máshová, nem bírom hallgatni, hogy üvöltenek az emberek a fájdalomtól. És a százados olyan volt, hogy meghallgatott. Pestre kerültem egy építkezéshez, ahol katonák dolgoztak, az élelmiszer-beszerzéshez, és akkor előléptettek, s mikor letelt a három év, mondták, hogy maradjak, mert a néphadseregnek szüksége van fiatal tisztekre, akik a nép köréből származnak, és én lehetnék ilyen, lenne lakás, biztos fizetés, de mondtam, hogy nem. Nem tudtam elképzelni, hogy tovább maradjak abban a ruhában, amit három éve viseltem. Hazamentem. A menyasszonyom akkor már hozzáment máshoz. Vidéken egy lány nem várhat három évig, mert ha utána mégsem kell annak az embernek, akkor egyedül marad, nem veszi el már senki sem, mert öreg. Én elvettem volna, ha megvár, de nem vehettem el, mert nem várt meg. Aztán volt ez is, meg az is, elmentem Pestre dolgozni építkezésre, ott is voltak lányok, elmentünk este a Kéményseprőbe, este munka után, ott lehetett ismerkedni, meg sétálni a várba, a Margitszigetre, ha már megismerkedtünk. De olyanok voltak, akiket nem akar egy férfi elvenni. Hazamentem hétvégén, és ott találtam valakit. Az jó lesz, gondoltam, és neki is jó voltam. Persze a szülei parasztok voltak. Az apámnak ez a lány nem számított. Egy parasztot

feleségül venni, inkább gyűlölje valaki egy életen át a feleségét, de paraszt az ne legyen, azok közül egy iparos nem választ, de én választottam. Egy évig éltünk az apáméknál, az első lakás megürült, és ott, de tovább nem lehetett bírni, a feleségemet cselédnek tartották, neki kellett mindent csinálni, főzni, mosni, az állatokat rendben tartani, és ha felszabadult ideje, akkor még a földek. Hát ezt nem, meg a hülye öreget elviselni, aki részegen káromkodott meg szidta a világot, hogy neki elvették a műhelyét. Egy napon fogtam a feleségemet, és átmentünk az ő szüleihez, hogy mi lenne, ha ideköltöznénk, mert ott már nem bírunk lenni, építeni meg miből. A feleségem apja azt mondta, hogy gyertek, elférünk, meg majd építünk hozzá, ha kevés. Akkor odamentem, és megmondtam az apámnak, hogy nem fogja az unokáját látni, ha lesz, és nem fog vele a gyereke többet egy szót se váltani. Akkor elkezdtem fuvarozni, mert eljöttem Pestről, nem volt ott jó, meg a gyomrom is kikészült az összevissza evéstől. Vettem két lovat, és azzal. Nagyon jól ment. Nehéz volt a parasztok között, mert olyan volt, hogy minden összevissza, nem úgy, ahogyan megszoktam az apám vagy a Gyula bácsi műhelyében, hogy ott minden rendben volt, a parasztoknál semmi nem ott volt, ahol lenni kellett. De az öreg segített, és a fuvarozás attól is ment jól, hogy ott volt és rakodott. Elfogadta azt, amit mondok, nem olyan volt, mint az anyósom, annak jobb volt nem mondani semmit, inkább hallgattam, ha valami nem úgy volt, ahogy lenni akartam. Aztán jöttek egy nap, a gyerek már megszületett, hogy jobb lenne a közösbe menni, hogy téesz, én meg mondtam, hogy nekem ez így jó, ők meg mondták, hogy ez a lehetőség nekem nincs, mert alá kell írni a belépést, és akkor másnap elvitték a lovakat meg a földeket is elvették. Amink volt már, nem volt. A téeszbe kellett dolgozni, munkaegységért, ami mindig kevés volt, alig lehetett megélni, mindig többet dolgoztunk, de nem látszott, mert valahogy a fizetség ennek arányában csökkent. Akkor mondtam, hogy én elkezdek tanulni, és elkezdtem megszerezni a papírokat, hogy ne kelljen a raktárban zsákokat pakolni, hanem hogy valami más legyen belőlem, mert én akartam, hogy más legyen. És lett is, mert először ágazatvezető lettem, aztán elnökhelyettes. Akkor már mindenkinek jobban ment, mert volt háztáji föld, és az is hozott valamit, meg nem tudott a mezőgazdaság annyit termelni, hogy az oroszok jól tudjanak végre lakni. Minden kellett, mindenre volt vásárló. Olyan lett a falu, hogy a cigányok is jobban éltek, mint a háború előtt a kulákok. Mindenki épített új házat. Mondták is mások, hogy mért nem. Mondom, nekem jó abban, amiben vagyok, már mindent

lebetonoztam, meg építettem hozzá két új szobát, meg egy új konyhát, az öregek kimentek a nyárikonyhába, olyan volt, mintha az egész az enyém lett volna, persze tudom, hogy nem volt az enyém, de én nem mertem egy építkezésbe belevágni, féltem változtatni, meg hogy az idő majd arra megy, hogy építkezés, és nem tudom azt megcsinálni, amit meg kell. Én megszoktam, azt, hogy így van, azt is megszoktam benne, ami nem volt jó. A testvérem férje persze mondta, hogy ő nem maradna a parasztok között, és úgy nézett a feleségemre, mint akivel egy napot sem lehetne együtt tölteni, mert ő azok közül való volt, akik közé visszakerülni maga a teljes tönkremenetel volt. Hogy az én gyerekemből semmi nem lesz, mondta, vagy csak azt éreztette, és az övéiből meg bármi, de nem lett az övéiből semmi, mert ottragadtak a faluban, épp azok lettek, amik az apja meg az anyja volt, vagy még annyik sem, nem mentek tovább, hogy tanuljanak, mint az én gyerekem. Mert én nem akartam, hogy a gyerek itt maradjon, minek, ezt már ne csinálja, amit a szülei csináltak. Mert én is megküzdöttem, hogy jobb legyen, egész életemben csak azért dolgoztam, hogy jobb legyen, és jobb is lett. Menjen el, ahogyan elment másnak is a gyereke, most én is csinálhattam azt, amit az orvos csinált, hogy taníttatom a gyerekemet. Szerettem volna látni, hogy mi lesz belőle, jó lett volna azt mondani neki, hogy de jó, hogy ez lett belőled. De nem láthattam meg. A gyomrommal kerültem kórházba, hogy kell ez a műtét, mert egy daganat, nem rosszindulatú, azzal semmi gond. Amikor vizsgáltak, akkor derült ki, hogy a veséim, hogy azok nem működnek, vagy alig, hogy talán ki sem bírják a műtétet. Mi volt, kérdezték, hogy gyerekkoromban volt-e valami. Nem tudtam, hogy volt-e, az anyám meg nem emlékezett, nem emlékezett arra, hogy megfázott volna a gyerek, mert az ura üvöltözött vele, és arra figyelt, nem láthatta, hogy lecsúszik a kicsiről a takaró, és kijön a dereka a rosszulfűtött szobában. Az anyám akkor sírt, mert rossz volt megtudni, hogy ez van velem, s úgy érezte, neki is része van ebben, az apám miatt, aki tönkretette az életét. Hányszor kellett neki hálóingben átszaladnia a fiához, hogy alhasson ott, mert az öreg kihajította a házból, hányszor. De most nem ez fájt, hogy ez volt, mert ez már volt, az ura már régen halott volt, és ő rendesen elgyászolta, ahogyan kell, nem engedte, hogy örüljön annak, hogy meghalt, de hogy az a férfi tulajdonképpen áttételesen, de a gyereke gyilkosa lesz, arra nem számított, s hogy ő mért arra figyelt, amit a férfi mondott akkor, mért nem a gyerekre, s hogy valahogy ebben, ami lett, ő is

vétkes. Én mondtam neki, hogy nem, de azzal, hogy meghaltam, mégis azt mondtam utoljára, hogy igen.

Nagymama

Ezerkilencszáztizenötben születtem. Háború volt. Anyám alig tudott szoptatni, nem volt teje, azt mondták utána, meg hogy amikor terhes volt, nem tudott enni rendesen, mert nem volt mit enni. Babot, mindig babot ettünk, amikor megszülettem, akkor is babot ettünk. Negyedik gyerek voltam, volt három nagyobb, két lány és egy fiú, a Jancsi. A Jancsi tizenhétben lett tizennyolc éves. Alighogy annyi lett, már be is hívták katonának, mert kellett a katona a fronton. Emlékszem rá, mennyit játszott velem, vagy az apám mesélte, hogy játszott, nem tudom, nem tudom már szétválasztani, hogy mi az, amire emlékezek, és mi az, amit csak elmondtak, hogy úgy volt. Nem tudom, mi volt, amikor az a levél jött, hogy hősi halált halt. Hogy akkor mi volt. Tudom, hogy az rossz hír kellett legyen, de hogy mit csinált az apám, nem tudom, hogy az anyám mit csinált, azt sem, akkor megint terhes volt, s megszületett az öcsém, a kisebbik, mert közben már volt egy, aki megszületett. Aztán öten éheztünk, öten, csak arra emlékszem, hogy mindig éhesek vagyunk. S hogy azt mondja az apánk, hogy ti mindig éhesek vagytok, ti soha nem tudtok jóllakni, de hogy lakhattunk volna jól, ha nem volt miből. Akkor aztán vége lett a háborúnak, az jó volt, bár mi már eltemettünk egy katonát, vagy nem is mi, hanem valakik eltemették az olasz fronton, de azt írták, hogy hősként fogják gondozni a sírját. Jobb lett volna, ha nem lesz hős, ha hazajön, az lett volna a jó, de nem jött. Lehet, akkor minden másmilyen lett volna, vagy nem, nem tudom, semmi nem úgy történt, ahogy szerettük volna, hogy történjen. Ki akarja a gyerekét elengedni, hogy meghaljon, de nem lehetett nem menni. Aztán jött, hogy először az egyik nővérem, aztán a másik is meghalt. Jött az a betegség, és meghaltak. Terka, először ő. Egyszer olvastam, anyám imakönyvébe volt írva, hogy Terka született január tizedikén, meghalt január tizenkettedikén. De a Terka nem halt meg, mondom neki, az egy másik Terka volt, mondja, az meghalt, utána ez is meghalt, aztán meghalt a Böske is, tizenhat éves volt. Az apám oltóember volt, minden gyümölcsfát ő oltott a faluban, meg ő imádkozta el a halottakat is. Mindig ott volt a két ezüstgyertyatartó a konyhaablakban, azt

vitte magával, odatette a halott fejéhez, aztán mondta az imákat egy nagy fekete, kézzel írt könyvből, már nincsen meg, az öregasszonyok meg mondták utána. Fekete öregasszonyok, amilyen én is lettem, pedig azt hittem akkor, én soha nem leszek olyan, meg gondoltam, a Terkának is jobb, hogy meghalt, hogy nem lett olyan, amilyenek azok voltak, akik elsiratták.

Hárman maradtunk, a kicsik. Nem tudom, mért lettünk ennyivel később, hogy mi volt az apámmal és az anyámmal, hogy mért maradt ki az a sok-sok év, s mért lettünk utána mégis mi hárman. Tíz voltam, amikor az anyám Balassagyarmatra került a kórházba. Kizáródott a sérve, mire felnyitották, már nem élt. Csak annyi pénz volt, hogy odavigyék, haza már nem tudták hozatni, ott temették el, az apám ment el a temetésre, minket nem vittek, nem is mondta, hogy mi van, mert akkor már csak nagyon ritkán beszélt. Ezt pont nem mondta, hogy mi van édesanyával, csak onnét tudtuk, hogy meghalt, hogy nem volt többet. Nekem kellett csinálni a főzést meg mindent, nekem kellett figyelni a testvéreimre, az apánk dolgozott. Lett neki pénze, meg kevesebb gyereket is kellett neki eltartani, mint korábban, és anyánkra se kellett költeni. Aztán férjhez mentem, nem számítottam csúnyának, de a sokminden miatt, hogy ennyi baj történt, meg még így is vagyunk hárman örökösök arra a kicsire, ami volt: nem válogathattam. Jött az uram, és ő lett. El kell fogadni azt, amit az élet hoz, nem lehet olyan, hogy válogatunk. Nem volt rossz ember, csak semmije nem volt neki. Odaköltöztünk, ahol laktak, egy szobába laktunk négyen, aztán, amikor meglett a lyánka, akkor öten. Egy gyereket akartam csak, egyet, de az ne haljon meg, olyat. Arra az egyre nagyon fogok vigyázni, gondoltam, és vigyáztam is rá, meg ha csak egyedül van, akkor csak egyedül örököl, talán egynek jobb lesz az élete, mint kettőnek, egyet akartam, akinek jobb lesz, nem kettőt, akiknek rossz. Aztán jött, hogy az uramat elkezdték behívni, először csak pár hétre, hogy képezze ki az újoncokat, mert ő olyan volt, hogy képzett katona. Mondta, hogy őneki haza kell mennie, mert neki gyereke van, meg földje, azt meg kell művelni, haza is engedték, de aztán jött a háború, és nem. Az elején volt benne szép, mert benne volt abban, akik bevonultak a Felvidékre, és én is ott voltam, mert átmentünk az Ipolyon, hogy megnézzük, hogy a mieink hogyan mennek végig Szakálos meg Kiskeszi főutcáján, az nagyon szép volt, virágok, mindenütt, mintha az egész Felvidék egy nagy virágvasárnapi processzió lett volna. Az szép volt, aztán továbbvitték, elvitték az orosz frontra, és onnét csak a levelek, hogy

életben van még, de nem lehetett tudni, hogy életben van-e, mert sokszor a levél akkor jött meg, amikor már meghalt valaki. Volt ilyen a faluban, hogy az egyik asszony felolvasta a gyerekeinek, hogy mit ír az apjuk a háborúból, és a gyerekek annyira örültek, hogy ilyen jól van az apjuk, holott már napok óta halott volt, s másnap meg is jött az értesítés, hogy ez az apa halott. Egyedül voltam, ahogyan annyiszor az életemben. Aztán egyszer jött a hír, hogy elfogták és táborba vitték, onnan írt, nem tudtam, hogy visszajön-e vagy otthal, mint annyian, aztán a front jött, először a németek, aztán amikor ők kivonultak, jöttek az oroszok, és beköltöztek a házunkba, én meg eldugtam a lyánkát, mert féltettem, de nem bántottak, mondják, hogy vannak, akiket bántottak. Akik először jöttek, olyan fáradtak voltak, csak ledőltek a földre, és aludtak, aztán ettek valamit és mentek tovább, a Garamnál volt valami, odamentek meghalni. Hozták is a hullákat vissza a faluba is, és ott lettek elföldelve hatalmas gödrökben, és akkor gondoltam, hogy az én bátyám is így hever egy gödörben valahol az olaszoknál, nem úgy, ahogyan egy hős, csak úgy, mint egy állat, amit elkaparnak, hogy ne büdösítsen.

A testvéreim is ott voltak Oroszországban, a kisebbik az kommonista lett, mert megtanult gyorsan oroszul, nagyon okos gyerek volt, gyorsan tanult, és oroszul megtanították neki a kommonizmust. Amikor hazajött, akkor már csak azt mondta mindig, hogy téesz, meg kolhoz, meg kommonista párt, mert az a jövő, és nem lesznek gazdagok. Mert egyforma lesz mindenki, mondta, de én ezt nem hittem el, mert olyat nem lehet elképzelni, meg az sem volt jó, hogy elkezdték elvenni a földeket, meg megverni azokat, akik nem őket, meg a kommonizmust akarták. Már kommonizmus volt, amikor hazajött a nagyobbik bátyám, nagyon beteg volt, és még mondta is a feleségének, hogy úgy enne valami hazait, és evett, de az az étel már nem tudott használni, alig egy hét múlva meghalt. Ketten maradtunk. Az uram csak később jött meg, a lyánka már felnőtt, mire lett neki újra apja. Elkezdtük, hogy akkor együtt, hogy megpróbálunk valamire jutni, és mentek is a dolgok, aztán a lyánka fölnőtt és házasodnia kellett, olyan választotta, akinek nem szívesen adtuk, mert nem volt jó híre. De neki ő kellett, hát legyen, aztán ők odaköltöztek a vőm apjához, de a vőm nem bírta ki az apjával, mert az apja ivott, meg örökké csak kiabált, és egy napon átjöttek, hogy akkor ők itt próbálnák meg. Jól van, mondta az uram, és este mi meg átbeszéltük, hogy innéttől akkor a vőnk mondja meg, hogy mi legyen, hogy akkor ezt el kell fogadni. Elfogadtuk, de nem lehet ilyet

mindig megtartani. Jött a téeszesítés, és be kellett lépni, akkor be is léptünk, és mindenünket elvitték, nem maradt, csak tyúk az udvarban. Olyan szegények voltunk, hogy enni alig volt, pedig már meglett a gyerek. A gyerekért érdemes volt, azért érdemes volt elviselni, hogy olyan apja van, amilyen van, mert nem hallgatott soha senkire, csak azt csinálta, amit kitalált, nem kérdezte meg, hogy szerintünk az jó-e. Az uram persze mindent elfogadott, mert ő öreg lett, a vőnk meg fiatal volt, és tényleg annyit dolgozott, hogy alig lehetett bírni a tempót mellette, de ha szóltunk valamit, akkor megharagudott és nem beszélt két napig sem. Mi meg rettegtünk, hogy mit hallgat, mit nem mond el nekünk, aztán egyszercsak megszólalt. És nem beszélt arról, hogy mért hallgatott. Nehéz volt vele. Nagyon nehéz. Ha nem betegszik meg, a sírba kötünk ki, az biztos, mert olyan feszültség volt mellette, hogy azt nem lehetett volna egy életen keresztül bírni. De végül megbetegedett, és akkor kicsit másmilyen lett, meg az ember egy beteget jobban el tud fogadni, hogy olyan, amilyent nem szeret. Aztán volt beteg néhány évig, és meghalt, a gyerek meg elment, a gyerek elment tőlünk, megint úgy lettünk, mint régen, az uram, a lyánka meg én. Ő akarta, hogy elmenjen, mert neki sem volt itt jó, azt akarta, hogy a gyerek ne maradjon itt, mert ő is elindult, hogy majd elmegy innét, de nem tudott, itt maradt, csak a gyereknek mondta, hogy folytassa az utat, amit ő elkezdett, az meg folytatta, s most ott él, ahol nem látjuk, olyan messze van, amilyen messze csak lehet, és nem tudjuk, most mit csinál. Jó így, ahogy van. A gyerek hiányzik azért, de csak ritkán jön, nem otthon neki már az, ahol korábban otthon volt.

Nagyapa

Nem emlékszem semmire a gyerekkoromból. Olyan, mintha nem is lett volna. Tizenkettőben születtem, volt már akkor két nővérem. Azok vigyáztak rám. Az apámat nem vitték el a háborúba, azt mondták, túlkoros volt, az öccsét vitték, arra emlékszem, hogy ő egyszer jött, hogy akkor most búcsúzik, mondta az apám, hogy gyere vissza, mert kellesz, még gyereked sincs, ki örökli a földedet, ha nem lesz ki. Nem fogok kihalni, ne félj, nem olyan vagyok, nekem semmi nem árt, mondta. Mesélték sokszor később, hogy ezt mondta, de nem jött vissza, ottmaradt valahol, senki nem tudja, hol, nem látta senki a sírját, ha egyáltalán van neki. Nem mi döntünk arról,

hogy mi lesz velünk. Az apám is ezt mondta mindig, nekünk az jár, ami jut. S azt is csak akkor kapjuk meg, ha eleget dolgozunk, arra emlékszem először, hogy megyünk lóval kapálni, és én vezetem a lovat, megyünk a földön le és föl, és a ló csak jön mellettem, nem ad hangot sem, csak az istrángot rázza meg néha. Ilyenkor féltem, hogy nem lesz-e baj, hogy nem ered-e neki a határnak, magával rántva a kapát meg engem is, mert elege lesz abból, amit csinálni kell. Aztán nyáron vittem az ennivalót, amikor arattak, arra is emlékszem, hogy tűzött a nap, mentem ki a földekre a kassal a hátamon, nagyobb volt a kas, mint amekkora én, és hallottam, ahogy zenélt a határ, mert az emberek megálltak, és megfenték a kaszát, és az úgy csengett, mintha egy nagy hangszer lett volna a határ, mint a templomban az orgona. Iskola is volt később, de csak annyi, amennyit a munka mellett lehetett, írni meg olvasni megtanultam. Olvastam egy könyvet nemrégen, egy férfi jól elverte a feleségét, az volt benne, én soha ilyet nem csinálnék, nem vagyok olyan, de azért nevettem rajta. Nekem is lett feleségem, olyan lett, hogy jó feje volt, mindent átszámolt, mindenre figyelt, meg szült egy gyereket, vagyis egy lányt. Egyet akartunk, minek osztani az örökséget, eddig mindig darabolódott, nem is tudott egy gyerek se menni vele semmire. Nagyon szerettem ezt a lyánkát. Rossz volt, amikor katonának kellett menni. Ott voltam Ipolyságon, a feleségem azért eljött néha, kivettünk egy szobát, jobb volt, mint otthon, mert otthon csak a padláson lehetett nyáron, télen meg majdnem sehol. Akarták, hogy menjek ki a frontra, de mindig sikerült megúszni, mondtam, hogy gyerek, most meg aratás van, most meg szántani, de a végén csak kellett menni, mert akkor már mindenkinek kellett.

A tízparancsolat, az fontos volt, arra mindig figyeltem. A háborúban is. Azt mondta a hadapródparancsnok, nagyon rendes ember volt, és engem külön szeretett, hogy vegyünk be valamit, amitől nem akarjuk a nőket, mert az nagyon rossz lenne, ha akarnánk, és nem kapjuk meg, s az is rossz lenne, ha megkapjuk, és olyanok leszünk, amilyenek nem akarnánk lenni. Bevettük, és a nőket nem akartuk. Az oroszok csak jöttek, mindig támadtak. Ha az elsők elhasaltak, jöttek mögülük másodikok, és harmadikok, végül már nem volt lőszer és vissza kellett vonulni, át az ukránokon, aztán itthon voltunk, egészen hazáig vonultunk vissza. Innét én nem megyek tovább, mondtam a hadapródnak, alig pár falura lakok innét, akkor szökj haza, mondta a hadapród. Megpróbálom, mondtam, de mire elszöktem volna, az oroszok bekerítettek, hogy adjuk meg magunkat, és mi megadtuk.

Voronyezsbe kerültünk, nagyon hideg volt, az már az Urál volt, vagy Szibéria, soha nem néztem meg később, hogy hol. Vittek oda marhavagonokkal, nem adtak enni, a halottakat ott hagyták velünk a vagonban, egy ember, Romániában álltunk, adott be vizet, mert kértük, hogy adjon, annyira szomjasak voltunk, aztán a víz után az oroszok az embert is belökték. Máshol nem mertünk kérni, madzagon leeresztettük a csajkát, és próbáltuk a vonat alól felmeríteni a koszos havat. Voronyezsben elszedték a ruhánkat, tisztasági okokból, és mi ott dideregtünk a fűtetlen barakkokban, már aki didergett, és nem halt meg didergés közben. Munka volt két évig. Tudtuk, ki fog meghalni, ki a következő. Aki már nem törődött magával, az lesz a halott. Először csak a rosszkedv, hogy nem szól senkihez, aztán hogy a kenyerét is cigarettára cseréli, és utána már nem mosakodott, és meghalt. A többi a halottak kenyerén élte túl. Rossz volt ebbe belegondolni, hogy mások halála segített sokakat az élethez. Engem is. Négy év után kerültem haza. Az utolsók között, mert megbetegedtem, és kórházba vittek, amikor az előzőeket elengedték.

Olyan volt hazaérni, hogy nem az volt, amire gondoltam. Annyiszor elképzeltem, hogy nem úgy történt, ahogy elképzeltem. Mindenki másmilyen lett, a gyerek nagy lett, a szülők öregek, a feleségem meg kimerült. Kellett pár nap, hogy érezzem azt, hogy mi a jó, hogy itthon. Hosszú idő volt, hogy nem voltam itthon, és senki nem tudta, milyen volt ottlenni, benne abban a rendben, ami ott volt, s hogy tulajdonképpen kijönni onnét nem csak öröm volt. Hiába is meséltem volna el, csak azt mondtam, hogy a legfontosabb, hogy éljen az ember. Később, akkor már téeszidők voltak, mondták az irodán, hogy lesz egy jutalomutazás, mert annyira jó ez a szövetkezet, mehetünk ingyen Oroszországba, és hogy rám is gondoltak. Én már voltam, mondtam, én oda magamtól nem, legfeljebb ha visznek, de akkor is csak úgy, ha már halott leszek.

Akkor elkezdtünk gazdálkodni, volt földosztás, és nekünk is jutott, úgy nézett ki, hogy csak dolgozni kell, és akkor lesz minden, de aztán jött a kommonizmus, és mindenünket elvettek, elvették a termést, a disznókat, nem maradt semmi. Nem is tudom, hány év volt, hogy annyit is alig tudtunk eldugni, amit megettünk. Utána jobb lett. A forradalom után jobb lett. Nem az lett, amit a szabadeurópa mondott, hogy tartsatok ki, magyar testvéreim, jövünk és megsegítünk, majd mellétek állunk, nem jött Amerikából senki, csak az oroszok, de mégis más lett, a lyánkát férjhez tudtam adni. Először a vőm apjához költöztek. Nem volt nekik ott jó, hát nem lehet az embernek

mindenhol jó, idejöttek, és nekünk jó volt, hogy idejöttek, mert akkor minden jobban kezdett menni, vettünk két lovat, azzal fuvaroztunk, egészen Esztergomig eljártunk, jó volt ott, a Csülkös kocsmában megálltunk, aztán ittunk, mert sikerült az a nap, volt mire. A vőm rendes ember volt. Többet akart, nem akarta, hogy csak annyi legyen, amennyi volt, annál többet akart, és dolgozni tudott. Amikor aztán jött, hogy téeszesítés, hát aláírt, utána meg én is aláírtam, nem volt más megoldás, alá kellett. Meg meglett a gyerek is, nem lehetett akármit csinálni, hogy elhurcoljanak és összeverjenek, mert azt csinálták azzal, aki nem írt alá, annyira, hogy dolgozni se tudjon az ember, vagy meghaljon. A végén jó is lett a téesz, hiába mondta mindenki, hogy a másében dolgozunk meg béresek lettünk. Jó lett. Nem volt olyan, mint régen, hogy orvos se volt. Orvos lett ingyen, meg iskola rendesen ingyen, meg lett villany a házakban, meg mindig volt enni rendesen, nem volt már olyan, hogy éhezek, aki éhezett, az meg is érdemelte. Amit a vőm akart, az jó volt. Nem tudom, hogy fürdőszobát minek akart, soha nem volt olyan, de akarta, hát legyen, de a járda az jó volt, hogy nem kellett sárban menni a vécére, az jó volt, meg a tévé is olyan volt, hogy mindenki azt mondta, hogy pénzpazarlás, de később jó volt, meg lett mindenkinek. Énnekem az tetszett, amit akart, este tanult, hogy meglegyenek a papírjai, hogy jobb munkája legyen, és lett is neki. Sajnáltam, amikor megbetegedett, mert én szerettem, mit nem szerettem volna benne, hogy olyan volt, hogy ha nem találta ki az ember, hogy mit akar, akkor mérges volt, ha valamit nem tettem a kezébe, akkor kiabált, hát ilyen volt, másképp nem tudott volna ennyit csinálni, meg a gyereket szerette, és a lányomat is szerette. Nem ivott, mint a többi, hogy részeg meg kocsma, olyat nem csinált. Volt valami furcsa benne, hogy olyan volt, hogy nem szólt, aztán máskor meg olyan, hogy mindenen nevetett, aztán később inkább csak olyan, hogy hallgatott. Nem kellett volna ilyen korán meghalnia, nem tudta meg végül, hogy a gyerek továbbment azon az uton, amin ő akarta, hogy menjen, csak azt látta, hogy elindult, de az az indulás neki nem annyira tetszett, mert a gyerek nem lett jótanuló a budapesti iskolában, ő csak azt látta, hogy elindult, és nem fog továbbmenni, így halt meg, hogy ezt az elakadást tudta csak, pedig a gyerek továbbment, annyira tovább, hogy nem is látszik, hogyan él, olyan messze van, amikor hazajön, már csak azt tudja mondani, hogy édesanyám, meg nagyapa, az apjához nem tud szólni, már akkor sem tudott szólni, amikor élt, mert mit mondhat egy gyerek egy olyan apának, aki saját sorsát látja elbukni benne. Semmit. Már akkor hallgattak, amikor élt.

Azt tudta mondani, hogy nagyapa. Amikor a szomszédban még gyerek volt a gyerek, és mondta az ember, aki ott lakott, szemben velünk, hogy nekem ez a nyugalom, hogy ülök itt, és iszok egy pohár bort. Ez az élet. Akkor én mondtam neki, hogy nekem az, amikor azt mondja a gyerek, hogy nagyapa. Ezért volt érdemes ittlenni, ezt az egészet végigcsinálni, később a fájásokat a gyomorban, amit az injekciók sem csillapították. Csak az volt rossz, a fájdalom, amúgy nem panaszkodhatok semmire. Az embernek nem jár semmi, minden ajándék, amit kap az élettől. A háború is ajándék volt, a fogság is, az volt benne az ajándék, hogy túléltem, és újra tudtam élni, de már nem olyan emberként, mint aki korábban volt, hanem olyan emberként, aki képes volt túlélni, és elkezdeni újra azt, hogy élet.

Anya

Egyedül voltam. Nem volt testvérem. Ott lakott még a nagymama meg a nagyapa. A szomszédban az unokatestvérem, olyan volt, mintha testvérem volna. Egyszerre születtünk. Édesanyám olyan volt, hogy nem simogatott meg dédelgetett. Azt mondta, meg kell tanulni, hogy milyen az, hogy itt élni egy ilyen faluban. Hogy dolgozni kell, és az a legfontosabb. Az édesapám inkább volt olyan, hogy kedves. De aztán elvitték katonának, és amikor hazaengedték, nem volt ideje, hogy velem legyen, aztán elvitték végleg, és nem volt éveken át, írt levelet, hogy mennyire fáj neki, hogy nincs otthon, amikor nyolcéves lettem, meg amikor kilenc, meg amikor tíz. Egészen tizennégyig írta mindig, mert amikor tizennégy lettem, akkor már megjött, de akkor már nem voltam kislány. Gondoltam is, amikor volt ez a kárpótlás kilencvenben, hogy nekem meg írnom kéne, hogy kárpótoljanak azért, mert nem volt apám. Hogy ne csak olyanért fizessenek, hogy elvették a vagyonát. De hogyan is tudná megérteni az, hogy milyen, ha az embernek nincsen apja, amikor neki meg van, hogy ott vártunk a postán minden reggel, hogy jön-e levél, s ha jön, abban az van, hogy él, vagy az, hogy meghalt, s ha nem jön, akkor az azért van, mert délután jön majd egy távirat, hogy hősi halált halt, mint ahogy jött másoknak, de nekünk nem. Háború volt, de már nemcsak Oroszországban, hanem nálunk is. Bombázták a falut, azt mondta valaki, hogy véletlenül, mert a németeket akarták, pedig a németek már akkor nem voltak ott, akkor nem volt ott senki, az oroszok csak másnap jöttek. Elástunk mindent, ami értékes volt, a

ruhákat, a favágatónál, ott fedél volt fölötte, aztán jöttek az oroszok, és odakötötték a lovakat, hogy fedél legyen fölöttük. Az öregapám kiabált velük, hogy ne kössék oda, akkor az orosz meg elővette a pisztolyát, hogy fogja már be, mert annyira kiabált és nem lehetett érteni, hogy miért, ők nem tudták, hogy a lóhúgy mind eláztatja majd a ruháinkat. Én nevettem, amikor pisáltak a lovak, hogy ez mind megy arra a sok-sok szoknyára, és mi lesz belőle. Kaptam egy pofont az öregapámtól.

Bent laktak nálunk a szobában, mert nálunk a szoba tiszta volt. Volt közöttük egy hadnagy is, fiatal volt, és mondta nekem, mert tudott magyarul, hogy Mariskám, ha vége lesz a háborúnak, eljövök érted, és elviszlek Moszkvába. A háborúnak vége lett, én vártam, de nem jött. Biztosan meghalt, mert eljött volna értem, ha nem hal meg. Aztán megjött édesapám. Nem ismertem meg, nem olyan volt, mint aki elment, meg mint az, akit elképzeltem a levelekből, mert azt írta, hogy van nekik enni, nem sok, de nem éheznek, azt írta, de aki visszajött, az csont volt, meg aszott bőr, nem hasonlított arra, aki az édesapám volt. Akkor már elvégeztem a nyolcadikot is, mert akkor nyolc osztály volt, nem úgy, mint régen, hogy hat, és akartam menni, hogy majd tanulok Vácon ápolónőnek vagy védőnőnek, de azt mondta az édesanyám, hogy nem, aki elmegy, az mind kurva lesz, és tényleg volt, hogy elmentek a lányok tanulni, és terhesen jöttek haza, s azt sem lehetett tudni, kitől van a gyerek, és senki nem vette el őket feleségül, mert azt gondolták róluk, hogy rosszak, egyedül nevelték a gyereket, s csak néha vetődött a házukba valaki, az is csak rövid ideig, de én nem ilyen lettem volna, mert én más vagyok. De az édesanyám nem akarta, őneki is jó volt, hogy itt, pedig mennyire akarta a Veszelák tanító, hogy tanuljon, de az apja azt mondta, mert az anyja már nem élt, hogy miből. Olyan volt az apja, hogy akkor mindenkit eltemetett és nem volt épp miből, amikor meg lett, akkor meg már késő lett, mert a lánya már feleség volt meg egy gyerek anyja. Késő lett, amikor lett neki, mert lett neki, emlékszem, amikor kicsi voltam, én hordtam neki a tejet. Hideg volt, mert télen is kellett, és mondták otthon, hogy amikor az öregapámhoz megyek, mondjam azt, hogy mennyire fázok, hogy nagyon hideg van, nagyapa, és én nagyon fázok, hátha vesz nekem télikabátot, mert neki volt annyi pénze, hogy télikabát, de nem vett, mert nem értette, hogy mit jelent az, hogy mennyire fázok, azt hitte, azt jelenti, hogy le kell ültetni a sparhelt mellé, hogy átmelegedjek, pedig nem azt jelentette.

Nem lett belőlem védőnő, és így lettem tizennyolc, és akkor kellett már, hogy felnőtt vagyok, nem maradhatok a szüleim nyakán, és nemsokára jött egy fiatal férfi, épp leszerelt a katonáktól. Pesten dolgozott építkezésen, mondta nekem az édesanyám, hogy ez nem olyan, ezzel baj lesz, mert ki tudja, mit csinál ez Pesten, meg hallani róla, hogy miket, de nekem tetszett, és ő is úgy volt, hogy már elég volt neki, hogy cigányélet, és összeházasodtunk. Először az volt, hogy ott kezdtünk lakni, ahol az apjáék, de azok olyanok voltak, hogy engem csak cselédnek tartottak, hogy én főzzek mindenkire, meg mossak, és én mondtam az uramnak, hogy ez nem lesz így jó, ő meg még azt sem bírta, hogy az apja ivott, meg mindig valami baja volt, azért, mert ivott vagy azért ivott, mert baja volt, nem lehet tudni, azt hajtogatta, hogy a kommonisták elvették mindenét, mármint a műhelyt, és onnéttól csak a baj van, csak a rossz van, és hogy ez megtörténhetett, abban mindenki hibás, a felesége legfőképp. Mert a felesége, azt mondta, mindig azt akarta, hogy neki rossz legyen, és megverte. Akkor az uram lefogta, és verekedtek, de az nem rendes dolog, hogy egy gyerek verekszik az apjával, és akkor átmentünk az én szüleimhez, hogy ott fogunk lakni, ha lakhatunk, és azok örültek, mert azt gondolták, hogy lesz nekik itt segítség a munkában, meg lesz nekik majd az udvarba megint olyan, hogy gyerek, mert az édesapám nem tudta, hogy milyen az, hogy ott nő föl egy gyerek, mert ő csak azt tudta akkor, amikor én kislány voltam, hogy háború, és nem szabad meghalni. Aztán végül ők lettek a segítségek abban, amit az uram akart, mert így beszélték meg, nem mertek szólni, ha valamit nem úgy akartak, csak az édesanyám mondta, hogy mi a rossz, amikor nem volt ott más, csak én, de én mondtam neki, hogy nekem ne mondja, mert nekem azt kell csinálni, amit az uram akar. Rengeteget dolgoztunk, megszületett a gyerek is, meg elkezdődött a téesz, mindenünk elveszett, és csak a két kezünk maradt, hogy azzal. Az uram meg tudott azzal, meg mondta, hogy ez nyolc kéz, s ha a gyerek kicsit nagyobb lesz, akkor tíz. Hogy tíz kézzel nem lehet elveszni a világban. És nem is vesztünk el. A gyerek is dolgozott, az uram meg tanult, és lett belőle vezető a téeszben, és jobb lett a fizetése, és mindenünk megvolt, ami kellett, csak az a betegség nem kellett volna, amit megkapott, hogy évekig csak az, hogy meg fog halni, és egyszer meg is halt. A gyerek meg elkerült, hogy majd városon, mert jó volt az iskolában, s az apja is azt akarta, hogy legyen belőle más, hogy ő azért csinált mindent, hogy neki más legyen, és más is lett. Elment. Először az volt, hogy nem látszott, hogy lesz belőle valami, mert nem ment a tanulás,

az apja úgy is halt meg, hogy azt mondta, majd a gyerek visszajön, mert mégsem képes arra, amire azt hitte, hogy képes lesz. De aztán csak lett belőle valaki, és csak el tudott helyezkedni és nem jött vissza. Csak ritkán jön, mert ő már odavalósi lett, nem érti, hogy mi van velünk, ha telefonon beszélünk, nem azt kérdezi már, hogy mi van otthon, hanem azt kérdezi, mi van nálunk, neki itt már nem otthon, és ritkán tud csak jönni, mert olyan a munkája, hogy sokszor hétvégén is, ha meg nem, akkor ki kell pihenni az egész hetet, és neki az nem pihenés, hogy hazajön és dolgozik, mert nincs férfi a háznál, és dolgozni kell mindig valamit. Egyedül maradtam. Rossz egyedül, de nem tudom, hogy ő például érti-e, hogy milyen, amikor egyedül van az ember, hogy jön, és akkor kikísérem az utcaajtóhoz, és beül a kocsiba, lehúzza az ablakot, és mond még valamit, hogy csókolom, édesanyám, hogy ő akkor érzi-e, hogy nekem mennyire fáj, hogy látja-e azt az utat, amit befelé teszek meg a szobáig, és bekapcsolom a tévét, hogy legalább valami beszéljen mellettem, meg mozogjon, hogy ő látja-e akkor azt az egyedüllétet, vagy csak fellélegzik, hogy egy időre megvolt a látogatás. Nem azért jön kevésszer, mert amikor gyerek volt, nem szerettük eléggé, aki ezt mondja, nem mond igazat. Elfoglalt, meg messze is van, sok idő, hogy idejöjjön, nem annyi, mintha a szomszéd utcában laknak, ha ott lakna, mindennap átjönne. De így nem tud, de nem azért, mert nem szerettük. Mert szerettük, én nagyon szerettem, úgy szerettem, ahogy szeretni tudtam. Mert senki nem tud másképp szeretni, csak úgy, ahogy tud.

Háy János: Napra jutni

Európa Könyvkiadó, Budapest
Felelős kiadó M. Nagy Miklós
Készült 2014-ben
Felelős szerkesztő Barna Imre
Művészeti vezető Gerhes Gábor
A borítót tervezte Gerhes Gábor

www.europakiado.hu
www.facebook.com/europakiado

ISBN 978 96307 9800 6
verziószám: 1.00

Tartalom